

Nr 109.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag angående ändring i lagen den 29 juni 1946 (nr 431) om folkpensionering, m. m.; given Drottningholms slott den 17 februari 1950.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för denna dag, föreslå riksdagen att

dels antaga härvid fogade förslag till

1) lag angående ändring i lagen den 29 juni 1946 (nr 431) om folkpensionering;

2) lag angående ändring i lagen den 26 juli 1947 (nr 531) om bidrag till änkor och änklingar med barn; samt

3) lag angående ändring i lagen den 30 juni 1947 (nr 398) om kommunernas bidrag till kostnaderna för folkpensioneringen;

dels ock bifalla det förslag i övrigt, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro,

enligt Dess nådiga beslut:

GUSTAF ADOLF.

Gustav Möller.

Propositionens huvudsakliga innehåll.

I propositionen föreslås, att indextillägg skall utgå å allmän ålderspension, tilläggs pension och änkepension i den mån så föranledes av den levnadskostnadsökning, som må föreligga i jämförelse med levnadskostnaderna i juni 1946, då folkpensioneringslagen antogs.

Socialstyrelsen skall enligt propositionen varje år verkställa beräkning av förhållandet mellan de allmänna levnadskostnaderna under årets andra kvartal och levnadskostnaderna i juni 1946. På grundval härav föreslås Konungen skola senast den 20 juli varje år fastställa det procenttal (pensionspristalet), som utmärker angivna förhållande. Sålunda fastställt pensionspristal föreslås skola gälla för hela det år, varunder det fastställts.

1 — *Bihang till riksdagens protokoll 1950. 1 saml. Nr 109.*

För varje hel mångfald av fem, varmed pensionspristalet överstiger 100, föreslås indextillägg för år räknat skola utgå med 30 kronor för änkepensionsberättigad och för hustru, som uppbär hustrutillägg, 40 kronor för gift pensionsberättigad, vars make åtnjuter ålderspension eller tilläggs-pension eller vars hustru uppbär hustrutillägg, samt 50 kronor för annan pensionsberättigad. Om pensionspristalet stigit med hel mångfald av fem men därefter nedgår föreslås indextillägg skola utgå efter oförändrade grunder, så länge pensionspristalet överstiger närmast lägre hela mångfald av fem.

Indextilläggen föreslås skola utbetalas årsvis av pensionsstyrelsen.

I propositionen förordas vidare, att indextillägg enligt samma grunder som föreslagits för änkepensionärer skola utgivas till personer, som åtnjuta bidrag enligt lagen om bidrag till änkor och änklingar med barn.

Enligt propositionen skola kostnaderna för indextillägg å allmän ålderspension bäras av staten, medan kostnaderna för indextilläggen i övrigt skola fördelas mellan staten och kommunerna enligt de grunder, som stadgas i lagen om kommunernas bidrag till folkpensioneringen. För varje stegring av pensionspristalet med hel mångfald av fem beräknas de sammanlagda årskostnaderna — med utgångspunkt från det uppskattade antalet folkpensionärer vid utgången av år 1950 — till omkring 36,25 milj. kronor, varav i runt tal 3 milj. kronor beräknas belöpa på kommunerna och 33,25 milj. kronor på staten. I propositionen äskas anslag till indextillägg å folkpensioner samt ersättning till postverket för pensionsutbetalningar.

Förslag

till

Lag**angående ändring i lagen den 29 juni 1946 (nr 431) om folkpensionering.**

Härigenom förordnas, dels att 33 och 38 §§ lagen den 29 juni 1946 om folkpensionering¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives dels ock att i lagen skall införas en ny paragraf, betecknad 11 a §, av den lydelse nedan sägs.

(Gällande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

11 a §.

1 mom. Å folkpension i form av allmän ålderspension, tilläggs pension eller änkepension utgår indextillägg under de förutsättningar och enligt de grunder, som angivas i denna paragraf.

2 mom. Enligt de närmare föreskrifter, som meddelas av Konungen, verkställer socialstyrelsen för varje år beräkning av förhållandet mellan de allmänna levnadskostnaderna under årets andra kvartal och levnadskostnaderna i juni 1946. På grundval härav fastställer Konungen senast den 20 juli varje år det procenttal (pensionspristalet), som utmärker angivna förhållande. Sålunda fastställt pensionspristal skall gälla för hela det år, varunder det fastställts.

3 mom. För varje hel mångfald av fem, varmed pensionspristalet överstiger 100, utgår indextillägg för år räknat med

30 kronor för änkepensionsberät-

¹ Senaste lydelse av 38 § se 1947: 221.

(Gällande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

tigad och för hustru, som uppbär hustrutillägg,

40 kronor för gift pensionsberättigad, vars make åtnjuter ålderspension eller tilläggs pension eller vars hustru uppbär hustrutillägg, samt

50 kronor för annan pensionsberättigad.

Där pensionspristalet, efter att hava stigit med hel mångfald av fem, åter nedgår, skall indextillägg utgå efter oförändrade grunder, så länge pensionspristalet överstiger närmast lägre hela mångfald av fem.

33 §.

Ansökning om — — — blivit mantalsskriven.

Ansökningen, som — — — till sökanden.

Vid ansökningen — — — pensionsstyrelsen meddelar.

Vad angående — — — pensionsnämnden påfordras.

Indextillägg utbetalas utan särskild ansökning.

38 §.

Folkpension utgår, i den mån ej beträffande särskilt bostadstillägg annat följer av beslut som meddelats jämlikt 34 § tredje stycket, från och med den månad, varunder rätt till pension inträtt, vilket, där ej rätten visas hava tidigare varit för handen, anses hava skett vid den tid, då pensionen söktes, till och med den månad, varunder pensionstagaren avlidit eller pensionen eljest skall upphöra att utgå. Pension utgår dock ej för längre tid tillbaka än tre månader före den månad, under vilken pensionen söktes, ändå att rätten visas hava tidigare förvärvats.

1 m o m. Folkpension utgår, i den mån ej beträffande särskilt bostadstillägg annat följer av beslut som meddelats jämlikt 34 § tredje stycket, från och med den månad, varunder rätt till pension inträtt, vilket, där ej rätten visas hava tidigare varit för handen, anses hava skett vid den tid, då pensionen söktes, till och med den månad, varunder pensionstagaren avlidit eller pensionen eljest skall upphöra att utgå. Pension utgår dock ej för längre tid tillbaka än tre månader före den månad, under vilken pensionen söktes, ändå att rätten visas hava tidigare förvärvats.

(Gällande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

Lag samma — — — — — av pension.

(5 stycket)

Folkpension utbetalas månadsvis, därvid den må anses belöpa på december månad med högst elva kronor högre belopp än på envar av årets övriga månader. Utgöres invalidpension eller sjukbidrag av enbart grundpension, må pensionen dock utbetalas kvartalsvis.

Folkpension utbetalas månadsvis, därvid den må anses belöpa på december månad med högst elva kronor högre belopp än på envar av årets övriga månader. Utgöres invalidpension eller sjukbidrag av enbart grundpension, må pensionen dock utbetalas kvartalsvis.

Vad i detta moment stadgats avser icke indextillägg.

2 m o m. Vid bedömande huruvida rätt till indextillägg föreligger skall avseende fästas endast vid förhållandena under den månad, då tillägget skall utbetalas.

Indextillägg utbetalas årsvis och utgår med oavkortat belopp, oavsett om folkpension eljest utgått för hela året.

Där fattigvårdssamhälle eller kommun enligt 18 § uppstår folkpensionen för månad, som avses i första stycket, skall indextillägget i dess helhet utbetalas till fattigvårdssamhället eller kommunen.

(3 stycket)

Finnes grundad anledning antaga att folkpension bör indragas eller minskas, äger pensionsstyrelsen, innan beslut därom i vederbörlig ordning fattats, förordna att pensionen tillsvidare icke skall utbetalas eller ock att den tillsvidare skall utgå med det minskade belopp, vartill förhållandena må föranleda.

(4 stycket)

Vid utbetalning av pensionsbelopp, avseende längre tid än en månad, må avdragas vad den pensionsberättigade eller hans make på grund av

3 m o m. Finnes grundad anledning antaga att folkpension bör indragas eller minskas, äger pensionsstyrelsen, innan beslut därom i vederbörlig ordning fattats, förordna att pensionen tillsvidare icke skall utbetalas eller ock att den tillsvidare skall utgå med det minskade belopp, vartill förhållandena må föranleda.

Vid utbetalning av pensionsbelopp, avseende längre tid än en månad, må avdragas vad den pensionsberättigade eller hans make på grund av

(Gällande lydelse:)

ändrad beräkning av pensionen eller eljest uppburit för mycket i pension.

(6 stycket)

På framställning av nykterhetsnämnd äger pensionsstyrelsen förordna, att folkpension till den som är eller nyligen varit hemfallen åt alkoholmissbruk skall utbetalas till kommunal myndighet eller den pensionsberättigades make eller annan person att användas till den pensionsberättigades eller hans familjs uppehälle. Är pensionsberättigad till följd av ålderdomssvaghet, sjuklighet eller annan därmed jämförlig orsak ur stånd att själv omhändervärd honom tillkommande folkpension, må pensionsstyrelsen ock förordna, att folkpensionen skall utbetalas till annan än den pensionsberättigade.

(8 stycket)

Har visst såsom folkpension utgående belopp ej lyfts före utgången av året näst efter det, under vilket beloppet förfallit till betalning, skall beloppet vara förverkat.

(7 stycket)

Angående sättet och tiden för utbetalning av folkpension meddelar i övrigt Konungen närmare bestämmelser.

(Föreslagen lydelse:)

ändrad beräkning av pensionen eller eljest uppburit för mycket i pension.

På framställning av nykterhetsnämnd äger pensionsstyrelsen förordna, att folkpension till den som är eller nyligen varit hemfallen åt alkoholmissbruk skall utbetalas till kommunal myndighet eller den pensionsberättigades make eller annan person att användas till den pensionsberättigades eller hans familjs uppehälle. Är pensionsberättigad till följd av ålderdomssvaghet, sjuklighet eller annan därmed jämförlig orsak ur stånd att själv omhändervärd honom tillkommande folkpension, må pensionsstyrelsen ock förordna, att folkpensionen skall utbetalas till annan än den pensionsberättigade.

Har visst såsom folkpension utgående belopp ej lyfts före utgången av året näst efter det, under vilket beloppet förfallit till betalning, skall beloppet vara förverkat.

4 mom. Angående sättet och tiden för utbetalning av folkpension meddelar i övrigt Konungen närmare bestämmelser.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Förslag

till

Lag

angående ändring i lagen den 26 juli 1947 (nr 531) om bidrag till änkor och änklingar med barn.

Härigenom förordnas, att lagen den 26 juli 1947 om bidrag till änkor och änklingar med barn skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Gällande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

Har änka — — — — — nedan stadgas.

Rätt till — — — — — till bidrag.

Bidraget utgår med belopp motsvarande änkepension och bostadstillägg enligt lagen om folkpensionering. Kommun äger besluta, att till bidragsberättigad som är mantalskriven inom kommunen därjämte skall utgå särskilt bostadstillägg i enlighet med grunder som kommunen har att bestämma. Beträffande bidraget skall i övrigt i tillämpliga delar gälla vad i lagen om folkpensionering stadgas om änkepension, bostadstillägg och särskilt bostadstillägg. Vid tillämpning av 14 § 1 mom. skall såsom inkomst ej räknas bidrag enligt denna lag.

Bidraget utgår med belopp motsvarande änkepension och bostadstillägg enligt lagen om folkpensionering. *Har änkepension förhöjts genom indextillägg därå, skall motsvarande ökning ske av bidrag enligt denna lag.* Kommun äger besluta, att till bidragsberättigad som är mantalskriven inom kommunen därjämte skall utgå särskilt bostadstillägg i enlighet med de grunder som kommunen har att bestämma. Beträffande bidraget skall i övrigt i tillämpliga delar gälla vad i lagen om folkpensionering stadgas om änkepension, bostadstillägg och särskilt bostadstillägg. Vid tillämpning av 14 § 1 mom. skall såsom inkomst ej räknas bidrag enligt denna lag.

Vårdnadshavare, som — — — med vårdnadshavaren.

Vid tillämpningen — — — mellan makarna.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Förslag

till

Lag

angående ändring i lagen den 30 juni 1947 (nr 398) om kommunernas bidrag till kostnaderna för folkpensioneringen.

Härigenom förordnas, att 1 § lagen den 30 juni 1947 om kommunernas bidrag till kostnaderna för folkpensioneringen skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Gällande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

1 §.

Kommun skall — — — — — fastställda grunder.

Därest tilläggspensioner och änkepensioner förhöjts genom indextillägg, skall vad i första stycket stadgats om kommuns skyldighet att bidra till kostnaderna för dylika pensioner avse även indextillägg därå.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

*Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Drottningholms slott den 17
februari 1950.*

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, DANIELSON, VOUGT, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG, WEIJNE, ANDERSSON, LINGMAN.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för socialdepartementet, statsrådet Möller, fråga om *indexreglering av folkpensionerna* samt anför.

Inledning.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 26 juni 1948 tillkallade jag den 30 i samma månad sex sakkunniga för att utreda frågan om införande av ett indexreglerat dyrtidstillägg å folkpensionerna.

Efter bemyndigande av Kungl. Maj:t samma den 26 juni 1948 uppdrog jag vidare åt de sakkunniga, som enligt ett den 26 juli 1947 lämnat bemyndigande tillkallats för att utreda folkpensionärernas bostadsförhållanden och bostadskostnader, att i samarbete med socialstyrelsen verkställa en hushållsbudgetundersökning beträffande folkpensionärerna samt på grundval av denna undersökning utarbeta en levnadskostnadsindex för folkpensionärer.

Förstnämnda sakkunniga¹ ha den 1 februari 1949 avgivit betänkande med förslag till indexreglering av folkpensionerna (SOU 1949: 7).

Över detta betänkande ha efter remiss yttranden avgivits av statskontoret, socialstyrelsen, pensionsstyrelsen, riksförsäkringsanstalten, riksräkenskapsverket, försäkringsinspektionen, statens pensionsanstalt, generalpoststyrelsen, överståthållarämbelet efter hörande av Stockholms stad, samtliga länsstyrelser, envar efter hörande av ett begränsat antal kommuner, socialvårdskommittén, änkepensioneringskommittén, sakkunniga för utredning rörande folkpensionärernas bostadsförhållanden, Svenska arbetsgivareföreningen, Landsorganisationen i Sverige, Tjänstemännens centralorganisation, Riksförbundet landsbygdens folk, Svenska socialvårdsförbundet, Svenska

¹ De sakkunniga ha varit generaldirektören E. Bexelius, ordförande, ledamoten av riksdagens andra kammare, ombudsmannen P. Hj. Fagerholm, redaktören L. J. Hartmann, ledamoten av riksdagens första kammare, poststationsföreståndaren F. Thun, ledamoten av riksdagens första kammare, professorn S. Wahlund, samt borgarrådet J. Wahlbärj.

stadsförbundet, Svenska landskommunernas förbund, Svenska landstingsförbundet, Svenska försäkringsbolags riksförbund, Socialförsäkringsbolagens förening, Svenska personal-pensionskassan, Sveriges kommunalanställdas pensionskassa, Sveriges folkpensionärers riksorganisation, Sveriges folkpensionärers riksförbund, De blindas förening och De lungsjukas riksförbund.

Förutom remissvaren har i ärendet yttrande avgivits av pensionsutredningen, varjämte bl. a. ett antal lokala folkpensionärssammanslutningar inkommit med skrivelser.

De sakkunniga för utredning rörande folkpensionärernas bostadsförhållanden¹ ha den 30 november 1949 redovisat det dem den 26 juni 1948 lämnade uppdraget i form av en promemoria avseende en för folkpensionärer verkställd budgetundersökning och en preliminär indexkalkyl för tiden t. o. m. september 1949. Ifrågavarande utredning torde såsom bilaga få fogas till statsrådsprotokollet för denna dag.

Jag anhåller nu att få redogöra för detta ärende.

Gällande bestämmelser.

Lagen den 29 juni 1946 om folkpensionering (nr 431; ändr. 221/1947, 527/1947 och 732/1948), som trädde i kraft den 1 januari 1948, skiljer på ålderspension, invalidpension, sjukbidrag och änkepension. Ålderspensionen utgår efter uppnådda 67 år; övriga pensionsförmåner utgå i förekommande fall före fyllda 67 år. Till nämnda huvudformer av folkpension kunna komma vissa tillägg, vilka också äro att anse såsom folkpension. Sådana tillägg äro bostadstillägg, särskilt bostadstillägg, hustrutillägg och blindtillägg.

Den *allmänna ålderspensionen* utgör för år räknat för gift pensionsberättigad, vars make jämväl åtnjuter folkpension eller till vars hustru utgår hustrutillägg, 800 kronor samt för annan pensionsberättigad 1 000 kronor (4 § 1 mom.). Makar, som båda fyllt 67 år, erhålla sålunda sammanlagt 1 600 kronor, medan den ogifte i samma ålder uppbär 1 000 kronor. Dessa förmåner utgå oberoende av inkomst och förmögenhet.

Invalidpension utgår till den som på grund av kroppss- eller sinnessjukdom, sinnesslöhet, vanförhet eller annat lyte är ur stånd att försörja sig genom sådant arbete, som motsvarar hans krafter och färdigheter, under förutsättning att nedsättningen av arbetsförmågan kan anses varaktig. Den som är blind skall städse anses lida av sådan nedsättning av arbetsförmågan som nyss sagts (3 § 2 mom.). — *Invalidpensionen* utgöres av grundpension å 200 kronor om året oberoende av inkomst och förmögenhet även

¹ Dessa sakkunniga ha utgjorts av byråchefen E. A. G. von Hofsten, ordförande, ledamoten av riksdagens andra kammare, länsbostadsdirektören E. V. Jonsson, samt ordföranden i Sveriges folkpensionärers riksorganisation K. Pettersson.

som av tilläggspension å högst 600 kronor om året till gift och högst 800 kronor om året till ogift pensionsberättigad (4 § 2 mom.). Tilläggspensionen är i sin helhet inkomstprövad. Den höjes med en tredjedel, dvs. till högst 800 kronor, för gift person, vars make icke är pensionsberättigad och ej erhåller hustrutillägg (9 §). Invalidpensionens maximibelopp är det samma som beloppet av den allmänna ålderspensionen.

Sjukbidrag tillkommer den som oavbrutet under minst ett år lidit av sådan nedsatt arbetsförmåga som — om nämnda nedsättning varit varaktig — berättigat till invalidpension. Såsom ytterligare förutsättning för sjukbidrag gäller dock, att den nedsatta arbetsförmågan skall kunna antagas bli bestående avsevärd tid (3 § 3 mom.). I fråga om storlek m. m. överensstämmer sjukbidraget med invalidpensionen (4 § 2 mom. och 9 §).

Änkepension utgår till änka, som vid mannens frånfälle fyllt 55 år och varit gift med honom minst 5 år, dock ej till änka som eljest åtnjuter folkpension. Om änkan fyllt 55 år under samma kalenderår som det, varunder mannen avlidit, eller eljest särskilda skäl föranleda därtill, må änkepension utgå oaktat 55-årsåldern uppnåtts först efter mannens frånfälle. Rätten till änkepension upphör vid nytt gifte (3 § 4 mom.). Änkepensionen, som är i sin helhet inkomstprövad, utgör högst 600 kronor om året (4 § 3 mom.). Visar det sig vid pensionsbeloppets bestämmande, att änkepensionen skulle understiga 60 kronor om året, utgår ingen änkepension (12 §).

Till samtliga nu angivna huvudformer av folkpension kunna såsom nämnts komma vissa tillägg i form av bostadstillägg, särskilda bostadstillägg, hustrutillägg och blindtillägg.

Vad först *bostadstilläggen* angår så är riket med hänsyn till bostads- och bränslekostnaderna indelat i fem bostadskostnadsgrupper. De bostadstillägg, som högst kunna ifrågakomma, äro enligt 5 § följande:

	Bostadskostnadsgrupp				
	I	II	III	IV	V
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
gift pensionsberättigad och änkepensionsberättigad	0	100	200	300	400
annan pensionsberättigad	0	150	300	450	600

I bostadskostnadsgrupp I, som omfattar en avsevärd del av landsbygden, ifrågakommer sålunda icke bostadstillägg. Bostadskostnaderna ha här avsetts skola täckas av den allmänna pensionen. De bostadstillägg, som utgå i grupperna II—V, äro i enlighet härmed icke avsedda att täcka hela kostnaden för bostad och bränsle utan endast de merutgifter för dessa ändamål, som uppkomma i de ur bostadskostnadssynpunkt dyrare orterna.

Bostadstillägget är i sin helhet inkomstprövat. För gift person, vars make varken är pensionsberättigad eller uppbär hustrutillägg, höjes bostadstillägget med hälften, med resultat att tilläggets högsta belopp i detta fall kommer att överensstämma med maximibeloppet för en ogift person (9 §).

Av följande uppställning kan högsta i lagen reglerade folkpension med bostadstillägg för de olika bostadskostnadsgrupperna i de vanligast förekommande fallen utläsas (från det särskilda bostadstillägget bortses alltså här):

	Bostadskostnadsgrupp				
	I Kr.	II Kr.	III Kr.	IV Kr.	V Kr.
<i>Ensamstående</i>					
allmän folkpension	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000
bostadstillägg	—	150	300	450	600
s:a	1 000	1 150	1 300	1 450	1 600
<i>Makar, som båda ha folkpension</i>					
allmän folkpension	1 600	1 600	1 600	1 600	1 600
bostadstillägg	—	200	400	600	800
s:a	1 600	1 800	2 000	2 200	2 400
<i>Änka</i>					
allmän änkepension	600	600	600	600	600
bostadstillägg	—	100	200	300	400
s:a	600	700	800	900	1 000

Utöver det bostadstillägg, för vilket hittills redogjorts, kan, där kommun så beslutat, *särskilt bostadstillägg* utgå till person, som är mantalsskriven inom kommunen. Kommunen bestämmer såväl de grunder, efter vilka detta kommunala tillägg skall utgå, som storleken därav (6 §). Det må anmärkas att, enligt till pensionsstyrelsen vid utgången av år 1949 inkomna uppgifter, särskilt bostadstillägg då införts i sammanlagt 366 kommuner med tillhoppa omkring 3,9 miljoner invånare.

Hustrutillägg utgår till pensionsberättigad gift mans hustru, om hon fyllt 60 år och makarna varit gifta minst fem år. Hustrutillägget utgöres av tilläggspension och bostadstillägg med belopp, som hustrun skulle ha erhållit i form av sådana förmåner, därest hon varit berättigad till invalidpension. Hustrutillägget är alltså i sin helhet inkomstprövat och 200 kronor lägre än det belopp hustrun skulle ha uppburit, om hon haft invalidpension. Är mannen berättigad till ålderspension, utgår hustrutillägget endast om det överstiger 200 kronor. Härvid är att märka, att mannens allmänna ålderspension ökar från 800 kronor till 1 000 kronor, då hustrutillägget slutar utgå. När särskilda skäl föranleda därtill, kan hustrutillägg utgå, oaktat hustrun ej fyllt 60 år (8 §).

Maximibeloppet av folkpensionen till en man och hustrutillägget till hans hustru blir alltså 200 kronor lägre än den folkpension, som makarna skulle ha uppburit, om de båda varit ålderspensionsberättigade.

Blindtillägg utgår — oavsett vederbörandes inkomst och förmögenhet — med 700 kronor om året till den som blivit blind före fyllda 60 år och ej jämlikt bestämmelserna om blindundervisning är skolpliktig (11 §). Blind-

tillägget intager såtillvida en särställning bland folkpensionsförmånerna, att det i motsats till övriga förmåner beaktas vid inkomstprövningen. Om inkomstprövad pensionsförmån utgår vid sidan av blindtillägg, verkar detta alltså reducerande på förstnämnda förmån.

I det föregående har angivits att vissa folkpensionsförmåner äro till storleken beroende av årsinkomsten. Med årsinkomst avses i detta sammanhang den inkomst, som vederbörande skäligen kan antagas komma att åtnjuta under den närmaste tiden. Såsom inkomst räknas dock ej annan folkpension än blindtillägg och ej heller allmänt barnbidrag eller understöd som någon på grund av skyldskap eller svågerlag må vara föranledd att utgiva. Inkomst i form av naturaförmån uppskattas efter särskilda regler. Vid uppskattning av förmögenhets avkastning skall denna höjas med 10 procent av det belopp, varmed förmögenheten må överstiga för gift pensionsberättigad 7 500 kronor och för annan pensionsberättigad 10 000 kronor. I fråga om äkta makar skall årsinkomsten för envar av dem beräknas utgöra hälften av deras sammanlagda årsinkomst och värdet av förmögenhet beräknas utgöra hälften av makarnas sammanlagda förmögenhet (14 §).

De i lagen reglerade inkomstprövade förmånerna, nämligen änkepension, tilläggspension och bostadstillägg samt det av sistnämnda båda förmåner sammansatta hustrutillägget minskas med 50 procent av den pensionsberättigades årsinkomst i vad den må överstiga för gift 300 kronor och för annan 400 kronor (i fråga om gift person alltså med 25 procent av makarnas sammanlagda årsinkomst i vad den må överstiga 600 kronor). När bostadstillägg utgår samtidigt med tilläggspension eller änkepension, minskas efter dessa regler förmånernas sammanlagda belopp, och minskningen går proportionellt ut över tillägg- eller änkepensionen och bostadstillägget (7 §).

Gift pensionsberättigad, som före sextio års ålder blivit helt oförmögen till arbete, må under vissa förutsättningar tillerkännas tilläggspension och bostadstillägg med tillsammans högst 400 kronor om året (s. k. hjälplöshetsstillägg) utan hinder av avdragsreglerna för egen inkomst (10 §).

Av följande uppställning framgår vid vilken årsinkomst eller, i fråga om gift pensionsberättigad, vid vilken för makarna sammanlagd årsinkomst i lagen reglerad inkomstprövad folkpensionsförmån med undantag av tilläggspension och bostadstillägg upphör att utgå. Med detta undantag kvarstår således vid de i tabellen angivna inkomstgränserna för person över 67 år endast rätt till allmän ålderspension och för invalidpensions-(sjukbidrags-)berättigad endast rätt till grundpension. Härtill kan komma blindtillägg. Hustrutillägg och änkepension, vilka förmåner äro i sin helhet inkomstprövade, upphöra helt att utgå vid de för dessa förmåner angivna inkomstgränserna.

	Bostadskostnadsgrupp				
	I Kr.	II Kr.	III Kr.	IV Kr.	V Kr.
<i>Alderspension</i>					
ogift	—	700	1 000	1 300	1 600
gift	—	1 000	1 400	1 800	2 200
gräns för rätt till hustrutillägg	2 200	2 600	3 000	3 400	3 800
<i>Invalidpension</i>					
ogift	2 000	2 300	2 600	2 900	3 200
gift	3 000	3 400	3 800	4 200	4 600
gräns för rätt till hustrutillägg	3 000	3 400	3 800	4 200	4 600
<i>Änkepension</i>					
gräns för rätt härtill	1 490	1 690	1 890	2 090	2 290

Enligt lagen den 26 juli 1947 (nr 531) om bidrag till änkor och änklingar med barn äger änka eller änkling, som under sin vårdnad har barn under tio år i äktenskapet med den avlidne maken eller annat barn under tio år, vilket vid makens död stadigvarande vistades i makarnas hem, under vissa förutsättningar rätt att av allmänna medel erhålla bidrag för egen del (s. k. änke- eller änklingsbidrag). Rätt till bidrag föreligger icke, om vårdnadshavaren åtnjuter folkpension. Ingår vårdnadshavaren nytt äktenskap, upphör rätten till bidrag. Bidraget utgår med belopp motsvarande änkepension och bostadstillägg enligt lagen om folkpensionering. Kommun äger besluta, att till bidragsberättigad, som är mantalsskriven inom kommunen, därjämte skall utgå särskilt bostadstillägg. Beträffande bidraget gäller i övrigt i tillämpliga delar vad i lagen om folkpensionering stadgas om änkepension, bostadstillägg och särskilt bostadstillägg.

Enligt lagen den 30 juni 1947 (nr 398) om kommunernas bidrag till kostnaderna för folkpensioneringen skall kommun för varje kalenderår bidra till kostnaderna för folkpensionerna med *dels* viss andel, motsvarande $\frac{3}{20}$ procent för varje fullt tiotal skatteören per invånare i kommunen (dvs. 1,5 procent för varje skattekrona per invånare), av kostnaden för änkepensioner, tilläggs pensioner, bostadstillägg och hustrutillägg, som under året utbetalats till inom kommunen mantalsskrivna pensionsberättigade, dock högst hälften av nämnda kostnad, *dels ock* hela kostnaden för särskilda bostadstillägg, som under året utgått i enlighet med av kommunen fastställda grunder.

Vid bestämmandet av antalet skatteören per invånare i kommunen skall hänsyn tagas till det antal skattekronor och skatteören, som enligt kommunalskattelagen påförts de till kommunen skattskyldiga i taxeringslängden för året med däri intill årets utgång införda ändringar eller gjorda tillägg, samt till antalet invånare vid årets ingång.

Varje kommuns bidrag uträknas av pensionsstyrelsen. Därvid skall $\frac{1}{12}$

av pensionsberättigad årligen tillkommande tilläggspension, änkepension, bostadstillägg och särskilt bostadstillägg anses belöpa på varje månad.

Allmän ålderspension, grundpension och blindtillägg bekostas helt av staten.

Sedan den 1 januari 1948 utbetalas folkpensionerna av pensionsstyrelsen. Angående utbetalningen äro särskilda föreskrifter meddelade i *kungörelsen den 20 juni 1947 (nr 469) angående sättet och tiden för utbetalning av folkpensioner*. Utbetalningen sker såsom regel medelst folkpensionsanvisningar, framställda med hålkortsmaskiner, men i vissa fall över postgiro. PostgiROUTbetalning användes i huvudsak när pension skall tillställas kommunal myndighet eller vårdanstalt samt merendels vid utbetalning av det först till betalning förfallande pensionsbeloppet. Även de särskilda bostadstilläggen ha hittills utbetalats över postgiro men torde fr. o. m. våren 1950 komma att utbetalas på samma sätt som folkpensionen i övrigt. Folkpension, som ej består av enbart grundpension, utbetalas månadsvis, därvid pensionen — för att varje månad kunna utbetalas i helt antal kronor — anses belöpa på december med ett högst 11 kronor högre belopp än på envar av årets övriga månader. Utgöres invalidpension eller sjukbidrag av enbart grundpension, utbetalas pensionen i stort sett kvartalsvis under varje kvartals sista månad. Vid utbetalning av pensionsbelopp, avseende längre tid än en månad, kan avdragas vad den pensionsberättigade eller dennes make på grund av ändrad beräkning av pensionen eller eljest uppburit för mycket i pension.

Folkpension får i regel lyftas å postanstalt tidigast den 15 i förfallomånaden eller, om den dagen inträffar å sön- eller helgdag, nästpåföljande söckendag. Detta gäller dock ej pensionsbelopp som utbetalas genom postgiro. Folkpensionsanvisning är giltig till och med den 25 i månaden efter förfallomånaden. Senare utbetalning skall ske över postgiro.

I allmänhet utbetalas annan folkpension än hustrutillägg till den pensionsberättigade och hustrutillägg till den hustrutilläggsberättigade (den pensionsberättigades hustru) eller till förmyndare för den pensions- eller hustrutilläggsberättigade. Beträffande person, som vårdas å anstalt, utbetalas dock pensionen i vissa fall till vårdanstalten eller till kommunal myndighet.

Änke- och änklingsbidrag utbetalas från pensionsstyrelsen genom postgiro enligt föreskrift i *kungörelsen den 26 september 1947 (nr 769) angående sättet och tiden för utbetalning av särskilda barnbidrag samt bidrag till änkor och änklingar med barn*.

Ärenden angående folkpension handläggas i varje pensionsdistrikt av en pensionsnämnd. I fråga om pensionsärendenas handläggning hos dessa nämnder ävensom hos pensionsstyrelsen finnas i folkpensionseringslagen upptagna utförliga bestämmelser. En redogörelse för innehållet i dessa be-

stämmelser återfinnas å sid. 21—30 i det nu föreliggande sakkunnigbetänkandet, vilket jag i detta sammanhang torde få hänvisa till.

Förslaget till indexreglering av folkpensionerna.

Såsom framgår av den inledande redogörelsen har det icke ankommit på de sakkunniga för indexreglerade folkpensioner att utarbета en levnadskostnadsindex för folkpensionärer, utan denna mera tekniska fråga har prövats av andra sakkunniga. De förstnämnda sakkunniga ha emellertid funnit frågan om en sådan indexseries konstruktion vara av väsentlig betydelse för indexregleringens närmare utformning och ha därför ansett sig böra till en början anföra vissa allmänna synpunkter på frågan hur en levnadskostnadsindex för folkpensionärer bör utformas. Härvid erinra de sakkunniga om att enligt beräkningar, som föregingo den nya folkpensioneringslagens antagande, för ensamstående pensionär i bostadskostnadsgrupp I utgifterna för bostad och bränsle uppgingo till i genomsnitt 200 kronor samt övriga levnadskostnader till omkring 800 kronor ävensom att man vid lagens tillkomst utgick från, att dessa övriga kostnader voro ungefär lika stora i hela riket, medan kostnaderna för bostad och bränsle växlade. De sakkunniga anföra i anslutning härtill bl. a.

Vid lagens utformning förutsattes sålunda bostads- och bränslekostnaden ingå i en pensionärsbudget med en mellan de olika bostadskostnadsgrupperna starkt växlande procentuell andel. Det kan då förefalla naturligtast att en för speciellt folkpensionärer avsedd indexberäkning utföres såsom två skilda serier, varav den ena avser alla andra levnadskostnader än utgifter för bostad och bränsle och göres tillämplig å 800 kronor av pensionsbeloppet och den andra avser enbart bostads- och bränslekostnad och tillämpas på 200 kronor jämte bostadstillägget (beloppen gälla ensamstående pensionstagare). Den förra serien blir då lika för hela riket, medan den andra varierar med bostadskostnadsgruppen.

En sammanvägning av två så konstruerade serier till att avse samtliga levnadskostnader med tillämpning på det totala pensionsbeloppet inom varje bostadskostnadsgrupp skulle ge till resultat fem olika indexserier för folkpensionärerna. Om man exempelvis antager att andra levnadskostnader än kostnaden för bostad och bränsle stigit med 20 procent sedan juni 1946 och att indextalet för dessa kostnader alltså utgör 120 (juni 1946 = 100), kommer det för samtliga levnadskostnader tillämpliga allmänna indextalet under olika förutsättningar beträffande bostads- och bränslekostnadens storlek att växla på följande sätt:

Indextal för bostads- och bränslekostnad	Allmänt indextal i bostadskostnadsgrupp				
	I	II	III	IV	V
100	116	113,9	112,3	111	110
110	118	117	116,2	115,5	115
120	120	120	120	120	120

Den i folkpensioneringslagen förutsatta proportionen mellan bostads- och bränslekostnad samt andra levnadskostnader, vilken starkt varierar i de olika bostadskostnadsgrupperna, bygger emellertid bl. a. på det faktum att folkpensionärerna på rena landsbygden endast i ringa utsträckning bo i förhyrda bostäder, medan det relativa antalet pensionärer med förhurd bostad är större å tätorter och framför allt i stora städer. För de folkpensionärer som själva helt bekosta bostad och bränsle varierar uppenbarligen bostads- och bränslepostens andel i budgeten i allmänhet avsevärt mindre mellan de olika bostadskostnadsgrupperna än vad medelvärdena ge vid handen, ett förhållande som enligt erfarenhetens vittnesbörd särskilt gäller dem som bo i nya hus.

I den mån bostadsbeståndet förnyades och folkpensionärer finge tillgång till de nya bostäderna bleve det enligt de sakkunnigas mening alltmera verklighetsfrämmande att bygga utformningen av en pensionärsindex på en starkt växlande relation mellan å ena sidan bostads- och bränslekostnaden och å andra sidan levnadskostnaderna i övrigt i de olika bostadskostnadsgrupperna. I stället torde de anförda synpunkterna kunna anses motivera, att en pensionärsindex konstruerades som om bostads- och bränsleposten alltid inginge i pensionärsbudgeten med en och samma genomsnittsvikt. Härigenom erhöles en för hela riket enhetlig index avseende samtliga levnadskostnader. De sakkunniga — som i denna del samrätt med de sakkunniga för utredning rörande folkpensionärernas bostadsförhållanden — ha utgått från att frågan om en särskild pensionärsindex komme att lösas på detta sätt.

Beträffande frågan om en indexförhöjnings allmänna konstruktion framhålla de sakkunniga, att en dyrtidskompensation å folkpensionärerna kunde genomföras på två väsentligt olika sätt. Enligt en metod höjdes folkpensionerna med belopp, som stode i visst förhållande till pensionens storlek i varje särskilt fall. För inkomstprövade pensionsförmåner medförde detta att ju högre egen inkomst pensionstagaren hade och ju lägre folkpensionen sålunda vore, desto mindre bleve dyrtidstillägget. Enligt den andra metoden erhöles alla pensionstagare eller alla tillhörande en viss grupp lika stort dyrtidstillägg, vare sig pensionen utginge med oavkortat belopp eller med ett belopp som reducerats på grund av pensionstagarens egen inkomst. Resultatet för pensionärerna bleve principiellt likartat, när fråga vore om pensionärer med icke inkomstprövade förmåner eller pensionstagare med oavkortade inkomstprövade förmåner. Ur kostnadssynpunkt skilde sig metoderna icke alltför mycket från varandra, och detta även om dyrtidstillägg skulle utgå enbart å inkomstprövade förmåner. Flertalet pensionärer med inkomstprövade förmåner åtnjöte nämligen oavkortad pension.

De sakkunniga, som för sin del förorda den sistnämnda metoden, anföra såsom skäl härför.

Under det andra världskriget kommo båda nu nämnda förfaringssätt till användning. Till en början utgavos enbart proportionella tilläggsbelopp. Ett sådant system är förenat med den olägenheten, att avdragsfaktorn — det procenttal varmed enligt lagens föreskrifter den egna inkomsten reducerar den inkomstprövade förmånen — i realiteten stegras i takt med dyrtidstilläggets höjning. Under världskriget blev denna konsekvens av den proportionella metoden snart nog så besvärande, att den utlöste ett även på andra övertväganden grundat beslut om sänkning av den i lagen föreskrivna avdragsfaktorn från 70 till 50 procent. Men även denna lägre avdragsfaktor, som återfinnes i nu gällande lag om folkpensionering, tillåter ej utan komplikationer av ovan angivna art obegränsad dyrtidskompensation enligt den proportionella metoden. I ett läge, då levnadskostnaderna stigit med hälften och dyrtidstillägg skall utgå i proportion härtill, skulle sålunda en i lagen angiven avdragsfaktor av 50 procent i realiteten komma att utgöra 75 procent, och om dyrtidstillägg skulle behöva utgivas med belopp motsvarande hela det utgående pensionsbeloppet, komme avdraget för egen inkomst att bli 100-procentigt för pensionärer med reducerad inkomstprövad förmån.

I detta sammanhang må anmärkas att de grunder för utgivande av särskilt bostadstillägg, vilka numera torde ha antagits av inemot 300 kommuner med tillhopa omkring 3,6 miljoner invånare, ofta innehålla regler som innebära, att i vissa inkomstlägen pensionstagarens egna inkomster i sin helhet avdragas från det särskilda bostadstilläggets och annan inkomstprövad folkpensions sammanlagda belopp. En faktisk höjning av den i lagen föreskrivna avdragsfaktorn komme därför — i den mån ifrågavarande kommuner icke ändrade sina bestämmelser för särskilda bostadstillägg — att i dessa fall medföra orimliga konsekvenser för pensionärerna.

Den nu berörda olägenheten med den proportionella metoden måste enligt de sakkunnigas mening medföra, att metoden icke bör komma till användning då det gäller att uppbygga ett definitivt system för indexreglering av folkpensionerna. De sakkunniga förordar därför att indextillägg utgives med lika stort belopp för alla pensionärer eller för pensionstagare tillhörande en och samma kategori och att dyrtidskompensationens storlek sålunda göres oberoende av frågan, huruvida inkomstprövad förmån utgår med oavkortat eller med reducerat belopp.

I fortsättningen anföra de sakkunniga.

Även vid utarbetandet av ett dylikt system är emellertid att beakta en erfarenhet från andra världskriget. Jämsides med proportionella tillägg utgavos då även tillägg som för olika pensionärsgupper voro till beloppet fixerade. Båda slagen av tillägg utgingo i princip endast till dem som voro berättigade till någon, om än aldrig så ringa inkomstprövad förmån. En följd härav blev, att den vars egna inkomst endast gav rätt till en obetydlig pension erhöll hela det fixa tillägget, medan den vars inkomst nätt och jämnt uteslöt från rätt till inkomstprövad förmån blev utesluten även från dyrtidstillägget. Medan det proportionella tillägget enligt sin natur vid stigande inkomst kontinuerligt sjönk för att vid inkomstgränsen omärkligt försvinna, upphörde det fixa tillägget helt plötsligt. Vid ett högt fixt tillägg kunde alltså en obetydlig ökning av den egna inkomsten medföra en kraftig minskning av pensionstagarens totalinkomst (folkpensionen med dyrtidstillägg samt den egna inkomsten). När det fixa tillägget under kriget nått en

viss höjd, vid vilken denna olägenhet blev påtaglig, nödgades man därför införa rätt till s. k. provisorisk utjämningspension för den, vars egna inkomster något överstege gränsen för rätt till inkomstprövad förmån enligt folkpensioneringslagen.

Den angivna olägenheten med en metod, som lämnade en i kronor räknat lika stor dyrtidskompensation vare sig oavkortad eller reducerad pension utginge, borde vid en indexreglering av folkpensionerna på längre sikt enligt de sakkunnigas mening undanröjas genom annan åtgärd än den som kommit till användning under kriget. De sakkunniga hade kommit till den uppfattningen att detta borde ske genom att man övergav det tidigare tillämpade systemet med ett från folkpensionen fristående dyrtidstillägg och i stället inom folkpensioneringslagens ram gjorde själva pensionsbeloppen rörliga i förhållande till en för folkpensionärer särskilt utarbetad levnadskostnadsindex. Vid viss höjning av indextalet komme då de indexreglerade pensionsförmånerna att ökas med ett i förhållande till indexhöjningen avpassat fixt belopp. Detta medförde att dyrtidskompensationen bleve lika stor för alla pensionstagare eller för varje pensionstagare som tillhörde en viss kategori. En inkomstprövad pensionsförmåns höjning på grund av förhöjt indextal finge den konsekvensen att ett antal pensionärer, som förut på grund av sin inkomst varit uteslutna från rätt till förmånen i fråga, bleve berättigade till densamma med belopp motsvarande indexhöjningen eller del därav. Sjönke indextalet med föreskrivet antal enheter, minskades å andra sidan de indexförhöjda pensionsförmånerna med visst antal kronor, och den som åtnjöte en inkomstprövad sådan förmån med så ringa belopp, att det helt konsumerades av minskningen, miste förmånen helt. Lades däremot hela indexförhöjningen på en icke inkomstprövad pensionsförmån, komme i folkpensionen ingående inkomstprövade förmåner icke att påverkas av indexändringar.

I ett särskilt avsnitt av betänkandet behandlas frågan vilka pensionsförmåner, som böra indexregleras. Enligt de sakkunnigas mening är det klart, att en indexreglering måste omfatta samtliga de folkpensionärer, som förklarats berättigade till *inkomstprövad pensionsförmån*, eller åtminstone dem som ekonomiskt hade det sämst ställt av dessa pensionstagare. Huruvida eller i vilken omfattning statsmakterna borde genom automatiskt verkande regler binda sig för en indexanpassning av pensionerna för de pensionstagare, som icke åtnjöte någon inkomstprövad förmån, vore däremot en fråga som krävde noggrant övervägande.

Vad angår de pensionstagare, som ha enbart *allmän ålderspension*, anföra de sakkunniga.

Av de pensionstagare, som åtnjuta enbart allmän ålderspension torde uppskattningsvis 60 procent eller omkring 255 000 personer kunna antagas vara mantalsskrivna å orter tillhörande bostadskostnadsgrupp I. Då ålderspensionärer i denna grupp icke kunna erhålla inkomstprövade pensionsför-

måner frånsett det under vissa betingelser till pensionstagares hustru utgående hustrutillägget, föreligger för deras del när hustrutillägg ej utgår ingen aktuell inkomststoppsskattning i pensionsnämndernas eller pensionsstyrelsens handlingar. Skulle man vid en indexreglerings genomförande undantaga ålderspensionärer i bostadskostnadsgrupp I med inkomst över ett visst belopp eller göra dyrtidskompensationen mindre för dessa än för åldringar med lägre inkomst, bleve det därför nödvändigt att i en eller annan form verkställa en prövning av inkomstförhållandena för de åldringar utan hustrutillägg i denna grupp, vilka ansåge sina inkomster ligga under den föreskrivna gränsen.

I bostadskostnadsgrupperna II—V, där inkomstprövade bostadstillägg utgå till dem, vilkas inkomst konstaterats understiga vissa belopp, föreligger icke samma svårighet att göra åtskillnad mellan ålderspensionärerna med hänsyn till inkomsten, såvida man ej vill införa högre inkomstgränser för rätt till indexförhöjningen än dem som gälla för rätt till bostadstillägget. Dock förekomma inom dessa bostadskostnadsgrupper åldringar utan inkomst eller med obetydlig sådan, vilka sakna rätt till bostadstillägg endast av den anledningen att de inflyttat från grupp I och ännu icke varit mantalskrivna tre år i den högre gruppen. Vid en med hänsyn till pensionstagarnas inkomst differentierad indexreglering borde dessa givetvis erhålla dyrtidskompensation efter samma grunder som skulle gällt för dem om de fortfarande varit mantalskrivna i grupp I.

Emellertid tala principiella skäl av största vikt för att samma grunder för en indexreglering tillämpas för alla åldringar, oberoende av deras ekonomiska förhållanden. När 1946 års lag om folkpensionering antogs, ansågs dess största förtjänst vara att den allmänna ålderspensionen bestämdes till belopp, som beräknades förslå för nödtorftigt uppehälle å orter med de lägsta bostads- och bränslekostnaderna, och att därigenom behovet av inkomstprövning för åldringar å dessa orter bortföll, frånsett de fall då hustrutillägg kunde utgå. Vid en indexreglering av folkpensionerna synes det under sådana förhållanden vara angeläget att utan krav på inkomstprövning indexförhöja den allmänna ålderspensionen efter sådana grunder, att dess realvärde bibehålles vid stigande levnadskostnader.

Det må även erinras om att ett indextillägg som för åldringar helt anknytes till den allmänna ålderspensionen och ej till det i de högre bostadskostnadsgrupperna utgående bostadstillägget kommer att höja den allmänna ålderspensionens belopp, medan bostadstillägget förblir oförändrat. Härigenom kommer inkomstprövningens betydelse i dessa bostadskostnadsgrupper relativt sett automatiskt att minskas vid fallande penningvärde, en utveckling som torde ligga helt i linje med statsmakternas intentioner vid antagandet av 1946 års lag om folkpensionering.

Slutligen vilja de sakkunniga i detta sammanhang även framhålla, att ålderspensionärer ofta på grund av förutvarande arbetsanställning erhålla s. k. arbetarpension med belopp överensstämmande med den avdragsfria inkomsten. Ålderspensionärer med så avpassad arbetarpension och med annan inkomst av den måttliga storlek som bortreducerar bostadstillägget skulle ej sällan bli dubbelt drabbade, om indextillägget förbehölles åldringar med bostadstillägg eller bestämdes till högre belopp för dem än för andra pensionstagare över 67 år. Det kan nämligen knappast förväntas, att arbetsgivarna i större utsträckning komma att ge dyrtidstillägg å sådana arbetarpensioner.

De sakkunniga ha därför kommit till den uppfattningen, att ålderspensionärer med enbart allmän ålderspension böra erhålla indexreglerat pensionstillägg efter samma grunder som bestämmas skola gälla för ålderspensionärer med bostadstillägg.

I fråga om den *grundpension* å 200 kronor om året, som utgår till invalidpensions- och sjukbidragsberättigade personer, ha de sakkunniga kommit till motsatt resultat. De sakkunniga anföra härom bl. a.

Denna pension har den likheten med allmän ålderspension, att den utgår oberoende av pensionstagarens inkomst. Till skillnad från den allmänna ålderspensionen har grundpensionen emellertid icke på något sätt till beloppet avpassats efter den pensionsberättigades behov, och förmånen utgör i realiteten endast ett minimibelopp för invalidpension och sjukbidrag, vilket utgår när årsinkomstens storlek utesluter den pensionsberättigade från rätt till inkomstprövad förmån. Vid folkpensioneringslagens tillkomst ifrågasattes att låta inkomstprövningen omfatta hela invalidpensionen och sjukbidraget. Tanken härpå övergavs av den anledningen, att man ej ville låta någon som erlagt pensionsavgifter enligt äldre lag gå miste om sin därigenom förvärvade rätt till avgiftspension. Då pensionsstyrelsens register över påförda och erlagda pensionsavgifter slopades i samband med den nya folkpensioneringslagens ikraftträdande, måste man — resonerades det — låta alla pensionsberättigade invalider och åldringar få ett visst minimibelopp i pension, vare sig avgifter inbetalats eller ej och oavsett om erlagda avgifter gav rätt till ifrågavarande pensionsbelopp eller endast till en lägre pension. Denna minimipension bestämdes till 200 kronor om året. De få, som vid inträdande pensionsrätt på grund av erlagda avgifter kunna bli berättigade till avgiftspension med mer än 200 kronor (omkring 500 personer), ha av pensionsstyrelsen uppförts på en särskild förteckning, så att de kunna erhålla detta högre belopp om de beviljas invalidpension eller sjukbidrag.

De sakkunniga föreslå således, att de pensionstagare, som åtnjuta enbart grundpension, undantagas från rätten till indexreglerad förhöjning av pensionen och att indextillägget för invalidpensionärer och sjukbidragsberättigade personer i stället helt lägges på de inkomstprövade förmånerna.

De sakkunniga erinra i detta sammanhang om att hjälplösa invalidpensions- eller sjukbidragsberättigade gifta personer, vilka enligt vanliga avdragsregler på grund av makarnas inkomst skulle vara uteslutna från annan pensionsförmån än grundpension, jämlikt 10 § folkpensioneringslagen i vissa fall kunna erhålla tilläggspension och bostadstillägg med högst 400 kronor om året, s. k. *hjälplöshetstillägg*. Dessa borde givetvis erhålla indexförhöjning enligt samma grunder som andra pensionärer, vilkas folkpension ej bestode av enbart grundpension.

De sakkunniga föreslå vidare, att pensionstagare med *blindtillägg* erhålla indexförhöjning endast på invalid- eller ålderspensionen men däremot ej på blindtillägget. Som motivering härför anföres följande.

De blinda eller nästan blinda personer, som åtnjuta blindtillägg, ha uppenbarligen utöver den allmänna levnadskostnaden i regel särskilda

kostnader för hjälp av seende personer, och det är givet att också dessa särskilda kostnader öka vid en allmän levnadskostnadsstegring. Emellertid har blindtilläggets belopp icke direkt framkommit som ett resultat av utredningar och överbäganden rörande de blindas speciella inkomstbehov, utan beloppets fixering till 700 kronor om året grundar sig på en jämförelse med de blindas till utgången av år 1947 från pensionsstyrelsen utgående förmåner, sådana dessa blevo utformade genom det då tillämpade schematiska systemet för dyrtids- och annan kompensation i form av dyrtidstillägg och provisoriska förstärkningar. Under sådana förhållanden synes blindtillägget såsom sådant böra lämnas utanför indexregleringen. I stället torde blindtilläggets belopp böra regleras genom särskilda beslut av statsmakterna, när så anses påkallat. Ytterligare en omständighet som talar för att ändringar av blindtilläggets storlek böra ske i särskild ordning är att blindtillägget inverkar minskande på inkomstprövade pensionsförmåner och att en höjning av detsamma alltså måste kombineras med en omräkning av sistnämnda förmåner.

I detta sammanhang erinra de sakkunniga slutligen om att *änke- och änklingsbidrag* enligt lagen om bidrag till änkor och änklingar med barn utgå med belopp motsvarande änkepension och bostadstillägg enligt lagen om folkpensionering. En indexreglering av änkepensionerna komme till följd härav att innebära, att även änke- och änklingsbidragen indexreglerades. Då sistnämnda bidrag organiskt hörde nära samman med änkepensionen och förmånernas utformning dessutom vore densamma, funne de sakkunniga en sådan konsekvens naturlig och önskvärd.

I fråga om spörsmålet huruvida indexförhöjning bör ske efter skilda grunder för olika pensionärskategorier anföra de sakkunniga inledningsvis.

Såsom i det föregående närmare utvecklats äro de sakkunniga av den uppfattningen, att indexförhöjningens belopp ej bör röna inverkan av de variationer i pensionsbeloppets storlek, som äro betingade av pensionstagarens högre eller lägre inkomst. Indexförhöjningen bör i stället göras konstant för alla pensionärer eller för sådana pensionärsgupper, för vilka tillämpas enhetliga grunder för pensionsbeloppets bestämmande. I sistnämnda avseende är främst att märka, att pensionens storlek förutom av inkomsten bestämmes av pensionstagarens civilstånd samt av reglerna för den bostadskostnadsgrupp pensionstagaren tillhör. För varje pensionärsgrupp, som sålunda skiljer sig från övriga grupper men inom vilken pensionsbeloppet är konstant, bortsett från årsinkomstens inverkan, kan indexhöjningen tänkas ske efter speciellt för ifrågavarande grupp avpassade regler. Ur administrativ synpunkt är det emellertid givetvis en fördel, om antalet grupper med olika beräkningsgrunder begränsas så mycket som möjligt.

En grundprincip i folkpensioneringslagen vore — fortsätta de sakkunniga — att pensionen för ensamstående skulle vara högre än för två makar, som båda åtnjöte folkpension. Att denna princip vore riktig stode utom diskussion. Däremot kunde man ha olika meningar om i vilket förhållande pensionsbeloppen för å ena sidan en ensamstående och å andra sidan två

makar borde stå till varandra för att bäst svara mot pensionstagarnas försörjningsbehov. Vid en indexreglering på längre sikt syntes i varje fall böra tillses att gifta och ogifta erhöles indexförhöjningar med belopp som stode i ungefär samma förhållande till varandra som de i lagen stadgade beloppen för allmän ålderspension. Dessa båda pensionärgrupper borde sålunda vid lika indextal erhålla indexförhöjning med skilda belopp.

I fråga om hustrutillägget erinra de sakkunniga om att detta utginge med 200 kronor lägre belopp än hustrun skulle ha erhållit som invalidpensionär. Anledningen härtill vore, att en icke invalidförklarad hustru förutsatts kunna åtminstone i någon mån bidraga till makarnas försörjning. Om hon icke förmådde detta, bleve hustrutillägget dock ej högre. Under sådana förhållanden funne de sakkunniga skäligt, att dyrtidskompensationen för hustrutilläggsberättigad finge utgå med samma belopp som för gift pensionsberättigad.

De sakkunniga erinra vidare om att änkepensionen bestämts till belopp, som avsevärt understege pensionsbeloppet ej blott för övriga ensamstående folkpensionärer utan även för gifta pensionsberättigade. Anledningen härtill vore densamma som varit avgörande för avvägningen av hustrutilläggets belopp, nämligen att icke invalidförklarade änkor förutsatts kunna åtminstone i någon mån bidraga till sin försörjning. Emellertid medförde en årlig inkomst överstigande 400 kronor avdrag å änkepensionen och vidare vore denna i sin helhet inkomstprövad, vilket medförde att den vid en ganska måttlig inkomst helt bortfölle. Dessa omständigheter utgjorde enligt de sakkunnigas mening ett starkt motiv för att låta änkepensionerna erhålla samma dyrtidskompensation som övriga ensamstående pensionsstagare. Då detta emellertid skulle förrycka sambandet mellan de i folkpensioneringslagen föreskrivna pensionsbeloppen för änkepensionärer och hustrutilläggsberättigade hustrur och innebära en realförbättring för de förra i jämförelse med de senare, hade de sakkunniga likväl funnit sig böra föreslå att indexförhöjningen skulle utgå med samma belopp för dessa båda kategorier, nämligen med det belopp som skulle tillkomma gift pensionsberättigad.

Beträffande frågan om indexförhöjningen bör vara större i en bostadskostnadsgrupp med högre nummer än i en grupp med lägre nummer, anföra de sakkunniga.

Om den levnadskostnadsindex för folkpensionärer, som särskilda sakkunniga ha fått i uppdrag att utarbeta, skulle konstrueras såsom fem olika indexserier, av vilka var och en skall påverka pensionerna inom en viss bostadskostnadsgrupp, måste indexförhöjningens belopp tydligen bestämmas efter skilda grunder i de olika bostadskostnadsgrupperna. Konstrueras däremot, såsom här förordats, en levnadskostnadsindex på sådant sätt, att en och samma indexserie hänför sig till alla pensionstagare inom samtliga bostadskostnadsgrupper, blir det möjligt att välja genomsnittliga pensionsbelopp eller på annat sätt bestämda enhetsbelopp för gifta och ogifta, på

vilka indextalet får verka oberoende av efter vilken bostadskostnadsgrupp den aktuella pensionen är bestämd. Frågan huruvida denna möjlighet till förenkling bör begagnas eller om den enhetliga indexserien bör påverka högsta pensionsbeloppen för gifta och ogifta inom varje bostadskostnadsgrupp, så att indexhöjningen blir större i en bostadskostnadsgrupp med högre nummer än i en grupp med lägre nummer, sammanhänger delvis med hur man bedömer den framtida utvecklingen av bostads- och bränslekostnadernas storlek i förhållande till andra levnadskostnader.

Pensionärsbudgeten i en högre bostadskostnadsgrupp skiljer sig, såsom förut framhållits, från pensionärsbudgeten i en lägre sådan grupp främst däri att bostads- och bränsleposten i den förra regelmässigt är i viss grad proportionsvis större än i den senare. Om vid en levnadskostnadsstegring bostads- och bränslekostnaden relativt sett stiger lika mycket som levnadskostnaderna i övrigt, borde ur principiell synpunkt indextalet i en enhetlig indexserie påverka de särskilda pensionsbeloppen inom varje bostadskostnadsgrupp så, att dyrtidskompensationen bleve i kronor räknat större för pensionärer i en högre bostadskostnadsgrupp än för pensionärerna i en lägre. Efter hyresregleringens tillkomst har emellertid bostadskostnaden stigit endast obetydligt i förhållande till prisstegringen i övrigt, och även den sammanlagda bostads- och bränslekostnadens stegring har varit relativt ringa i förhållande till levnadskostnadsstegringen i dess helhet, särskilt i de högre bostadskostnadsgrupperna, inom vilka bränslekostnaden för flertalet pensionärer är mycket mindre än bostadskostnaden. I fortsättningen torde man kunna räkna med att såsom hittills allmänna levnadskostnadsstegringar inom överskådlig tid endast till mindre del komma att bero på ökade kostnader för bostad och bränsle. Levnadskostnadernas stegring för en pensionärsbudget kan med andra ord beräknas komma att i kronor räknat bli ungefär densamma i hela riket. Även om en avsevärd allmän hyreshöjning med viss procent å gällande hyresbelopp medgäves, skulle för övrigt den härigenom uppkommande större hyresstegringen i högre bostadskostnadsgrupper i viss mån motverkas av den utjämnning av ifrågasvarande kostnader mellan de olika bostadskostnadsgrupperna som inträder genom äldre bebyggelses ersättande med ny.

Med hänsyn härtill och då det syntes uppenbart, att prisutvecklingen redan sedan lång tid tillbaka medfört en utjämnning av levnadskostnaderna mellan skilda orter, kunde det enligt de sakkunnigas mening icke vara lämpligt att giva indexregleringen av folkpensionerna en konstruktion, som vid stigande levnadskostnader automatiskt ökade den spännvidd mellan pensionsbeloppen i skilda bostadskostnadsgrupper som föreläge på grund av i lagen givna föreskrifter om bostadstilläggs storlek. Skulle en sådan situation inträda, att ändring härutinnan tedde sig önskvärd, syntes detta i första hand böra ske genom ändringar i folkpensioneringslagens bestämmelser om bostadstillägg. De sakkunniga hade därför kommit till den uppfattningen, att indexhöjningar, som grundades på en för hela riket gemensam index, i princip borde ske med enhetliga belopp för å ena sidan gifta pensionstagare och änkepensionärer och å andra sidan övriga pensionstagare, oberoende av vilken bostadskostnadsgrupp som vore bestämmande för pensionsbeloppets storlek. Med gift pensionstagare avsåges i detta samman-

hang endast sådan gift pensionär, vars make jämväl erhöle indexförhöjd pensionsförmån.

Vad härefter angår indexförhöjningens storlek anför de sakkunniga att — eftersom pensionsförhöjningarna enligt de sakkunnigas uppfattning borde vara lika stora i samtliga bostadskostnadsgrupper — de pensionsbelopp, som skulle ligga till grund för indexförhöjningens storlek för å ena sidan gifta pensionstagare och änkepensionärer och å andra sidan övriga pensionstagare, måste vara enhetliga för hela riket. Under sådana omständigheter låge det närmast till hands att välja högsta pensionsbeloppet i den mellersta bostadskostnadsgruppen, grupp III, nämligen för gift pensionsberättigad 1 000 kronor och för ogift 1 300 kronor. De sakkunniga fortsätta.

Om dessa belopp läggas till grund för indexregleringen, kan det visserligen synas som om pensionstagarna i bostadskostnadsgrupperna I och II bleve något överkompenserade, medan viss underkompensation skulle komma att föreligga för pensionärer i grupperna IV och V. Så länge bostads- och bränslekostnaden stiger avsevärt långsammare än levnadskostnaderna i övrigt blir emellertid denna effekt, om den överhuvudtaget uppkommer, ganska ringa. Om för varje bostadskostnadsgrupp infördes en särskild indexserie som skulle påverka högsta pensionsbeloppet inom just den gruppen, skulle nämligen under nämnda förutsättning — eftersom bostads- och bränslepostens andel i en folkpensionärs budget är större i en högre bostadskostnadsgrupp än i en lägre — ett visst indexantal som bestämmes skola verka utlösande på pensionsförhöjningen, t. ex. talet 105, uppnås tidigare i den lägre bostadskostnadsgruppen än i den högre. Systemet med en enhetlig index, avpassad efter förhållandena i bostadskostnadsgrupp III, kommer därför att verka fördröjande på dyrtidskompensationens utlösning i grupperna I och II, medan pensionärerna i grupperna IV och V erhålla pensionsförhöjningar med tätare mellanrum enligt systemet med en enhetlig index än om en särskild index gällde för varje bostadskostnadsgrupp.

De indexintervall som skola utlösa pensionsförhöjningarna borde enligt de sakkunniga ej bestämmas lägre än till fyra och ej högre än till sex enheter. De sakkunniga ha för sin del funnit femtalsintervall naturligast och anförä härom.

Med femtalsintervall skulle den första pensionsförhöjningen komma att utlösas av indextalet 105 (juni 1946 = 100) och utgöra för gift pensionstagare och änkepensionär fem procent å 1 000 kronor = 50 kronor samt för annan pensionstagare fem procent å 1 300 kronor = 65 kronor. För undvikande av alltför stora administrativa svårigheter torde det emellertid vara nödvändigt att bestämma förhöjningarna till belopp som äro jämnt delbara med 12, så att de kunna utbetalas med helt antal kronor i månaden och med samma månadsbelopp under hela året. Med avrundning till närmaste med 12 delbara krontal skulle förhöjningen sålunda vid indextalet 105 utgöra för gift pensionstagare och änkepensionär 48 kronor och för annan pensionstagare 60 kronor eller, uttryckt i månadsbelopp, 4 resp. 5 kronor.

Vid ett strängt fasthållande av pensionsbeloppen 1 000 och 1 300 kronor såsom grund för indexförhöjningens storlek kommer dennas belopp att växla vid olika indexintervall. Detta åskådliggöres av följande uppställning, där förhöjningen mellan varje intervall anges i kronor per månad.

Förhöjning per månad mellan de olika indexintervallen	Pensionsindextal							
	105	110	115	120	125	130	135	140
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
För gift och därmed jämställd person	4	4	5	4	4	4	4	4
För annan	5	6	5	6	5	6	5	5

Det skulle emellertid ur administrativ synpunkt vara i hög grad irrationellt och även te sig egendomligt för pensionstagarna, om indextilläggen på detta sätt varierade i storlek trots indexintervallens enhetlighet. De sakkunniga utgå därför ifrån att tilläggen böra ökas med samma belopp vid varje höjning av indextalet med ett femtal enheter. Man torde härvid ha att välja mellan å ena sidan en ökning med 4 kronor i månaden för gift pensionstagare och änkepensionär och 5 kronor i månaden för annan pensionstagare samt å andra sidan en ökning med 5 resp. 6 kronor i månaden för dessa pensionärskategorier.

En ökning med 4 resp. 5 kronor i månaden har den fördelen, att ökningen då blir proportionell mot den allmänna ålderspensionens storlek för gift och ogift, 800 och 1 000 kronor. Å andra sidan kommer med dessa belopp dyrtidskompensationen med fem procent att räknas på något lägre pensionsbelopp än dem som utgå i bostadskostnadsgrupp III, nämligen å beloppen 960 och 1 200 kronor. Bestämmer pensionsökningen för varje indexintervall till 5 resp. 6 kronor i månaden, kommer dyrtidskompensationen att baseras på beloppet 1 200 kronor för gift pensionstagare och änkepensionär (= högsta pensionsbeloppet i bostadskostnadsgrupp V för gift person när båda makarna ha pension) och på beloppet 1 440 kronor för annan pensionstagare. Vid övervägande av dessa båda möjligheter ha de sakkunniga stannat för att föreslå, att pensionsförhöjningen bestämmes till 4 resp. 5 kronor i månaden för varje höjning av pensionsindextalet med fem enheter. Pensionsförhöjningen blir då per helt år följande.

Förhöjningens storlek per år	Pensionsindextal							
	105	110	115	120	125	130	135	140
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
För gift och därmed jämställd person	48	96	144	192	240	288	336	384
För annan	60	120	180	240	300	360	420	480

I fråga om beräkningen av kostnaderna för den föreslagna indexregleringen anföra de sakkunniga bl. a.

Enligt av pensionsstyrelsen lämnade preliminära uppgifter utbetalas för närvarande folkpension för omkring 750 000 pensionstagare. Såsom pen-

sionstagare ha därvid medräknats hustrur, vilka erhålla hustrutillägg. Rörande pensionstagarnas fördelning på olika kategorier ha delvis endast tämligen osäkra upplysningar kunnat lämnas, beroende bl. a. därpå att hålkortsmaterialet under det nya utbetalningssystemets första verksamhetsår varit så anlitat för oundgängligen nödvändiga arbetsuppgifter, att dess bearbetning för rent statistiskt ändamål måst komma i andra hand. Tills vidare kan sålunda endast verkställas en preliminär uppskattning av kostnaderna för folkpensionernas indexreglering.

Såsom utgångspunkt för den följande preliminära kostnadsberäkningen ha de sakkunniga tagit det nuvarande pensionärsbeståndet å omkring 750 000 personer. De siffror som härvid erhållas måste bli ej oväsentligt för låga, beroende dels på att den första utbetalningen för nytillkomna pensionärer vanligen omfattar pension för ett flertal månader, dels på att pensionärsbeståndet vid indexregleringens ikraftträdande sannolikt kommer att vara större än det är för närvarande. Sedan kostnadsberäkning verkställts från den angivna utgångspunkten, tillägges därför ett visst kompletterande belopp, vars storlek med ledning av de uppgifter som för närvarande stå till buds fixerats till en miljon kronor för varje indexstegring med fem procent.

De nuvarande pensionernas fördelning på olika slag kan antagas vara ungefär följande:

	Antal
Allmän ålderspension med bostadstillägg	164 000
Annan ålderspension	423 000
Invalidpension (sjukbidrag) innehållande inkomstprövad förmån	122 000
Invalidpension (sjukbidrag) bestående av enbart grundpension (ev. i förening med blindtillägg)	13 000
Änkepension	11 000
Hustrutillägg	17 000
	Summa 750 000

Härtill komma omkring 2 000 bidrag till änkor och änklingar med barn enligt den särskilda lagen om sådana bidrag.

Av ålderspensionärerna tillhöra enligt en preliminär beräkning omkring 33 procent den grupp gifta, vilka föreslås skola erhålla indexförhöjning med det lägre beloppet. Av dem som erhålla invalidpension och sjukbidrag beräknas omkring 12 procent tillhöra denna grupp. Det lägre tillägget kan sålunda beräknas skola utgå till 54 000 ålderspensionärer med bostadstillägg, 140 000 ålderspensionärer utan sådant tillägg, 15 000 invalidpensionärer och sjukbidragsberättigade personer, 11 000 änkepensionärer, 17 000 hustrutilläggsberättigade hustrur samt 2 000 personer med änke- och änklingsbidrag, summa 239 000 personer. Det högre tillägget skulle enligt samma beräkningsgrunder tillkomma 110 000 ålderspensionärer med bostadstillägg, 283 000 ålderspensionärer utan sådant tillägg samt 107 000 invalidpensionärer och sjukbidragsberättigade personer, summa 500 000 personer.

Med dessa utgångspunkter kunna de årliga kostnaderna för en höjning av folkpensionerna med 48 resp. 60 kronor för varje indexstegring med fem enheter beräknas till följande belopp vid pensionsindextalerna 105, 110, 115 och 120.

	Pensionsindex tal			
	105	110	115	120
	Milj. kr.	Milj. kr.	Milj. kr.	Milj. kr.
Allmän ålderspension med bostadstillägg...	9,2	18,4	27,6	36,8
Annan ålderspension	23,7	47,4	71,1	94,8
Inkomstprövad invalidpension (sjukbidrag)...	7,1	14,2	21,3	28,4
Änkepension	0,5	1,0	1,5	2,0
Hustrutillägg	0,8	1,6	2,4	3,2
Änke- och änklingsbidrag	0,1	0,2	0,3	0,4
Tillkommer med hänsyn till för låg uppskattning (se ovan).....	1,0	2,0	3,0	4,0
Summa	42,4	84,8	127,2	169,6

De sakkunniga föreslå, att de nuvarande årliga pensionsbeloppen, vilka komma att utgöra de grundbelopp som skola utgå vid indexläget 100, i samband med indexregleringen avrundas på sådant sätt att de bli jämnt delbara med 12 samt att denna avrundning alltid skall ske uppåt. Till nyssnämnda kostnader kommer sålunda kostnaden för denna avrundning, vilken av de sakkunniga preliminärt uppskattas till mellan 4,5 och 5 miljoner kronor om året.

De sakkunniga föreslå icke någon materiell ändring i lagen om kommunernas bidrag till kostnaderna för folkpensioneringen. På grund av den föreslagna förhöjningens konstruktion skulle således kostnaderna för förhöjning av ålderspensioner komma att helt stanna på statsverket medan kommunerna enligt nu gällande regler skulle få bidraga till kostnaderna för förhöjning av invalidpensioner, sjukbidrag, änkepensioner och hustrutillägg.

I de för de sakkunniga utfärdade direktiven framhölls att de sakkunniga borde vara oförhindrade att undersöka huruvida en omläggning av utbetalningssystemet för folkpensionerna i decentraliserande riktning kunde ge ökade förutsättningar för en snabb anpassning av dyrtidstillägget till förändringar i prisnivån. De sakkunniga ha också i betänkandet till särskild prövning upptagit frågan om central eller lokal utbetalning av folkpensionerna. Härvidlag ha de sakkunniga företagit vissa utredningar rörande det nuvarande utbetalningssystemets effektivitet, dess ändamålsenlighet vid en indexreglering av folkpensionerna, kommunernas möjligheter att utbetala indexreglerade folkpensioner, sistnämnda spörsmål särskilt i belysning av den genomförda kommunala utbetalningen av allmänna barnbidrag, samt kostnaderna för en decentralisering av pensionsutbetalningen till kommunerna. Beträffande resultatet av dessa utredningar hänvisas till sid. 55—69 i betänkandet.

För egen del erinna de sakkunniga beträffande denna fråga inledningsvis om att det inom modern kontorsorganisation funnes en tendens att å

ena sidan decentralisera beslutanderätt av olika slag och å andra sidan centralisera vissa verkställighetsåtgärder, t. ex. kontinuerliga utbetalningar i anledning av fattade beslut. Genom decentraliserad beslutanderätt kunde i allmänhet åstadkommas smidiga kompletteringar av ett från början ofullständigt utredningsmaterial samt snabba beslut. Genom en rationellt organiserad utbetalningsapparat för stora enheter vunne man med minsta möjliga personal- och materialåtgång allmän punktlighet för kontinuerliga utbetalningar. Båda dessa moderna principer hade kommit till uttryck i folkpensioneringslagen. I ärenden rörande inkomstprövad ålderspension samt änkepension vore sålunda beslutanderätten decentraliserad till pensionsnämnderna, vilkas beslut verkställdes av pensionsstyrelsen utan prövning. All utbetalning av folkpension skedde däremot centralt genom pensionsstyrelsens försorg.

De sakkunniga framhålla i fortsättningen att vid de undersökningar, som de sakkunniga företagit i denna sak, från flera håll framhållits att de mindre kommuner, som inom de närmaste åren skulle uppgå i större enheter, för närvarande i allmänhet saknade resurser att på ett tillfredsställande sätt omhänderha den kontinuerliga utbetalningen av folkpensionerna och den därmed förenade ganska ofta förekommande omräkningen av pensionsbeloppen vid civilståndsåändringar, förändringar i makes pensionsförhållanden, pensionstagarens uppnående av 67 år m. m. Hela decentraliseringsfrågan borde därför enligt denna mening vila till dess den nya kommunindelningen genomförts. Enligt de sakkunnigas mening vore detta en mycket vägande anmärkning, som icke kunde förbigås. För vissa större och medelstora städers del syntes dessutom föreligga svårigheter att på kort tid uppbringa för utbetalningsverksamheten erforderliga lokaler och personal.

Mot decentralisering av utbetalningsapparaten i nuvarande läge talade enligt de sakkunniga också andra skäl. Om det nuvarande centrala utbetalningssystemet bibehölls, kunde de ändrade pensionsbelopp, som skulle utgå vid höjning eller sänkning av pensionsindextalet, utbetalas redan månaden efter det indexändringen kungjorts. Genomfördes en kommunal utbetalning av folkpensionerna, torde utbetalning av ändrade belopp med så kort varsel kunna åstadkommas endast i kommuner med få pensionstagare och möjligen även i de största städerna med stor förvaltningspersonal, däremot ej med säkerhet i övriga kommuner. Utbetalning av ändrade pensionsbelopp under samma månad som en indexändring kungjordes, kunde icke uppnås med något utbetalningssystem utan ändring av nu föreskrivna tider för folkpensionernas utbetalning. Ett pensionsindextal som grundade sig på prisuppgifter från en viss månad kunde nämligen enligt vad de sakkunniga inhämtat icke föreligga färdiguträknat förrän tidigast i mitten av nästföljande månad.

Av nu anförda skäl och då det överhuvudtaget framstode som synnerligen ovisst, huruvida en decentralisering av utbetalningsapparaten till kommunerna skulle kunna med framgång genomföras under de närmaste åren, förorda de sakkunniga en fortsatt central utbetalning av folkpensionerna genom pensionsstyrelsens försorg. En uppdelning av utbetalningsverksamheten på sådant sätt, att kommunerna skulle utbetala indextillägget och pensionsstyrelsen pensionens grundbelopp ansågo de sakkunniga icke lämplig, då folkpensionen såvitt möjligt borde utbetalas i ett sammanhang och det av den verkställda utredningen framginge, att pensionsstyrelsen utan svårighet samt billigast och med kortast möjliga förberedelsestid kunde utbetala tillägget och folkpensionen i övrigt medelst en och samma folkpensionsanvisning.

De sakkunniga föreslå i enlighet härmed att såväl pensionens grundbelopp som indexförhöjningen utbetalas månadsvis av pensionsstyrelsen. Den beräkning av folkpensionärernas levnadskostnader, som skall ligga till grund för indexförhöjningen, föreslås utförd kvartalsvis av socialstyrelsen. På grundval av nämnda beräkning föreslås Kungl. Maj:t skola senast den 20 i varje kvartals första månad fastställa pensionsindextalet, som skall gälla fr. o. m. månaden närmast efter den, då beslutet kungjorts t. o. m. den månad, varunder nytt pensionsindextal fastställts.

De sakkunnigas förslag är icke i alla avseenden enhälligt. En av de sakkunniga, herr *Fagerholm*, har nämligen i ett särskilt yttrande anført.

I likhet med de övriga ledamöterna i kommittén finner jag det ur olika synpunkter lämpligt och riktigt att dyrtidstillägg å folkpensionen utgår med enhetliga belopp. En dylik konstruktion av dyrtidstillägget grundar sig på vissa antaganden, bland annat i fråga om förhållandet mellan bostadskostnader och övriga levnadskostnader. Det synes sannolikt att dessa antaganden äro riktiga i nuvarande läge eller i ett läge, som icke allt för mycket skiljer sig från det nuvarande. Däremot torde det vara ovisst hur dessa antaganden komma att stå sig, om levnadskostnaderna skulle väsentligen förändras t. ex. genom ett betydande penningvärdesfall.

Ur dessa synpunkter syntes det enligt herr *Fagerholms* mening påkallat, att lagens bestämmelser om automatisk kompensation begränsades till att gälla en högsta levnadskostnadsstegring av 20 procent enligt pensionärsindex. För det fall index i framtiden skulle stiga därutöver, ankomme det på statsmakterna att taga upp frågan om dyrtidstilläggets beräkning till ny prövning med hänsyn till de föreliggande förhållandena. För begränsningen av den automatiska kompensationsrätten talade även det principiella önskemålet att staten icke genom lagstiftning ikläddes förpliktelser, vars omfattning vid lagstiftningens genomförande icke kunde överblickas.

Yttranden över förslaget till indexreglering av folkpensionerna.

De myndigheter och sammanslutningar, som yttrat sig över förslaget till indexreglering av folkpensionerna, äro eniga om att folkpensionerna böra genom automatiskt verkande regler anpassas efter levnadskostnadsutvecklingen.

I det stora flertalet av remissyttranden har också de sakkunnigas förslag till lösning av de olika problem, som sammanhånga med en indexreglering av folkpensionerna, tillstyrkts eller i huvudsak lämnats utan erinran. På många håll betecknas förslaget såsom väl antagbart både med hänsyn till den enskilde och det allmänna. Denna ståndpunkt intages av bl. a. *överståthållarämbetet* samt *länsstyrelserna i Kalmar, Kopparbergs och Norrbottens län*.

Kritik mot förslaget av principiell art anföres endast av *försäkringsinspektionen* och *pensionsutredningen*, varjämte styrelsen för *Svenska stadsförbundet* (majoriteten), *stadsfullmäktige i Göteborg* (majoriteten) samt *drätselkammaren i Västerås* funnit förslaget vara behäftat med sådana brister att det icke borde läggas till grund för en lagstiftning i ämnet.

Försäkringsinspektionen anför.

Om regleringen av folkpensionerna baseras på en *levnadskostnadsindex* kunna under vissa förutsättningar icke önskvärda konsekvenser uppstå. Så skulle bli fallet om vid en stegring av prisnivån den förvärvsarbetande befolkningens inkomster bibehållas i stort sett oförändrade, eller om prisnivån stiger relativt mera än inkomstnivån. En dylik situation skulle innebära en sänkning av samma befolkningens levnadsstandard, men icke nog härmed, denna befolkning skulle dessutom belastas med kostnaderna för upprätthållandet av folkpensionernas realvärde, vilket i sin ordning kommer att medföra en ytterligare sänkning av de förvärvsarbetandes standard.

Skulle åter inkomstnivån för den förvärvsarbetande befolkningen stiga, medan prisnivån vore oförändrad, skulle pensionärsgenerationen icke få del av den förbättrade levnadsstandard, vilken enbart skulle komma den aktiva befolkningen tillgodo.

Eftersom konsekvenser av denna art vore intimt förknippade med den indextyp som föreslagits, ansåge sig inspektionen icke kunna förorda den av de sakkunniga föreslagna lösningen. Då det vore angeläget, att den utomordentligt viktiga frågan om folkpensionernas indexreglering löstes på ett tillfredsställande sätt, hemställde inspektionen, att frågan gjordes till föremål för ny utredning.

Pensionsutredningen — som enligt de för utredningen givna direktiven har att verkställa utredning och avgiva förslag rörande ordnandet av en pensionering för anställda i privat tjänst — ifrågasätter starkt lämpligheten av att statsmakterna principiellt binda sig för en viss lösning av folkpensionernas indexreglering, innan man hade möjlighet att överblicka det pensioneringsområde, som utredningen hade att undersöka. Detta hindrade

givetvis icke att indexreglering av folkpensionerna genomfördes på viss begränsad tid. Utredningen anför.

För utredningen står det klart, att en efter rationella linjer uppbyggd tjänstepensionering måste utformas med hänsyn till de förmåner folkpensioneringen innebär och sålunda konstrueras såsom en påbyggnad på denna. Om denna uppfattning godtages, kommer tjänstepensioneringen uppenbarligen att påverkas av bestämmelserna rörande indexreglering av folkpensionerna. Å andra sidan skola enligt direktiven för utredningen även tjänstepensioneringens förmåner anpassas efter växlingar i de ekonomiska förhållandena. En grundläggande fråga blir då huruvida folkpensioneringens och tjänstepensioneringens förmåner böra indexregleras efter samma principer eller icke. Utan att ingå på detta spörsmål vill utredningen framhålla, att den av de sakkunniga föreslagna indexregleringen, såvitt nu kan bedömas, icke lämpar sig för tjänstepensioneringen.

Svenska stadsförbundet uttalar som ett sammanfattande omdöme, att enligt förbundets mening det enda skäl, som kunde försvara en indexreglering av den föreslagna innebörden, vore önskemålet att systemet ej bleve alltför komplicerat. Förbundet kunde icke finna, att de sakkunnigas utredning på ett övertygande sätt ådagalagt, att icke ett tillräckligt enkelt system för indexregleringen kunde åstadkommas med mindre oegentliga verkningar. För att bedöma hur därmed förhölle sig syntes en grundligare undersökning nödvändig beträffande olika tänkbara alternativ än de sakkunniga företagit. *Stadsfullmäktige i Göteborg* och *drätselkammaren i Västerås* ha samma uppfattning.

Vidkommande härefter förslaget's enskildheter och därvid till en början frågan huruvida en indexreglering av folkpensionerna bör grundas på en för folkpensionärerna speciellt konstruerad levnadskostnadsindex, har denna fråga i de flesta remissyttrandena besvarats jakande.

De sakkunniga för utredning rörande folkpensionärernas bostadsförhållanden äro angelägna att framhålla, att det icke vore möjligt att i förväg säga vilken index som komme att visa högst, den föreslagna indexserien för folkpensionärer eller socialstyrelsens allmänna levnadskostnadsindex. Hittills syntes den senare serien ha givit ett något högre resultat; från juni 1946 till december 1948 hade denna index nämligen ökat med 9,5 procent, medan en preliminär kalkyl gäve vid handen, att en motsvarande indexserie för folkpensionärerna ökat med 7,9 procent. Skillnaden torde huvudsakligen bero på att de år 1948 höjda indirekta skatterna på vissa varor inverkat mera på den allmänna indexen än på folkpensionärsindexen.

Landsorganisationen förklarar sig anse riktigt, att folkpensionsbeloppen ansluta sig till den speciella levnadskostnadsutvecklingen för folkpensionärer. Enligt undersökningar, som företagits under och efter kriget hade det visat sig att levnadskostnadsstegringen varit avsevärt mindre för folkpen-

sionärer än löntagare. Längre fram kunde det visa sig att levnadskostnadsstegringen i stället bleve starkare för folkpensionärerna. Givetvis kunde man tänka sig, att automatiska dyrtidstillägg till folkpensionerna av psykologiska skäl anknötes till samma index som för statstjänarna. Detta vore i så fall en medveten felaktighet som finge föranleda att folkpensionernas belopp med tämligen täta mellanrum omprövades under hänsynstagande till den verkliga levnadskostnadsutvecklingen för folkpensionärerna. Landsorganisationen ville icke hävda, att en dylik metod skulle anses nödvändig.

Statskontoret, Svenska personal-pensionskassan, Sveriges kommunalanställdas pensionskassa och Sveriges folkpensionärers riksförbund framföra i denna del en från majoriteten avvikande mening.

Statskontoret anför, att det ur såväl praktiska som andra synpunkter vore lämpligast att, såsom de sakkunniga förordat, en pensionärsindex finge den enkla formen av en allmän levnadskostnadsindex. Nödgades man sålunda av huvudsakligen praktiska skäl godtaga en förhållandevis summarisk indexberäkning och förutsattes dessutom, att pensionsförhöjningarna skulle äga rum med så pass stora språng som femtalsintervaller, måste det enligt ämbetsverkets mening ifrågasättas, om tillräcklig anledning verkligen föreläge att konstruera en särskild pensionärsindex eller om icke socialstyrelsens vanliga levnadskostnadsindex vore tillfyllest. Då det vore angeläget att så långt möjligt undvika nya kostnads- och personalkrävande administrativa uppgifter, ville ämbetsverket förorda, att detta spörsmål upptoges till omprövning.

Svenska personal-pensionskassan och Sveriges kommunalanställdas pensionskassa uttala att indexberäkningen rymde i sig så många osäkerhetsmoment, att det måste te sig verklighetsfrämmande att genom en särskild indexserie för folkpensionärerna söka skipa en millimeterrättvisa, som icke skulle få någon motsvarighet i fråga om dyrortsgraderingen. Man hade också all anledning att förvänta, att en sådan serie icke komme att avvika från socialstyrelsens allmänna levnadskostnadsindex i sådan utsträckning, att sistnämnda index icke lämpligen skulle kunna användas för folkpensionärerna. Om en särskild indexserie för dem skulle införas, borde man också ha anledning att överväga särskilda serier för de olika grupper av medborgare, vilkas inkomster berodde på socialstyrelsens allmänna levnadskostnadsindex. Dessa grupper innefattade personer, som tillhörde vitt skilda inkomstområden och för vilka avsevärda skiljaktigheter i fråga om levnadsvanorna måste föreligga. Ehuru skillnaderna i fråga om levnadsvanor mellan aktiva statstjänstemän och personer som uppbure egenpension eller familjepension måste vara betydande, hade man dock ansett sig kunna acceptera samma indexserie för båda grupperna.

Enligt den mening, som uttalas av *Sveriges folkpensionärers riksförbund*, syntes utredningsmännen ha utgått ifrån att det gällde att konstituera en speciell folkpensionärsstandard, som låge åtskilliga pinnhål lägre än den

som gällde för andra medborgare. En laglig avgränsning av folkpensionärerna som en lägre stående folkgrupp kunde icke godkännas av förbundets medlemmar.

Vad angår spørsmålet hur en levnadskostnadsindex för folkpensionärer bör konstrueras framhålla *de sakkunniga för utredning rörande folkpensionärernas bostadsförhållanden*, att förslaget härutinnan utformats i samråd med dem, samt understryka betydelsen av att något större avseende icke fästes vid den i folkpensioneringslagen och de utredningar, som föregingo den, förutsatta relationen mellan bostads- och bränslekostnaderna å ena och andra levnadskostnader å andra sidan. I själva verket förhölle det sig så, att för dem som bodde i likvärdiga bostäder, bostads- och bränslekostnaderna varierade betydligt mindre mellan de olika ortsgrupperna än som motsvarade skillnaderna i bostadskostnadstillägg mellan olika grupper. För närvarande påginge dessutom en utjämnning av kostnaderna för bostad och bränsle mellan olika ortsgrupper, dels därigenom att skillnaderna i kostnader för samma standard minskade och dels därigenom att standardolikheterna avtoge. I det senare fallet hade folkpensionärerna kommit efter i utvecklingen, och avsevärda förändringar i detta avseende vore fortfarande att vänta. De sakkunniga ville därför understryka betydelsen av att indexregleringen bleve oberoende av den nuvarande avvägningen mellan pensionens grundbelopp och bostadstilläggen.

Bland dem som ansluta sig till förslaget att pensionsindex utformas såsom en allmän levnadskostnadsindex, lika för alla bostadsorter, märkas *socialstyrelsen, socialvårdskommittén, länsstyrelserna i Jönköpings, Hallands, Göteborgs och Bohus samt Västmanlands län* ävensom *Tjänstemännens centralorganisation*.

Socialstyrelsen påpekar, att det ur flera synpunkter vore betydelsefullt att kunna jämföra pensionärsserien med socialstyrelsens allmänna levnadskostnadsserie och med den därpå byggda särskilda pristalsserien, vilken i princip reglerade statstjänstemännens löner. Styrelsen ifrågasatte, huruvida det icke skulle vara befogat att för underlättande av jämförelserna låta pensionärsserien löpa parallellt med den allmänna levnadskostnadsserien ända från dess början 1935. På denna pensionsindexserie skulle sedan byggas en pristalsserie för folkpensionärerna med utgångspunkt från storleken av folkpensionärernas levnadskostnader i juni 1946, allt i överensstämmelse med det system, som tillämpades enligt föreskrifterna i statens löneplansförordning i fråga om statstjänstemännens löner. Styrelsen föresloge därför, att i lagtexten ordet pensionsindextalet ersattes av pensionspristalet.

Tjänstemännens centralorganisation framhåller, att övervägande praktiska skäl talade för att endast en index användes. Organisationen kunde dock endast under en viss förutsättning tillstyrka de sakkunnigas förslag härutinnan. Därest i framtiden mera markanta förändringar i levnads-

kostnaderna skulle komma att inträda, kunde den olikartade sammansättningen av pensionärernas budget i olika bostadskostnadsgrupper komma att medföra alltför stora orättvisor, om pensionstillägg utginge enligt en gemensam index. Organisationen ansåge det därför angeläget med en bestämmelse, att gällande system för indexreglering av folkpensionerna skulle omprövas, när förändringarna i levnadskostnaderna överskred ett visst värde, förslagsvis 20 procent.

Svenska stadsförbundet ävensom *stadsfullmäktige i Göteborg och drätselkammaren i Västerås* ha ställt sig starkt kritiska mot sakkunnigförslaget i denna del.

Stadsfullmäktige i Göteborg erinra om att folkpensioneringslagen innefattar vissa normer för bestämmande av storleken av pensionsförmånerna i olika fall samt anföra vidare.

Enligt dessa normer utgå pensionsförmånerna med belopp, som variera rätt avsevärt vid en jämförelse dels mellan de olika bostadskostnadsgrupperna och dels mellan olika grupper av pensionstagare. Denna avvägning beträffande pensionsförmånernas storlek vilar på en omfattande undersökning av de faktiska levnadskostnaderna i landets olika delar ävensom överväganden rörande vissa pensionärers möjlighet att genom eget arbete bidra till sitt uppehälle. Därest man redan av erfarenheterna under det fåtal år, som förflutit efter avvägningens genomförande, anser sig hava anledning föreslå ändringar på några punkter i avvägningen, synes det enda riktiga förfarings sättet vara, att lagens normer ändras. Det kan däremot icke vara riktigt, att man tillgodoser ett eventuellt krav på ändring i den nu gällande avvägningen genom en i dylikt syfte utformad indexreglering, enär en på sådant sätt åstadkommen ändring till sina verkningar uppenbarligen blir beroende av levnadskostnadernas förändringar. På samma sätt gäller, att en indexreglering av folkpensionerna icke bör utformas på sådant sätt, att den vid tillämpningen medför faktiska rubbningar i den en gång som riktig befunna avvägningen av »grundpensionernas» storlek.

Eftersom de sakkunniga icke ansett sig kunna förorda en differentiering av förhöjningarna blir totalresultatet enligt fullmäktiges mening sådant, att förslaget icke kunde anses tillfredsställande ur de förut berörda synpunkterna. Fullmäktige fortsätta.

I betänkandet har i olika sammanhang åberopats, att efter hyresregleringens tillkomst bostadskostnaden stigit endast obetydligt i förhållande till prisstegringen i övrigt. Utgår man från att hyresnivån även i fortsättningen blir relativt konstant, inställer sig frågan, huruvida bostadskostnaden över huvud taget bör medtagas i den pensionärsbudget, som skall ligga till grund för levnadskostnadernas bestämmande vid olika tillfällen. Då berörda post utgör en rätt stor andel av pensionärens levnadskostnader, medför postens medtagande i indexbudgeten, att förhöjningen under nyssnämnda förutsättning inträffar på en kanske avsevärt senare tidpunkt, än vad som skulle bliva fallet, därest berörda post icke medtoges i budgeten. Som exempel kan väljas pensionen till en ensamstående ålderspensionär i bostadskostnadsgrupp III. Av den sammanlagda pensionen å 1 300 kronor (från ev. särskilt bostadstillägg bortses här) har från början bostadskostnaden an-

setts utgöra omkring 500 kronor, vilken post enligt ovannämnda förutsättning beräknas icke undergå några förändringar, medan återstående delen 800 kronor ansetts motsvara levnadskostnaderna i övrigt, vilka äro underkastade ändringar. Vid det tillfälle, då indextalet enligt det framlagda förslaget stigit med 5 enheter, har i själva verket pensionärens »övrige levnadskostnader» stigit med över 8 procent. Med hänsyn härtill och då nu utgående maximala pensionsbelopp i många fall torde vara otillräckliga för de pensionstagare, som uteslutande ha folkpensionen såsom inkomstkälla, synes det kunna ifrågasättas, huruvida icke bostadskostnaden borde utslutas ur den pensionärsbudget, som skall ligga till grund för indexregleringen. Därest någon allmän hyreshöjning skulle inträffa, bör den härav påkallade kompensationen för folkpensionärerna kunna åstadkommas genom omreglering av de statliga bostadstilläggen.

Enligt stadsfullmäktiges mening ha de sakkunniga gjort sig skyldiga till ett verklighetsfrämmande betraktelsesätt, då de till stöd för sitt förslag om en enda indexserie för hela riket i stället för fem olika, till de olika bostadskostnadsgrupperna anknutna serier ansett sig kunna utgå från antagandet att bostads- och bränslepostens andel i pensionärsbudgeten vore densamma inom samtliga bostadskostnadsgrupper. Detta antagande baserade de sakkunniga på att bostadsbeståndet förnyades och folkpensionärerna därmed finge tillgång till nya bostäder samt att för många folkpensionärer bostads- och bränslepostens andel i budgeten varierade avsevärt mindre mellan de olika bostadskostnadsgrupperna än vad de till grund för lagens normer liggande medelvärdena gäve vid handen. Även om dessa synpunkter i och för sig vore riktiga, torde dock en utjämning genom bostadsbeståndets förnyelse under de gångna få åren näppeligen hunnit få en sådan omfattning, att den rimligen kunde motivera de sakkunnigas slutsats. Förhölle det sig så, att medelvärdena numera befunnits ge missvisande utslag, borde avvägningen av pensionsförmånernas storlek tagas under omprövning. Förhållandet borde däremot icke få inverka på indexsystemets utformning.

Svenska stadsförbundet och *drätselkammaren i Västerås* anföra liknande synpunkter.

Såsom redan tidigare berörts har *Tjänstemännens centralorganisation* — däri instämmande i herr Fagerholms särskilda yttrande — uttalat sig för att den automatiska kompensationen borde begränsas till att gälla en högsta levnadskostnadsstegring av 20 procent enligt pensionärsindex. Även *statskontoret*, *statens pensionsanstalt*, *länsstyrelserna i Jönköpings, Kronobergs, Gotlands, Kristianstads och Malmöhus län*, *åtskilliga kommuner* samt *Svenska arbetsgivareföreningen*, *Landsorganisationen*, *Svenska personal-pensionskassan* och *Sveriges kommunalanställdas pensionskassa* ha förordat en begränsning av den automatiska höjningen.

Av de remissinstanser, som särskilt berört frågan vilka pensionsförmåner som böra indexregleras, har endast en,

nämligen *stadsfullmäktige i Hedemora*, förordat, att rätten till indexförhöjning gjordes beroende av vederbörandes inkomst. Med hänsyn till bl. a. det statsfinansiella läget borde enligt fullmäktiges mening en eventuell höjning av pensionerna baseras på individuell behovsprövning.

De sakkunnigas förslag att invalidpensions- och sjukbidragsberättigade personer, som åtnjuta enbart grundpension, borde uteslutas från rätten till indexförhöjning har emellertid mött gensaga i åtskilliga remissyttranden.

Pensionsstyrelsen är visserligen ense med de sakkunniga att ur principiella synpunkter skäl saknades för en anpassning av grundpensionernas belopp efter levnadskostnadsnivån. Emellertid hade åren 1948 och 1949 dyrtidstillägg utgått även till dem som åtnjöte enbart grundpension. Med hänsyn härtill syntes det svårt att, när dyrtidstilläggen skulle avlösas av indexförhöjning, från sådan förhöjning undantaga de pensionärer, som hade enbart grundpension.

Länsstyrelsen i Kronobergs län vill ej heller bestrida riktigheten av den skillnad, som de sakkunniga påvisat mellan ålderspension å ena samt invaliders och sjukbidragsberättigades grundpension å andra sidan. Enligt länsstyrelsens mening komme emellertid de sakkunnigas förslag att framstå såsom icke rättvist. Det kunde antagas, att grundpensionen för invalider och sjuklingar stundom vore lika betydelsefull ur behovssynpunkt som ålderspensionen vore för dess mottagare. Enligt betänkandet beräknades antalet invalidpensioner och sjukbidrag med enbart grundpension, i förekommande fall i förening med blindtillägg, utgöra allenast omkring 13 000. Denna lilla grupp av hela antalet pensionärer borde icke utan synnerligen vägande skäl förvägras den kompensation för ökade levnadskostnader, som indexregleringen innebure, i all synnerhet som den under år 1948 varit likställd med övriga pensionärer härutinnan. Enbart statsfinansiella skäl borde icke tillmätas avgörande betydelse härvidlag.

Länsstyrelsen i Malmöhus län uttalar, att eftersom staten hade att sörja för ett stabilt penningvärde, staten också borde svara för att statliga förmåner utginge med oförändrat realvärde och följaktligen lämnade dyrtidskompensation å statliga förmåner vid inträffad penningvärdeförsämring. På grund härav borde även invalider och sjukbidragsberättigade med inkomst, som uteslöte tilläggs pension och bostadstillägg, tillerkännas dyrtidstillägg. Särskilt i fall, där sidoinkomsten låge omedelbart över den gräns, som uteslöte inkomstprövad förmån, skulle en vägran att tillerkänna dyrtidstillägg åt sistnämnda kategori av pensionstagare verka stötande. De sakkunnigas påpekande, att man ej velat låta någon, som erlagt pensionsavgifter enligt äldre lag, gå miste om sin därigenom förvärvade rätt till avgiftspension, måste efter hand förlora i bärkraft. Länsstyrelsen föreställde sig, att inom en icke alltför avlägsen framtid invalidpension och sjukbidrag till hela sitt belopp komme att göras oberoende av inkomstprövning.

Även *länsstyrelserna i Östergötlands, Gotlands, Blekinge, Hallands och*

Älvsborgs län, Sveriges folkpensionärers riksorganisation, Sveriges folkpensionärers riksförbund samt en del kommunala remissinstanser eller minoriteter inom sådana instanser uttala sig för indextillägg till grundpensionerna.

De sakkunnigas uppfattning, att blindtilläggen borde lämnas utanför indexregleringen, delas icke av *länsstyrelsen i Malmöhus län*. En blind person, som åtnjöte enbart grundpension å 200 kronor och blindtillägg å 700 kronor syntes enligt länsstyrelsens mening kunna jämföras med en ålderspensionär. Om ingendera erhöle inkomstprövad förmån, bleve deras ekonomiska status så lika, att ett likartat avgörande i fråga om rätt till indexförhöjning vore ofrånkomligt. Enligt länsstyrelsens mening borde blindtillägget lämnas utanför inkomstberäkning. En ändring av folkpensioneringslagen i denna riktning vore säkerligen i hög grad motiverad.

Svenska stadsförbundet anser, att de sakkunnigas motivering för att lämna blindtillägget utanför indexregleringen icke verkade övertygande, och framhåller att, då blindtillägget vore en förmån, som hänförts till folkpensioneringens område, det måste krävas mycket vägande skäl för att ställa den i en särställning och göra den av levnadskostnaderna betingade regleringen därav beroende av särskilda beslut från statsmakterna. För indexförhöjning av blindtillägget uttala sig vidare *länsstyrelserna i Östergötlands och Hallands län, Sveriges folkpensionärers riksförbund samt en del kommunala myndigheter*.

De blindas förening — som förklarar sig vara fullt medveten om de tekniska svårigheter en automatiskt indexreglerad höjning av blindtillägget skulle medföra, bl. a. med hänsyn till blindtilläggets inflytande på den inkomstprövade invalidpensionen — har i sitt yttrande framfört ett flertal önskemål beträffande blindtilläggen. Sålunda hemställer föreningen att frågan om höjning av blindtillägget snarast möjligt upptoges till prövning och att i avvaktan härpå en provisorisk höjning beslutades, att sådan ändring gjordes i folkpensioneringslagen, att blindtillägget icke betraktades som inkomst vid fastställandet av det inkomstprövade pensionsbeloppets storlek, samt att lagen ändrades även därhän att den som genomgått blindskola bleve berättigad till blindtillägg och grundpension.

Enligt den mening, som uttalas av styrelsen för *Svenska stadsförbundet* bör frågan, huruvida folkpensionerna böra höjas med belopp, som stå i visst förhållande till pensionens storlek i varje särskilt fall, eller huruvida alla pensionstagare eller alla tillhörande en viss grupp böra erhålla lika stort dyrtidstillägg, vare sig pensionen utgår med oavkortat belopp eller med ett belopp, som reducerats på grund av pensionstagarens egen inkomst, göras till föremål för en förnyad undersökning. Det kunde icke utan vidare anses klarlagt, att ett system

med procentuellt bestämda förhöjningar vid vissa indexintervaller vore uteslutet på grund av vad de sakkunniga däremot invänt beträffande den s. k. avdragsfaktorn. I detta sammanhang syntes man ha bort ägna åtminstone någon uppmärksamhet åt den möjligheten, att den påtalade olägenheten beträffande avdragsfaktorn kanske skulle kunna elimineras på något sätt. Förbundet måste givetvis lämna frågan om denna möjlighet öppen men ville påpeka, att en konstruktion med motsvarande procentuell förändring av det avdragsfria beloppet efter index icke utan vidare syntes otänkbart, om man ville åstadkomma ett system med procentuell förhöjning av grundbeloppen. Vad en lösning efter denna linje skulle innebära med hänsyn till kravet på ett någorlunda enkelt administrerat system undandrog sig emellertid förbundets bedömande, då de sakkunniga icke alls räknat med en sådan möjlighet och följaktligen ej förebragt någon utredning därom. Liknande synpunkter ha anförts av *stadsfullmäktige i Göteborg* och *drätselkammaren i Västerås*, vilka båda anse det principiellt riktigast att indextillägget utginge efter den proportionella metoden, dvs. i förhållande till pensionens storlek i varje särskilt fall.

Beträffande frågan i vad mån indexförhöjning bör ske efter skilda grunder för olika pensionärskategorier ansluter sig *socialstyrelsen* till de sakkunnigas förslag. De skäl som anförts för förslagets utformning gåve vid handen, att den ifrågasatta förenklingen vore ur alla synpunkter sakligt motiverad.

Pensionsstyrelsen däremot förordar en något större differentiering än de sakkunniga föreslagit. Styrelsen erinrar om att dyrtidstilläggen för åren 1948 och 1949 utgingo med tre olika belopp — 30, 40 och 50 kronor — vilka stodo i proportion till maximibeloppen i bostadskostnadsgrupp I. När man sålunda redan vid de provisoriska dyrtidstilläggen gått in för en differentiering, syntes knappast tillräckliga skäl föreligga att tillämpa andra grunder vid en indexreglering. Ansåge man änkepensionerna för små borde de regleras i annat sammanhang.

Vad särskilt angår spørsmålet efter vilka grunder indextillägg bör utgå på änkepensioner och hustrutillägg ha meningarna varit delade. Enligt *länsstyrelsen i Jönköpings län* synes någon befogad erinran icke kunna göras mot de sakkunnigas förslag att jämställa änkepensionär och hustrutilläggsberättigad med gift pensionär. *Stockholms stadsfullmäktige* uttala i fråga om änkepensionen, att de sakkunnigas förslag att jämställa änkepensionär med gift pensionär vore en konsekvens av att änkepensionen vore lägre än ålderspensionen för ensamstående.

Å andra sidan framhåller *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län*, att det vore rättvist och billigt att jämställa änkepensionär med ogift pensionär. De omständigheter, som de sakkunniga anför mot en sådan åtgärd, vore enligt länsstyrelsen icke övertygande. Även *Sveriges folkpensionärers riks-*

förbund och stadsfullmäktige i Göteborg uttala sig för att änkepensionärerna beredas samma dyrtidskompensation som övriga ensamstående. Vad hustrutilläggen beträffar förordar länsstyrelsen i Uppsala län, att hustrutilläggsberättigad, som — även om hon icke vore invalidförklarad — dock saknade arbetsförmåga, finge jämväl grundpension och att dyrtidskompensationen bestämdes till olika belopp, allteftersom grundpensionen utginge eller icke.

Svenska stadsförbundet finner de sakkunnigas förslag, att indexförhöjning skall utgå till hustrutilläggsberättigad hustru och till änkepensionär med samma belopp som för gift pensionsberättigad, innebära ett klart avståndstagande från de normer, som uppställts vid folkpensioneringslagens antagande.

Indexförhöjningens storlek är en fråga, som tilldragit sig stor uppmärksamhet i remissyttrandena.

Landsorganisationen uttalar, att organisationen tidigare vänt sig mot tanken på en automatisk indexreglering av folkpensionerna med hänsyn till att man då ej kunde vara säker på att den ekonomiska utvecklingen skulle ge full lönekompensation för den stora massan av löntagare och att folkpensionernas storlek måste ses i relation till den allmänna löneutvecklingen. Numera hade denna förskjutits uppåt på ett sådant sätt att det måste betraktas som självklart, att även folkpensionärerna under överskådlig tid borde automatiskt givas full kompensation för eventuella levnads-kostnadsstegringar.

Emellertid ha i vissa yttranden betänkligheter yppats mot att bereda folkpensionärerna full kompensation. Sålunda erinrar länsstyrelsen i Uppsala län om det relativa lönestopp, som rådde för statens befattningshavare. Då det vore av största vikt, icke minst för löntagare och folkpensionärer, att betalningsmedlen gjordes såvitt möjligt värdebeständiga, ifrågasätter länsstyrelsen, om icke även beträffande indextillägget till folkpensionerna ett dylikt lönestopp borde införas. Svenska personal-pensionskassan och Sveriges kommunalanställdas pensionskassa ifrågasätta, om icke de kostnader för det allmänna, som en full kompensation av levnadskostnadsökningen skulle betinga, kunde användas mera till folkpensionärernas fromma, om kompensationen gjordes partiell — lämpligen 75-procentig — och om belopp, i stort sett motsvarande de härigenom inbesparade kostnaderna, disponerades till att minska inkomströvningen inom folkpensioneringen. Kassorna anföra vidare.

Om man bortser från nu rådande förhållanden (»lönestoppet»), skola statstjänstemän och pensionerade statstjänstemän erhålla 75 procent kompensation för levnadskostnadsökningen, och principiellt motsvarande anordningar ha även vidtagits för stora delar av arbetsmarknaden i övrigt. Det synes oss motiverat, att folkpensionärerna erhålla ungefär samma kompensationsgrad. Häremot kan naturligtvis invändas, att de folkpensioner,

som fastställdes i juni 1946, voro att anse som ett existensminimum, varför någon marginal icke skulle finnas att tära på vid en sänkning av pensionernas köpkraft. Uppfattningarna om vad som menas med existensminimum gå emellertid starkt isär, och i varje fall torde någon absolut siffra härför ej kunna fastställas. Detta sammanhänger med att existensminimum alltid måste ses mot bakgrunden av landets ekonomiska läge, d. v. s. stå i viss relation till den allmänna levnadsstandarden.

För statstjänstemän och pensionerade statstjänstemän stipuleras vidare, att ökning av levnadskostnaderna skall endast intill en viss gräns medföra höjning av lön respektive pension. Vid full komensation finnes otvivelaktigt ett behov att även för folkpensionärerna föreskriva en dylik övre gräns. Vi åberopa härutinnan de skäl, som anförts av herr Fagerholm i särskilt yttrande. Göres däremot komensationen partiell, synes oss en sådan gräns kunna avvaras.

Genom att göra komensationen partiell och disponera de besparingar som härigenom uppstå — drygt 10 milj. kronor om året för varje indexstegring om 5 enheter — till minskning av inkomstprövningen vinnes den fördelen, att allmänna medel användas på ett mera produktivt sätt. Det torde nämligen vara obestridligt, att varje steg i riktning mot inkomstprövningens avskaffande ökar sparviljan och folkpensionärernas intresse för eget arbete. Minskad inkomstprövning i samband med folkpensioneringen medför också ökade möjligheter att rationellt utnyttja denna socialförsäkring vid uppbyggandet av bl. a. tjänstepensioneringen för olika kategorier av anställda.

Mot de sakkunnigas förslag i fråga om indexförhöjningens storlek har i några remissyttranden riktats den anmärkningen, att förslaget innebure en underkompensation för folkpensionärerna i de högsta bostadskostnadsgrupperna. *Borgarrådsberedningen i Stockholm*, vars utlåtande åberopats av *Stockholms stadsfullmäktige*, uttalar sålunda, att dyrtidstilläggen i princip borde beräknas på de pensionsbelopp, som fastställts för resp. bostadskostnadsgrupper. Därest emellertid detta av principiella skäl icke ansåges lämpligt, ville beredningen ifrågasätta, om icke dyrtidstilläggen borde beräknas för pensionärer inom grupperna I—III på pensionsbeloppen i grupp III och för pensionärer i grupperna IV—V på beloppen i grupp V. Dyrtidstilläggen borde härefter lämpligen avrundas till närmaste med 12 jämnt delbara belopp.

Stadsfullmäktige i Göteborg anföra bl. a.

De sakkunnigas förslag innebär en underkompensation för folkpensionärerna i bostadskostnadsgrupperna IV och V. Å andra sidan innebär förslaget en överkompensation för pensionärerna i grupperna I och II. De sakkunniga framhålla i anledning härav, att — under förutsättning att bostads- och bränslekostnaden stiger avsevärt långsammare än levnadskostnaderna i övrigt — systemet med en enhetlig index, avpassad efter förhållandena i bostadskostnadsgrupp III, kommer, till följd av att bostads- och bränslepostens andel i en folkpensionärs budget är större i en högre bostadskostnadsgrupp än i en lägre, att verka fördröjande på dyrtidskomensationens utlösning i grupperna I och II, medan pensionärerna i grupperna IV och V erhålla pensionsförhöjningar med tätare mellanrum, än om en särskild index gällde för varje bostadskostnadsgrupp. Mot detta

resonemang, som under nyssnämnda förutsättning är riktigt rent tekniskt sett, kan först göras en allmän anmärkning om det inkonsekventa däri, att förslaget först motiveras med ett antagande om bostads- och bränslekostnadens enhetliga andel i pensionärsbudgeten och att omedelbart därefter de icke önskvärda verkningarna av detta förslag reduceras till sin betydelse under åberopande av att nyssnämnda andel i själva verket varierar mellan de olika kostnadsgrupperna. Mera avgörande är emellertid invändningen, att de sakkunnigas synpunkt icke håller streck, därest bostads- och bränslekostnaderna skulle undergå en opåräknad förhöjning eller indexförhöjningen skulle röra sig om flera enheter än de just nu aktuella enheterna.

Samtidigt som de sakkunniga funnit skäligt att för hela landet beräkna dyrtidskompensation på de högsta folkpensionsbelopp (inkl. det statliga bostadstillägget), som utgå i bostadskostnadsgrupp III, nämligen 1 300 kronor för ensamstående och 1 000 kronor för gift pensionär, föreslå de, för att erhålla med 12 jämnt delbara belopp, en avrundning nedåt till 1 200 resp. 960 kronor. De sakkunniga hava även övervägt en avrundning uppåt, i vilket fall förhöjningen skulle räknas på beloppen 1 440 resp. 1 200 kronor. Vid övervägande av de båda möjligheterna ha de sakkunniga stannat för avrundning nedåt och föreslå, att pensionsförhöjningen bestämmes till 4 resp. 5 kronor i månaden. Denna pensionsförhöjning skall enligt förslaget tillämpas vid varje höjning av pensionsindextalet med fem enheter. Det sistnämnda har av de sakkunniga motiverats med att det skulle ur administrativ synpunkt vara i hög grad irrationellt och även te sig egendomligt för pensionstagarna, om indextilläggen skulle variera i storlek trots indexintervallens enhetlighet. Fullmäktige kunna icke dela denna synpunkt. Redan utgångsläget innebär genom beloppens avrundning nedåt en underkompensation (låt vara ytterst obetydlig) även för pensionärerna i bostadskostnadsgruppen III. Med varje ny mångfald av 5 enheter i indexserien fördubblas denna underkompensation. Därest de sakkunnigas förslag i övrigt anses böra genomföras, böra bestämmelserna på nu ifrågakommande punkt utformas i den riktningen, att vid varje höjning av indexserien man först skall uträkna motsvarande pensionsförhöjning på beloppen 1 300 resp. 1 000 kronor, varefter de sålunda erhållna beloppen avrundas förslagsvis till närmast med 12 jämnt delbara belopp. Skulle en dylik lösning icke anses godtagbar, förefaller det ligga nära till hands att i berörda avseende tillgripa samma metod, som kommit till användning vid bestämmandet av den enhetliga basen för pensionsförhöjningen. Man skulle sålunda kunna välja en medelförhöjning, som vid lägre intervallsiffror gäve överkompensation och vid högre underkompensation över lag, en anordning som i längden vore ägnad att bereda pensionärerna större rättvisa än det föreliggande förslaget. I varje fall torde med hänsyn till förslagens för pensionärerna oförmånliga verkningar vid högre indexintervaller kunna ifrågasättas, huruvida icke pensionsförhöjningen från början bör räknas på de högre av de utav de sakkunniga övervägda siffrorna eller 1 440 resp. 1 200 kronor, vilket vid 5 procent förhöjning skulle ge en pensionsförhöjning av 72 resp. 60 kronor i stället för föreslagna 60 resp. 48 kronor.

De olägenheter, som enligt det hittills anförda äro förenade med det framlagda förslaget, bliva ännu mera kännbara därigenom, att de sakkunniga ansett sig kunna förorda allenast en differentiering i två olika grupper, mellan vilka folkpensionärer med skiftande »grundpensioner» fördelats enligt vad de sakkunniga funnit vara skäligt. En uträkning ger vid handen,

att det vid en tillämpning av det framlagda förslaget kommer att röra sig om rätt avsevärda skiljaktigheter med avseende å pensionsförhöjningens relation till grundpensionen. Om man t. ex. väljer en indexstegring med 20 procent, skulle en ensamstående ålderspensionär i bostadskostnadsgrupp V erhålla en pensionsförhöjning med ej fullt 15 procent, medan en änkepensionär i grupp I skulle uppbära en förhöjning med 32 procent.

Det hittills anförda ger onekligen vid handen, att den för förslagets utformning valda konstruktionen icke är lämplig. Fastställandet av de högsta pensionsförmånerna i bostadskostnadsgruppen III såsom en gemensam bas för hela landet, vidare avrundningen nedåt av dessa belopp och fastläsandet av det sålunda erhållna utgångsläget för alla därefter följande indexförhöjningar och slutligen differentieringen av det på så sätt erhållna resultatet i allenast två grupper äro moment, som redan var för sig och ännu mera i samverkan medföra, att förslaget vid en tillämpning skulle verka ytterst ojämnt och orättvist.

Enligt *kommunalfullmäktige i Dalby kommun* kunde — även med beaktande av de praktiska synpunkterna — en mera rättvis och rimlig avvägning ske genom att beräkna dyrtidstilläggen för bostadskostnadsgrupperna I och II på de belopp, som utginge i grupp III, och för grupperna III — V på beloppen i grupp V. Det vore vidare mera rättvist att avrunda beloppen uppåt. Då det gällde åldringar, sjuka och invalider, som levde i närheten av existensminimum bjöde det emot att föreslå den minsta försäkring av deras inkomster.

Sveriges folkpensionärens riksförbund har särskilt vänt sig mot de sakkunnigas förslag att avrunda beloppen nedåt.

Pensionsstyrelsen påpekar i sitt yttrande, att de sakkunnigas förslag i fråga om indexförhöjningens storlek i realiteten innebär, att för varje indexstegring med fem enheter det samlade pensionsbeloppet, fränsett bostadstillägg, särskilt bostadstillägg och blindtillägg, ökades med 6 procent. Detta gällde dock icke det fall att folkpensionen utgjordes av enbart grundpension, då enligt förslaget indexförhöjning ej skulle äga rum och ej heller beträffande hustrutillägg och änkepension samt änke- och änklingsbidrag, vilka förmånens maximibelopp höjdes med 8 procent vid varje förhöjningssteg.

I det föregående har anförts, att pensionsstyrelsen förordat indextillägg jämväl till invalidpensions- och sjukbidragsberättigade personer, som åtnjöte enbart grundpension. I dessa fall borde enligt pensionsstyrelsens mening en indexförhöjning ske med 6 procent av förmånens belopp dvs. med 12 kronor för varje förhöjningssteg. Den sålunda föreslagna ändringen droge enligt styrelsen med sig den konsekvensen, att pensionsförhöjningen för ålderspensionstagare, vars make åtnjöte enbart grundpension, borde begränsas till 6 procent å den allmänna ålderspensionen för varje förhöjningssteg. Styrelsen ansåge vidare, att varje indexförhöjning av hustrutillägg, änkepension samt änke- och änklingsbidrag borde begränsas till 6 procent av dessa förmånens maximibelopp, fränsett bostadstillägg och särskilt bostadstillägg, eller således till 48 kronor.

Pensionsstyrelsen, som i övrigt icke har några principiella erinringar mot de sakkunnigas förslag, förordar alltså sådan ändring däri, att dyrtidsförhöjningen för varje förhöjningssteg skall utgöra 6 procent å samtliga de i 4 § folkpensioneringslagen angivna beloppen.

Pensionsstyrelsen framhåller, att de sakkunnigas förslag i vissa fall kunde leda till mindre tilltalande resultat i fråga om pensionsbeloppens storlek. Härom anför styrelsen bl. a.

Om en gift man åtnjuter ålderspension, skall enligt gällande bestämmelser hustrutillägg utgå först om det överstiger 200 kronor. Någon ändring härav har ej föreslagits. Om, vid ett antagande av förslaget i övrigt i oförändrat skick, bestämmelsen bibehålles, skulle vid det inkomstläge då hustrutillägget jämte förhöjning uppginge till 201 kronor, beviljandet av hustrutillägg medföra att makarnas pensioner sammanlagt minskades med 12 kronor gånger antalet uppnådda förhöjningssteg (hustrun erhåller 204 kronor medan mannens pension minskas med 204 kronor samt med ytterligare 12 kronor för varje förhöjningssteg). Beviljandet av hustrutillägg vid exempelvis index 115 skulle sålunda medföra att makarnas pensioner sammanlagt minskades eller bleve oförändrade om hälften av makarnas sammanlagda inkomster uppginge i bostadskostnadsgrupp I till 1 310—1 400 kronor och i bostadskostnadsgrupp V till 2 110—2 200 kronor.

Nämnda olägenhet kan avhjälpas genom införandet av regeln att hustrutillägg utgår först när det är så stort att det överstiger det belopp, varmed mannens pension sänkes.

Pensionsstyrelsen anför vidare.

Då ena maken uppbär ålderspension och den andre invalidpension bestående av enbart grundpension, skall enligt kommitténs förslag pensionsförhöjningen av ålderspensionen utgöra 60 kronor för varje förhöjningssteg. Grundpensionen däremot skall icke höjas. Om makarnas inkomst nedginge till den nivån, att invalidpensionstagare skulle erhålla sådant tillägg, som i de sakkunnigas förslag benämnas förhöjning å tilläggspension (och eventuellt bostadstillägg), skulle makarnas sammanlagda pensionsförmåner minskas med 12 kronor för varje förhöjningssteg utöver index 105. Beviljandet av tilläggspension vid exempelvis index 115 komme sålunda att medföra att makarnas pensioner sammanlagt förbleve oförändrade eller minskades, om hälften av makarnas sammanlagda inkomster uppginge i bostadskostnadsgrupp I till 1 710—1 770 kronor och i bostadskostnadsgrupp V till 2 510—2 570 kronor.

Nämnda oegentlighet undvikas, som i det föregående föreslagits, genom att förhöjning får utgå å enbart grundpension med 12 kronor för varje förhöjningssteg ävensom att förhöjningen begränsas till 48 kronor vid varje förhöjningssteg för gift åldring, vars make uppbär enbart grundpension.

Pensionsstyrelsen uttalar vidare, att då åtnjutandet av naturaförmåner åtminstone i vissa fall automatiskt innebure en motsvarande dyrtidskompensation, värdet av dylika förmåner egentligen borde räknas om varje gång pensionsindextalet ändrades. Likaså borde hänsyn tagas till förändring i det rörliga dyrtidstillägg till pensioner från arbetsgivare, som ofta utginge. En omedelbar omräkning av utgående pensioner med hänsyn till förekomsten av naturaförmåner och arbetsgivarpensioner vore givetvis av prak-

tiska skäl omöjlig att genomföra. Skedde en större förändring i pensionsindex, borde emellertid hithörande frågor upptagas till förnyad prövning.

I fråga om förhöjningsstegets storlek — dvs. de indexintervall som skola utlösa pensionsförhöjning — är *Svenska stadsförbundet* icke övertygat om lämpligheten av de sakkunnigas förslag. Förbundet anför.

De sakkunniga ha ej anfört någon klarläggande motivering för sina uttalanden, vare sig att dessa intervall ej böra bestämmas lägre än till fyra och ej högre än till sex enheter eller att just femtalsintervall skola anses naturligast. Valet härvidlag måste väl i och för sig sägas bli tämligen godtyckligt. Men då man i vårt land i fråga om de allmänna statliga lönebestämmelserna och vanligen även eljest beträffande löneförmåner stannat för fyrtalsintervall i motsvarande avseende, synes det ej kunna finnas giltigt skäl att för folkpensioneringens förmåner välja en annan, för förmånstagarna sämre norm. Om någon skillnad härvidlag skulle ifrågasättas, borde nog resultatet i allt fall icke bli större utan mindre intervall för folkpensionärernas indexreglering, eftersom basen för denna skulle bestämmas av ett högre levnadskostnadsläge än motsvarande bas enligt gällande regler om löneindex. Att nu i stället bestämma femtalsintervall måste under sådana förhållanden verka såsom en påtaglig orättvisa mot folkpensionärerna vid jämförelse med löntagarna. Denna orättvisa ökas ytterligare därigenom att förhöjningarna ansetts böra fixeras i kronbelopp, som äro jämnt delbara med 12, varvid avrundning nedåt föreslagits. Nu påpekade förhållanden måste givetvis också medföra, att den föreslagna indexregleringen ter sig ännu mindre tillfredsställande speciellt för pensionärer i de högsta bostadskostnadsgrupperna.

Även *Stockholms stadsfullmäktige* förorda höjning resp. sänkning av pensionsbeloppen, då index stigit eller sjunkit med 4 enheter. Enligt *stadsfullmäktige i Linköping* borde höjning ske så snart index stigit med 3 enheter.

De sakkunniga för utredning rörande folkpensionärernas bostadsförhållanden anförda.

Om indexen omväxlande stiger och sjunker, kommer förslaget att leda till att pensionärerna i längden erhålla full kompensation. Emellertid torde det vara mera realistiskt att räkna med att indexen i längden kommer att stiga oftare än den kommer att falla. I så fall kommer den föreslagna bestämmelsen tydligen icke att innebära full kompensation. Så snart indexen på väg uppåt befinna sig vid något värde från 101 till 104, från 106 till 109 o. s. v., komma pensionärerna icke att erhålla full kompensation. Förlusten skulle bli avsevärd, om indextalet exempelvis en längre tid skulle hålla sig vid 109 enheter utan att först ha uppnått 110 enheter. De sakkunniga vilja därför föreslå, att en kompensation efter 5 procent skall utgå fr. o. m. indextalet 103 t. o. m. 107, en kompensation efter 10 procent fr. o. m. indextalet 108 t. o. m. 112 o. s. v. Samma ersättning skulle i så fall lämpligen utgå vid ett visst indexläge både vid prisstegring och vid prisfall.

Enligt denna regel skulle pensionärerna tydligen vid indextalen 103, 104 bli överkompenserade för fördyringen, vid 105 skulle ersättningen exakt motsvara levnadskostnadsökningen, medan vid 106 och 107 fördyringen icke helt skulle täckas av den förhöjda pensionen. I genomsnitt skulle pen-

sionärerna få full kompensation, och skillnaden mellan fördyringen enligt index och kompensationen härför skulle aldrig bli större än 2 procent.

Ur administrativ synpunkt sammanfaller detta förfaringssätt uppenbarligen med det i betänkandet föreslagna. Kostnaderna skulle däremot bli högre vid stigande index. Denna merkostnad av 42,4 milj. kronor, som enligt förslaget utgår vid indextalet 105, skulle då i stället utgå redan vid indextalet 103.

Även enligt *Sveriges folkpensionärers riksorganisation* borde kompensation för levnadskostnadsstegringen inträda, då det särskilda pensionsindextalet uppnått 103 och då med 5 procent. Om därefter varje höjning av indextalet med 5 enheter medförde en kompensation efter 5 procent, komme folkpensionärerna att erhålla garanti mot att indexläget av olika orsaker kunde fastlåsas vid en gränshet till det högre indextal, som eljest skulle ha utlöst det högre dyrtidstillägget. Detta förfaringssätt vore så mycket mera angeläget som folkpensionärerna icke vore helt övertygade om att indexregleringen komme att giva dem full rättvisa.

Med hänsyn till att indextilläggens belopp avrundats nedåt förefaller det *Landsorganisationen* rimligt att sätta ned den gräns, vid vilken ett dyrtidstillägg skulle börja utgå, till 4, 9, 14 o. s. v. procent över utgångsnivån i stället för enligt förslaget 5, 10, 15 etc. procent över denna nivå.

Såsom ett alternativ till de sakkunnigas förslag att pensionsregleringar skola äga rum, då pensionsindextalet utvisade ökning eller minskning med helt femtal enheter, kunde enligt vad *socialvårdskommittén* uttalar, tänkas en anordning av samma slag som i de statliga avlönings- och pensionsreglementena föreskrivits beträffande rörliga tillägg. Det vore emellertid att märka, att förutsättningarna vore väsentligt olika, när förändringarna i levnadskostnaderna komme att beräknas på olika sätt och de rörliga tilläggen enligt nämnda reglementen — till skillnad från de avsedda pensionsförhöjningarna — icke skulle lämna full kompensation för levnadskostnadsökningen.

Socialvårdskommittén påpekar vidare, att enligt förslaget något indextillägg icke komme att utgå, därest pensionsindextalet vid den tidpunkt, då de föreslagna bestämmelserna trädde i tillämpning, utvisade mindre stegring än 5 enheter. Det torde emellertid enligt socialvårdskommitténs mening böra tillses, att i så fall — i konsekvens med den föreslagna bestämmelsen i 12 § 3 mom. sista punkten folkpensioneringslagen — tillägg likväl komme att utgå efter indextalet 105. Samma mening framföres av *änkspensioneringskommittén*.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län anmärker, att de sakkunniga icke berört frågan, huruvida pensionsbeloppen borde sänkas för den händelse levnadskostnaderna skulle nedgå under indextalet 100. Något behov av särskild föreskrift härom torde väl icke heller erfordras, såvitt kunde bedömas av den ekonomiska utvecklingen. Enligt 4 § statens löneplansförord-

ning ankomme det på Kungl. Maj:t och riksdagen att besluta sänkning av statstjänstemännens löner, om pristalet nedginge under 100. Liknande reservation för folkpensionerna kunde måhända vara i princip lämplig.

De sakkunniga för utredning rörande folkpensionärernas bostadsförhållanden anföra beträffande samma fråga bl. a.

Det kan ifrågasättas, om icke lagtexten bör utformas så, att av den samma tydligare framgår, att en sänkning av beloppen under de ursprungliga icke skall kunna ske. Ett sådant förtydligande måste anses särskilt befogat med hänsyn till att ett förslag vid riksdagen 1946 om indexreglering av pensionerna avslogs under motivering att pensionerna i så fall skulle kunna understiga de ursprungligen avsedda beloppen. Det kan också framhållas, att en liknande situation är förutsedd i lönereglementet för statstjänstemän.

Vad angår beräkningen av kostnaderna för indexregleringens genomförande har *pensionsstyrelsen* med ledning av tillgänglig statistik beräknat antalet pensionsberättigade den 31 december 1950. Beräkningen har givit följande resultat.

	Antal	Dyrtidstillägg för varje dyrtidstilläggssteg enligt de sakkunniga styrelsen	
		kr.	kr.
A. Ålderspension.			
1. Ogifta pensionstagare	345 500	60	60
2. Giftna pensionstagare där maken ej uppbär folkpension eller hustrutillägg	58 300	60	60
3. Giftna manliga pensionstagare med hustrutillägg	14 700	48	48
4. Giftna pensionstagare där maken uppbär enbart grundpension	800	60	48
5. Giftna pensionstagare där maken uppbär ålderspension eller tilläggspension	180 500	48	48
B. Invalidpension och sjukbidrag.			
6. Enbart grundpension	12 700	—	12
7. Tilläggspension			
a. Ogifta pensionstagare	114 800	60	60
b. Giftna pensionstagare där maken ej uppbär folkpension eller hustrutillägg	16 400	60	60
c. Giftna manliga pensionstagare med hustrutillägg	3 500	48	48
d. Giftna pensionstagare där maken uppbär folkpension	15 200	48	48
C. Hustrutillägg	18 200	48	36
D. Änkepensioner	12 200	48	36
E. Änke- och änklingsbidrag	2 000	48	36
	<u>794 800</u>		

Pensionsstyrelsen anför vidare.

Beträffande fördelningen av kostnaderna mellan staten och kommunerna bör i överensstämmelse med de sakkunnigas förslag kommunerna bidra till kostnaderna för pensionsförhöjningarna i vad de avse inkomstprövade förmåner samt änke- och änklingsbidrag, sålunda grupperna B—E. Den förhöjning, som enligt styrelsens förslag skulle utgå å grundpensionerna, bör i likhet med grundpensionen i övrigt helt bekostas av staten. Under hänsynstagande härtill och under antagande att kommunernas procentuella andel av kostnaderna utgör 30 procent skulle de årliga kostnaderna för pensionsförhöjningarna — fränsett kostnaderna för avrundning — vid olika pensionsindex tal uppgå till nedanstående belopp, om de sakkunnigas förslag följes:

Pensionsindex tal	Årliga kostnader för	
	staten milj. kr.	kommunerna milj. kr.
105	40,9	3,1
110	81,8	6,2
115	122,7	9,3
120	163,6	12,4

Enligt styrelsens förslag skulle motsvarande kostnader uppgå till:

Pensionsindex tal	Årliga kostnader för	
	staten milj. kr.	kommunerna milj. kr.
105	41,3	2,4
110	82,6	4,8
115	123,9	7,2
120	165,2	9,6

Pensionsstyrelsen uttalar, att kostnaden för den av de sakkunniga föreslagna avrundningen uppåt av de årliga pensionsbeloppen så att de bleve jämnt delbara med 12 så gott som helt komme att stanna på statsverket, samt fortsätter.

Skulle det av statsfinansiella skäl visa sig önskvärt att nedbringa kostnaderna för den förevarande reformen, kunde tänkas att den för sådan utbetalning erforderliga avrundningen verkställdes nedåt i stället för såsom föreslagits uppåt. Härigenom skulle årligen inbesparas cirka 9,5 miljoner kronor. Emellertid skulle då, därest index nedginge till 100, pensionerna komma att i ett stort antal fall utgå med något lägre årsbelopp än som anges i lagen om folkpensionering. En sådan konsekvens kan dock undvikas om avrundningen verkställs nedåt endast vid indexlägen av 105 och högre under det att den verkställs uppåt vid lägre indexläge. Avrundningen kan också ske till närmaste med 12 delbara belopp i kronor. Besparingen för statsverket skulle då bli cirka 4,6 miljoner kronor. Sker en avrundning på sådant sätt, kommer jämväl vid en senare nedgång till indexläget 100 eller därunder — om en sådan situation överhuvud behöver tagas med i beräkningen — folkpensionerna i ett stort antal fall att bli något lägre än i folkpensioneringslagen anges. I ett dylikt läge finns av tekniska skäl icke möjlighet att göra avrundning uppåt. Med det nu sagda har styrelsen, som på denna punkt ur sina synpunkter tillstyrker sakkunnigförslaget,

endast velat något belysa avrundningsproblemet ekonomiska och tekniska sidor.

Länsstyrelsen i Gotlands län framhåller, att enbart den av de sakkunniga föreslagna avrundningen uppåt av folkpensionsbeloppen skulle åsamka det allmänna en merutgift av ca 4,5 å 5 miljoner kronor årligen samt anför vidare.

Med alltjämt stigande antal folkpensionärer skulle denna bestämmelse komma att medföra ytterligare kostnadsökning. När nu på sätt de sakkunniga föreslå dyrtidstillägget genom indexregleringen inarbetas i pensionerna, så att dessa utgå med förhöjda belopp, synes det länsstyrelsen till undvikande av denna icke obetydliga merutgift lämpligt att i stället avrunda pensionsbeloppen nedåt. Den av de sakkunniga föreslagna indexregleringen komme nämligen i förhållande till de för år 1948 och 1949 utgående dyrtidstilläggen att innebära en årlig höjning av minst 8 kronor. En avrundning nedåt av folkpensionerna till närmaste med 12 delbara kronor skulle därför kunna föranleda en årlig minskning av nu utgående pensionsbelopp med högst 3 kronor, och åtgärden bleve sålunda för pensionärerna föga kännbar.

Svenska stadsförbundet finner den föreslagna avrundningen av pensionsbeloppen till helt med 12 delbart antal kronor i och för sig vara en önskvärd reform. Men då de sakkunniga föreslagit en dylik avrundning också beträffande de särskilda bostadstilläggen förutsatte förbundet, att innehållet i kommunalt meddelade bestämmelser om dessa tillägg tillbörligt beaktades, så att icke på grund av dessa bestämmelser några opåräknade komplikationer behövde befaras. Förbundet hade för sin del icke varit i tillfälle att låta verkställa någon undersökning i detta hänseende.

Frågan om fördelningen mellan staten och kommunerna av kostnaderna för indexregleringens genomförande har berörts i flera yttranden.

Länsstyrelsen i Älvsborgs län anmärker, att någon närmare utredning angående de ekonomiska verkningarna av de sakkunnigas förslag saknades för kommunernas vidkommande. En dylik utredning hade varit önskvärd, då det vore tänkbart, att indexregleringen kunde påkalla justering av nuvarande bestämmelser om kommunernas bidrag till folkpensioneringen.

Stockholms stadsfullmäktige understryka, att folkpensioneringen måste anses vara en rent statlig uppgift samt hävda att kostnaderna för indexregleringen helt borde bestridas av statsmedel. *Stadsfullmäktige i Göteborg* anföra.

Göteborgs stads kostnader för varje indexförhöjning om fem enheter uppskattas till omkring 200 000 kronor. Folkpensioneringen är att betrakta som en rent statlig angelägenhet, varför staten i princip också ensam bör bära kostnaderna härför. Trots denna, även från statsmakternas sida till sin riktighet vitsordade princip har likväl avsevärd del av kostnaderna lagts

på kommunerna mot dessas bestridande. Vad motivet för denna en gång skedda övervältring på kommunerna av betydande pensionskostnader må hava varit, måste från kommunalt håll hävdas, att ytterligare uppkommande kostnader för folkpensioneringens upprätthållande böra helt bestridas av staten. Kostnaderna i samband med dyrtidstilläggen böra därför icke belasta kommunerna utan även i fortsättningen, sedan indexregleringen definitivt utformats, helt bestridas med statsmedel.

Även *stadsfullmäktige i Halmstad och Vänersborg, pensionsnämnden i Lidköping m. fl.* ha uttalat, att kostnaderna för indextilläggen helt borde åvila statsverket.

I detta sammanhang må nämnas, att *stadsfullmäktige i Stockholm och Göteborg* framfört krav på att de nuvarande reglerna för kommunernas bidrag över huvud till folkpensioneringen ändras så, att kommunerna helt befriades från bidragsskyldighet i förevarande hänseende.

I mer än hälften av de över 200 remissyttranden, som avgivits över förslaget till indexreglering av folkpensionerna, har den av de sakkunniga särskilt diskuterade frågan om lokal eller central utbetalning av folkpensionerna icke närmare berörts. Bland de remissinstanser, som ingått på denna fråga, har det överväldigande flertalet — i runt tal 80 — funnit, att en decentralisering av utbetalningssystemet icke vore genomförbar i nuvarande läge. Av dessa har omkring 50 ansett att en central utbetalning överhuvud vore att föredraga framför ett decentraliserat system. Endast ett 10-tal remissinstanser ha uttalat sig för en lokal utbetalning.

Bland dem, som förfäktat den åsikten att folkpensionerna även i fortsättningen böra utbetalas centralt, märkes främst *generalpoststyrelsen* som anser att det nuvarande systemet för utbetalning av folkpensionerna fungerade synnerligen väl sedan det numera hunnit stabilisera sig. Ur postverkets synpunkt vore detta system avgjort att föredraga framför det decentraliserade system, som komme till användning vid utbetalande av de allmänna barnbidragen. Erfarenheterna från utbetalningen av dyrtidstilläggen å folkpensionerna för år 1948 hade befast intrycket, att utbetalning genom kommunernas försorg vore förenad med åtskilliga nackdelar.

Även *länsstyrelserna i Kristianstads, Hallands och Kopparbergs län* uttala att central utbetalning av folkpensionerna borde ske även i fortsättningen. Med den brist på arbetskraft som under ett antal år framåt kunde befaras föreligga syntes det förstnämnda länsstyrelse föga ändamålsenligt att övergå till det väsentligt mer arbetskrävande decentraliserade utbetalningssystemet.

Av de kommunala remissinstanserna ha ett 20-tal städer och ett 35-tal landskommuner oförbehållsamt förordat, att det nuvarande centrala utbetalningssystemet bibehålles allt framgent. Detta system betecknas såsom

mest praktiskt och ändamålsenligt samt ur administrativa och ekonomiska synpunkter överlägset ett decentraliserat utbetalningssystem.

För ett bibehållande av det rådande utbetalningssystemet åtminstone till dess kommunindelningsreformen genomförts uttala sig bl. a. *socialstyrelsen, länsstyrelserna i Östergötlands, Jönköpings, Kalmar, Gotlands, Malmöhus, Göteborgs och Bohus* samt *Älvsborgs län, änkepensioneringskommittén, Svenska stadsförbundet* och *Tjänstemännens centralorganisation*.

Pensionsstyrelsen framhåller, att en decentralisering av utbetalningen av indexreglerade tillägg icke nu vore genomförbar samt att det även för pensionstagarna vore lämpligast att själva pensionen och tillägget därå utbetalades gemensamt.

Statskontoret förklarar sig icke vara berett att f. n. taga ställning till förevarande spørsmål. Frågan vore i behov av ytterligare utredning; det vore lämpligt att statens organisationsnämnd bereddes tillfälle att närmare studera frågan.

Till förmån för ett decentraliserat utbetalningssystem ha bl. a. *länsstyrelserna i Västmanlands och Örebro län* ävensom *Landskommunernas förbund* och *Sveriges folkpensionärens riksorganisation* uttalat sig.

Länsstyrelsen i Västmanlands län anför.

Vad frågan om central eller decentraliserad utbetalning av folkpensionerna angår, så vill länsstyrelsen först framhålla, att länsstyrelsen i princip anser decentralisering vara att föredraga framför den ofta på mera byråkratiska grunder arbetande centraliseringen. En stark centralisering med därav följande anhopning hos en och samma myndighet av en mångfald ärenden verkar ofta fördröjande på ärendenas handläggning. I synnerhet då det gäller en sådan grupp av ärenden, som det här är fråga om, har det visat sig och måste med nödvändighet visa sig svårt att raskt avgöra frågor, vars snabba behandling dock för den enskilde kan vara av vital betydelse.

Såsom förhållandena nu äro, med en mångfald små kommuner och med kommunsammanslagningen i sikte, vill dock länsstyrelsen framföra sina betänkligheter mot att en decentralisering sker redan nu. För de många små eller medelstora kommuner, som nu finnas, skulle ett omhändertagande av folkpensionernas utbetalande innebära stora krav på både lokaler och folk. Även om kommunerna nu på ett tillfredsställande sätt kunna sköta utbetalningen av barnbidragen är därmed icke sagt att de även kunna åtaga sig det stora arbetet med folkpensionernas utbetalning. Frågan synes böra vila till dess kommunsammanslagningen ägt rum, då kommunerna torde bli bättre i stånd att anställa den personal, som kommer att krävas för detta uppdrag.

Svenska landskommunernas förbund anför.

I likhet med de sakkunniga anser styrelsen att frågan om en decentralisering av utbetalningen av folkpensionerna i förhandenvarande läge måste ställas på framtiden. Tidigast några år efter kommunindelningsreformens genomförande torde det kunna bli fråga om att lägga denna uppgift på kommunerna. Icke minst de ogynnsamma erfarenheterna av den centraliserade utbetalningen under år 1948 tala dock för att decentraliseringstanken

i detta fall bör hållas levande. Man torde i nuvarande läge icke helt böra underlåta att lägga beredskapssynpunkter på förevarande fråga. Med den mycket starka centralisering, som utmärker utbetalningssystemet, torde stora risker förefinnas för att en mycket viktig del av vår socialvård får ett sammanbrott, om vårt land skulle bli direkt indraget i ett kommande krig.

Sveriges folkpensionärers riksorganisation är icke övertygad om att utbetalningen av folkpensionerna alltjämt bör ske centralt. Då pensionsstyrelsen hittills icke kunnat bemästra problemet om samtidig utbetalning av folkpension och särskilt bostadstillägg, ifrågasatte organisationen om icke centraliserad utbetalning jämväl av indexreglerat dyrtidstillägg komme att medföra, att de pensionsberättigade månadsvis komme att tillställas jämväl ett tredje utbetalningskort från pensionsstyrelsen. Organisationen ansåge att utbetalning av folkpensionerna borde ske genom de lokala pensionsnämnderna.

Även *kommunalfullmäktige i Slite* och *pensionsnämnden i Hässleholm* förordade en övergång till lokal utbetalning av folkpensionerna.

I detta sammanhang må slutligen beröras den med utbetalningssystemet förknippade frågan hur ofta pensionsindextalet bör fastställas. Härutinnan förordar *statskontoret* — i syfte att underlätta utbetalningen — att de indexreglerade pensionsbeloppen fastställas att gälla för ett år i sänder. Utvecklingen på löneområdet hade under senare år gått i samma riktning. Samma mening har uttalats av *kommunalfullmäktige i Tierps köping*. Även *de sakkunniga för utredning rörande folkpensionärernas bostadsförhållanden* ifrågasätta, om man icke kunde dröja något längre än som föreslagits med fastställandet av indextalet och utbetalningen av det förändrade beloppet. Därigenom skulle administrativa fördelar vinnas, bl. a. skulle socialstyrelsen få längre tid till sitt förfogande för indexberäkningen.

Hushållsbudgetundersökningen och den på grundval därav konstruerade levnadskostnadsindexen för folkpensionärer.

Den hushållsbudgetundersökning, som verkstälts av de sakkunniga för utredning rörande folkpensionärernas bostadsförhållanden, har omfattat ett representativt urval pensionärshushåll i tätorter och på landsbygden inom skilda delar av landet. Rörande de metoder, som därvid kommit till användning, liksom också beträffande undersökningens resultat får jag hänvisa till den vid detta protokoll fogade bilagan.

På grundval av hushållsbudgetundersökningen och med begagnande av ett prismaterial, som hänför sig till hela riket, ha de sakkunniga utarbetat en särskild folkpensionärsindex av den typ som förordats av de sakkunniga för indexreglerade folkpensioner. Även härutinnan får jag hänvisa till

bilagan. I detta sammanhang må endast nämnas, att folkpensionärernas levnadskostnader — bortsett från den fördyring, som inträffat genom att livsmedelsrabatterna slopats vid årsskiftet 1947/48 — enligt den av de sakkunniga konstruerade folkpensionärsindexen stigit från juni 1946 till september 1949 med 8,4 procent eller, om man bortser från posterna bostad, bränsle och lyse, med 9,1 procent. Som jämförelse må vidare nämnas, att om socialstyrelsens allmänna levnadskostnadsindex för september 1949 omräknas med juni 1946 som bas och med bortseende från livsmedelsrabatterna, motsvarande procenttal bli 8,0 och 9,0.

Departementschefen.

Redan i samband med tillkomsten år 1946 av den nya folkpensioneringslagen framfördes tanken på att indexreglera folkpensionerna. För egen del var jag när lagen antogs ej beredd att, såsom förhållandena då gestaltade sig, förorda en dylik reglering. Vid ärendets riksdagsbehandling uttalade jag emellertid, att om prisutvecklingen skulle bli så ogynnsam, att det bleve erforderligt med ett dyrtidstillägg åt folkpensionärerna, beslut därom borde fattas. Riksdagen delade uppfattningen, att folkpensionerna icke redan från början borde göras indexreglerade, men underströk vikten av att levnadskostnadsutvecklingen för folkpensionärerna följdes fortlöpande, så att statsmakterna utan dröjsmål kunde vidtaga därav påkallade åtgärder.

Tämligen snart visade prisutvecklingen sådan tendens, att fråga uppkom huruvida icke en dyrtidskompensation åt folkpensionärerna kunde anses motiverad; och i juni 1947 uppdrog Kungl. Maj:t åt socialvårdskommittén att överväga frågan härom.

Den utredning, som i anledning härav verkställdes av socialvårdskommittén, tog sikte på levnadskostnadsutvecklingen för folkpensionärerna under tiden från juni 1946, då folkpensioneringslagen antogs, fram till september 1947. Utredningen byggde på en hushållsbudgetundersökning, som år 1943 företagits i fråga om vissa folkpensionärer, samt därjämte på socialstyrelsens prisuppgifter avseende städer och tätorter. Resultatet blev att — bortsett från den fördyring som uppkommit genom att livsmedelsrabatterna slopades vid årsskiftet 1947/48 — levnadskostnadsstegringen för folkpensionärerna från sommaren 1946 till september 1947 utgjorde 4,9 procent. I anslutning härtill bestämde statsmakterna, att för år 1948 provisoriska dyrtidstillägg till folkpensionärerna skulle utgå efter en kompensationsgrad av 5 procent. Vid tilläggens beräkning togs icke hänsyn till bostadstilläggen. Ifrågavarande provisorium gällde som känt även under år 1949.

Emellertid framkommo, då frågan om dyrtidskompensation åt folkpensionärerna år 1948 behandlades i riksdagen, ånyo önskemål om att folkpensionerna borde genom automatiskt verkande regler anpassas efter pris-

utvecklingen. Och för egen del uttalade jag därvid, att jag kommit till den uppfattningen att det vore bäst att lagfästa en indexreglering av folkpensionerna. Riksdagen, som hade att behandla två motioner i ämnet, ansåg sig också kunna förutsätta att Kungl. Maj:t, utan särskild begäran från riksdagens sida, komme att framlägga förslag till indexreglering av folkpensionerna.

I anslutning till vad sålunda förekommit tillkallades på mitt initiativ i juni 1948 särskilda sakkunniga för att utreda frågan om införande av indexreglerat dyrtidstillägg å folkpensionerna. Enligt direktiven för de sakkunniga borde tillägget medföra kompensation för den levnadskostnadsökning, som inträffat efter statsmakternas beslut om folkpensioneringsreformen, och hänföra sig till en särskild indexserie, avseende folkpensionärernas levnadskostnader. Samtidigt uppdrogs åt andra sakkunniga att i samarbete med socialstyrelsen verkställa en hushållsbudgetundersökning beträffande folkpensionärerna och på grundval därav utarbeta en levnadskostnadsindex för dem.

Resultatet av dessa utredningar föreligger nu.

Vid prövning av frågan, efter vilka principer en särskild pensionärsindex borde konstrueras, ha de sakkunniga ansett sig böra avvisa tanken på en särskild indexserie för envar av folkpensioneringens fem bostadskostnadsgrupper och i stället förordat en för hela riket enhetlig index avseende samtliga levnadskostnader. Enligt de sakkunnigas mening bör således en pensionärsindex få formen av en allmän levnadskostnadsindex, konstruerad med utgångspunkt från att bostads- och bränslepostens andel i pensionärsbudgeten vore densamma inom de olika bostadskostnadsgrupperna.

De sakkunnigas förslag i denna del har i det stora flertalet av remissyttrandena lämnats utan erinran. På sina håll har dock ifrågasatts huruvida anledning finnes att utforma en särskild index för folkpensionärerna och om ej folkpensionerna — i likhet med de indexreglerade tjänstepensionerna — skulle kunna anknytas till socialstyrelsens allmänna levnadskostnadsindex. Vidare har i några remissyttrandena gjorts gällande att det icke vore principiellt riktigt att grunda indexregleringen på antagandet att bostads- och bränslekostnadernas andel i pensionärernas budget vore lika inom samtliga bostadskostnadsgrupper; ett sådant antagande skulle strida mot folkpensioneringslagens konstruktion med bostadskostnadsgrupper.

Vid den i det föregående berörda, av socialvårdskommittén företagna undersökningen angående levnadskostnadsutvecklingen för folkpensionärerna ansåg man sig kunna konstatera att socialstyrelsens allmänna levnadskostnadsindex icke skulle på ett riktigt sätt återspegla förändringarna i folkpensionärernas levnadskostnader, när folkpensionärerna i regel representerade andra inkomstskikt och familjetyper än de som ligga till grund för den allmänna levnadskostnadsindexen. När jag i juni 1948 erhöll Kungl. Maj:ts bemyndigande att låta verkställa en hushållsbudgetundersökning be-

träffande folkpensionärerna utgick även jag ifrån att den allmänna levnadskostnadsindexen icke kunde väntas giva ett rätt resultat, när det gällde att mäta förändringarna i folkpensionärernas levnadskostnader.

Enligt den nu företagna hushållsbudgetundersökningen — som omfattat ett representativt urval pensionärshushåll i tätorter och på landsbygden inom skilda delar av landet — har man också funnit, att utgiftsfördelningen i en pensionärsbudget i viss mån skiljer sig från utgiftsfördelningen i den budget, som ligger till grund för socialstyrelsens allmänna levnadskostnadsindex. En med hänsyn till förhållandena i december 1948 gjord sammanställning visar nämligen, att av utgifterna i en pensionärsbudget 43,4 procent avse livsmedel, 14,9 procent bostad, 8,1 procent bränsle och lyse, 10,0 procent beklädnad samt 23,6 procent övriga utgifter. Motsvarande procenttal i indexbudgeten äro resp. 37,0, 12,3, 4,9, 14,1 och 31,7. I pensionärsbudgeten äro således utgifterna i högre grad än i indexbudgeten koncentrerade till posterna livsmedel, bostad samt bränsle och lyse.

Trots de skiljaktigheter, som sålunda föreligga mellan en pensionärsbudget och den budget, varpå socialstyrelsens allmänna levnadskostnadsindex grundas, vill det emellertid synas som om sistnämnda index skulle kunna giva ett tillförlitligt utslag även med avseende å förändringarna i folkpensionärernas levnadskostnader. En på grundval av den verkställda hushållsbudgetundersökningen och med begagnande av ett prismaterial, som hänförs sig till hela riket, utarbetad särskild pensionärsindex av den typ, som förordats av de sakkunniga, utvisar sålunda, att folkpensionärernas levnadskostnader — om bortses från den fördyring som inträffat genom livsmedelsrabatternas slopande — stigit från juni 1946 till september 1949 med 8,4 procent eller, om man bortser från posterna bostad, bränsle och lyse, med 9,1 procent. Om socialstyrelsens allmänna levnadskostnadsindex för september 1949 omräknas med juni 1946 som bas och med bortseende från att livsmedelsrabatterna slopats bli motsvarande procenttal 8,0 resp. 9,0. Om jämförelsen föres fram till december 1949 visar — enligt vad jag inhämtat från socialstyrelsen — den särskilda pensionärsindexen en kostnadsstegring av 7,6 procent för samtliga utgifter och 8,9 procent, för fall att utgifterna för bostad, bränsle och lyse frånräknas. Häremot svarande procenttal enligt socialstyrelsens allmänna levnadskostnadsindex äro 7,6 resp. 8,4. Resultatet blir således i stort sett detsamma — för december 1949 exakt lika — vare sig pensionärsindex eller allmänna levnadskostnadsindex användes för att mäta förändringarna i folkpensionärernas levnadskostnader sedan juni 1946. Och såvitt situationen nu kan överblickas torde anledning saknas att antaga, att ifrågakvarande båda mätare på levnadskostnadsutvecklingen i fortsättningen skulle komma att i någon högre grad avvika från varandra. Uppenbart är att det ur administrativa synpunkter är till fördel, om en särskild indexberäkning för folkpensionärerna kan undvaras. Med hänsyn till vad sålunda anförts och då det med den konstruktion av

indexsystemet, som jag i det följande kommer att förordna, synes lämpligt att indexregleringen sker på grundval av en för hela riket gemensam index, tillstyrker jag, att folkpensionerna anknytas till socialstyrelsens allmänna levnadskostnadsindex. Därvid torde en särskild pristalsserie för folkpensionärerna böra byggas på sistnämnda index med utgångspunkt från levnadskostnadernas storlek i juni 1946. Härigenom erhålles motsvarighet till det system, som enligt statens löneplansförordning tillämpas i fråga om tjänstemännens löner. I enlighet med den ståndpunkt, som intagits av statsmakterna vid besluten om provisoriska dyrtidstillägg för åren 1948 och 1949, bör vid framräkningen av pensionspristalet hänsyn icke tagas till den fördyring av levnadskostnaderna, som inträffat genom att livsmedelsrabatterna vid årsskiftet 1947/48 slopats. I övrigt bör vid pensionspristalets bestämmande tillämpas samma grunder som gälla för beräkning av allmänna levnadskostnadsindex.

De sakkunniga för indexreglerade folkpensioner ha utgått från att det indexreglerade dyrtidstillägget i princip borde ge full kompensation för den av prisrörelserna betingade levnadskostnadsökningen. Det övervägande flertalet av remissinstanserna har icke haft något att invända häremot. I ett par yttranden har emellertid ifrågasatts, om icke kompensationen borde göras partiell. Som skäl härför har bl. a. anförts, att eftersom å stora delar av arbetsmarknaden fullständig kompensation för levnadskostnadsfördyringen icke erhöles, det syntes motiverat att föreskriva viss begränsning även för folkpensionärerna. Häremot kan emellertid invändas, att folkpensionerna i motsats till löner och tjänstepensioner äro så avvägda, att de äro avsedda att täcka endast vederbörandes minimibehov. Såsom jag uttalat redan i direktiven för de sakkunniga böra därför folkpensionärerna i princip erhålla full täckning för den levnadskostnadsökning, som inträffat efter det folkpensioneringslagen antogs. Härav följer emellertid icke att varje mindre ökning av levnadskostnaderna bör få utlösa motsvarande höjning av indextillägget.

I sistnämnda hänseende framhålles i sakkunnigförslaget att de indexintervall, som skola utlösa ändring i indextilläggen, icke böra bestämmas till lägre än fyra eller högre än sex enheter. För egen del ha de sakkunniga funnit femtalsintervall naturligast. I enlighet med deras förslag skulle den första höjningen utlösas av indextalet 105, nästa höjning av indextalet 110 o. s. v. Vid nedgång av index skulle motsvarande regler gälla. Om indextalet uppgått till 110 men därefter sjönke, skulle tillägget således icke sänkas förrän talet 105 uppnåts.

I några remissyttranden har förordats, att indexintervallen — i överensstämmelse med vad som gäller för statstjänstemännen — bestämmas till fyra enheter; ännu lägre intervall har ock påyrkats. Det har även framhållits, att de sakkunnigas förslag i vissa fall kunde medföra underkompensation för folkpensionärerna, exempelvis om indextalet en längre

tid skulle hålla sig vid 109 enheter utan att dessförinnan ha uppnått 110 enheter. För undvikande härav har föreslagits att kompensation borde utgå efter 5 procent redan vid indextalet 103 eller 104, efter 10 procent vid indextalet 108 eller 109 o. s. v.

Huru stora de intervall böra vara, som skola medföra utlösning av indextillägg, är givetvis en fråga som kan vara föremål för delade meningar. Jag vill emellertid erinra om att, då statsmakterna år 1949 hade att taga ställning till efter vilken kompensationsgrad de provisoriska dyrtidstilläggen å folkpensionerna för nämnda år skulle beräknas, ökningen av folkpensionärernas levnadskostnader, exklusive kostnaderna för bostad, bränsle och lyse, fram till december 1948 uppgick till något under 9 procent och att, därest nämnda kostnad medräknades, kostnadsökningen utgjorde inemot 8 procent; en dylik kostnadsstegring ansågs icke böra föranleda att dyrtidstilläggen för år 1949 skulle utgå efter högre kompensationsgrad än under det föregående året, dvs. 5 procent. För egen del har jag vid övervägande av olika på denna fråga inverkan omständigheter stannat för att ej frångå de sakkunnigas förslag i denna del. Detta torde visserligen vid stigande prisutveckling stundom kunna leda till att folkpensionärerna ej bli fullt kompenserade. Å andra sidan kan det emellertid också inträffa, att de bli i motsvarande mån överkompenserade. I längden torde en utjämning härvidlag komma att ske.

Vid bestämmande av indexförhöjningens storlek kunna två principiellt olika metoder komma till användning. Den ena metoden innebär, att tillägget utgår med belopp, som står i proportion till pensionens storlek i varje särskilt fall. Enligt den andra metoden erhålla alla pensionstagare, som tillhöra en och samma grupp, lika stort tillägg, vare sig pensionen utgår med oavkortat eller med ett i förhållande till vederbörandes egen inkomst reducerat belopp. Resultatet av de båda metoderna blir olika endast när det gäller folkpensionärer, som ha reducerade pensionsförmåner. För dessa pensionstagare medför den proportionella metoden, att tillägget sjunker kontinuerligt allteftersom den egna inkomsten stiger för att omärkligt försvinna då inkomstgränsen uppnås, medan den andra metoden leder till att alla, som ha någon om än aldrig så liten inkomstprövad förmån, få lika stora tillägg som de vilka åtnjuta oavkortade förmåner.

De sakkunniga ha funnit, att den proportionella metoden är förenad med den olägenheten att avdragsfaktorn — dvs. det procenttal, varmed den egna inkomsten reducerar den inkomstprövade förmånen — stegras i takt med dyrtidstilläggets höjning. Denna metod borde därför ej komma till användning vid en indexreglering av folkpensionerna. De sakkunniga förorda i stället att indextillägg utgår med lika stort belopp till alla folkpensionärer, som tillhöra en och samma grupp, och att tilläggets storlek blir oberoende av frågan huruvida inkomstprövad förmån utgår med oavkortat eller reducerat belopp. Enligt vad de sakkunniga i samband

härmed uttala, bör indextillägget icke ha karaktär av ett fristående tillägg utan utformas såsom en förhöjning av själva folkpensionen. Härigenom vunnnes den fördelen, att pensionär med inkomstprövad pension och inkomst i närheten av den gräns, vid vilken inkomstprövad pension upphörde, ej till följd av en obetydlig ökning av den egna arbetsinkomsten utsattes för risken av att få sina totala inkomster minskade.

Vad de sakkunniga sålunda förordat har allmänt lämnats utan erinran. I ett par remissyttranden har dock uttalats, att det vore principiellt riktigtast med tillägg enligt den proportionella metoden samt att frågan härom borde utredas ytterligare.

I anledning härav vill jag erinra om att de allra flesta folkpensionärer, som åtnjuta inkomstprövade förmåner, uppbära oavkortad pension och att det därför i praktiken ej torde spela någon avgörande roll, huruvida indexregleringen utformas enligt den ena eller den andra av dessa båda metoder. Även om det av principiella skäl skulle kunna synas önskvärt, att den proportionella metoden vunno tillämpning vid en indexreglering av folkpensionerna, är emellertid att märka att nämnda metod ej utan svårighet låter sig förenas med det system, efter vilket den gällande folkpensioneringslagens regler angående den egna inkomstens inverkan på storleken av inkomstprövad förmån äro uppbyggda. Den skulle nämligen, såsom de sakkunniga också påvisat, kunna för flera pensionärer medföra otillfredsställande konsekvenser. Jag tillstyrker därför förslaget med fixa indextillägg.

Vad härefter angår spörsmålet huruvida indextilläggen böra — i likhet med de provisoriska tillägg som utgått under åren 1948 och 1949 — göras fristående eller ingå såsom del i själva folkpensionen torde detta vara i viss mån beroende av hur utbetalningsfrågan löses. Jag anser mig därför redan i detta sammanhang böra ingå på sistnämnda fråga.

Folkpensionerna utbetalas som bekant f. n. av pensionsstyrelsen, i regel medelst folkpensionsanvisningar, som framställas med hålkortsmaskiner, men i vissa fall över postgiro. Om pensionen utgöres av enbart grundpension — dvs. det belopp å 200 kronor om året som utgår utan behovsprövning till invalidpensions- och sjukbidragsberättigade personer — äger utbetalningen rum i regel kvartalsvis men eljest månadsvis. Utbetalningen sker alltid i helt antal kronor. Om pensionens årsbelopp icke är jämnt delbart med 12, anses det överskjutande beloppet belöpa på december månad; pensionen för denna månad kan således bli upp till 11 kronor högre än för envar av årets övriga månader. De provisoriska dyrtidstilläggen ha däremot utbetalats icke av pensionsstyrelsen utan genom pensionsnämndernas eller andra kommunala myndigheters försorg. Härvid har hela det på året belöpande dyrtidstillägget utbetalats på en gång i november månad.

De sakkunniga ha ägnat ingående uppmärksamhet åt frågan huruvida en decentralisering av utbetalningssystemet i fråga om folkpensionerna skulle kunna giva ökade förutsättningar för en snabb anpassning av folk-

pensionernas belopp efter förändringar i prisnivån. I detta hänseende ha de sakkunniga kommit till den uppfattningen, att åtminstone f. n. en hel del kommuner skulle sakna resurser att på ett tillfredsställande sätt omhändervä den kontinuerliga utbetalningen av folkpensionerna och den därmed förenade ganska ofta förekommande omräkningen av pensionsbeloppen vid civilståndsändringar, förändringar i makes pensionsförhållanden, pensionsstagarens uppnående av 67 års ålder m. m. samt att en decentralisering av utbetalningsapparaten till kommunerna icke kan genomföras med framgång under den närmaste tiden. De sakkunniga förorda därför en fortsatt central utbetalning genom pensionsstyrelsens försorg. En uppdelning av utbetalningsverksamheten på sådant sätt att kommunerna skulle utbetala indextillägget och pensionsstyrelsen pensionens grundbelopp anse de sakkunniga av olika skäl icke lämplig. Härvid framhålles bl. a. att folkpensionen såvitt möjligt borde utbetalas i ett sammanhang samt att pensionsstyrelsen utan svårighet samt billigast och med kortast möjliga förberedelse kunde medelst en och samma folkpensionsanvisning utbetala både tillägget och pensionen i övrigt.

Med denna utgångspunkt ha de sakkunniga kommit fram till att indextillägget borde utbetalas månadsvis medelst samma postanvisning som pensionen i övrigt samt att indextalet skulle fastställas senast den 20 i varje kvartals första månad och lända till efterrättelse fr. o. m. nästa månad. För att detta system skulle kunna genomföras vore det enligt de sakkunnigas mening av tekniska skäl nödvändigt att all utbetalning skedde månadsvis med samma antal kronor varje gång. Detta förutsatte i sin tur, att den kvartalsutbetalning, som nu förekomme i vissa fall, ersattes av månadsutbetalning samt att den årliga pensionen inklusive eventuellt indextillägg därå alltid uppginge till belopp, som vore jämnt delbart med 12. De sakkunniga ha därför föreslagit, att kvartalsutbetalningen slopades samt att de nu ifrågavarande pensionsbeloppen, där så erfordrades, avrundades uppåt till närmast högre med 12 jämnt delbart krontal och att indextilläggen avvägdes så, att även de bleve jämnt delbara med 12.

I remissyttrandena är man i stort sett ense om att en decentraliserad utbetalning av folkpensionerna ej bör genomföras i nuvarande läge. Från flera håll har emellertid uttalats att denna fråga borde omprövas, sedan den nya kommunindelningen helt genomförts och de nya kommunernas arbetsuppgifter kunde överblickas.

Själv delar jag den uppfattningen att man icke i dagens läge bör övergå till en lokal utbetalning av folkpensionerna. Decentraliseringsfrågan bör emellertid enligt min mening icke avskrivras utan endast skjutas på framtiden för att i sinom tid upptagas till förnyad prövning. Med denna min ståndpunkt kunde det synas förenligt att t. v. helt oförändrat bibehålla det system, som tillämpats under de två senaste åren, dvs. att låta pensionernas grundbelopp utbetalas av pensionsstyrelsen samt indextilläggen av kommunerna.

En dylik uppdelning av utbetalningsverksamheten medför emellertid onekligen visst merbesvär för såväl folkpensionärerna själva som för de organ som ombesörja utbetalningen. Med hänsyn härtill torde det nu få överlämnas till pensionsstyrelsen att ombestyras utbetalningen i dess helhet.

Såsom redan förut anförts ha de provisoriska dyrtidstilläggen å folkpensionerna utbetalats endast en gång om året. Denna anordning synes ha uppskattats av folkpensionärerna, för vilka det framstått såsom mera förmånligt att på en gång få ett samlat pensionstillskott än att få en i och för sig tämligen ringa ökning av pensionens månadsbelopp. Enligt min mening är denna fördel påtaglig. Även en annan omständighet talar för att behålla det nuvarande systemet härvidlag. Man behöver nämligen i så fall icke jämka på vare sig pensionernas grundbelopp eller storleken av de årliga indextillägg, som erhållas om rent matematiska beräkningsgrunder tillämpas. Att enbart av tekniska skäl företaga dylika jämkningar synes mig f. ö. mindre tilltalande. Å andra sidan är ett system med månadsutbetalning av pensionernas grundbelopp och årsutbetalning av indextilläggen förenat med vissa konsekvenser, som icke här böra förbigås. Med ett dylikt system synes det nämligen ej möjligt att, såsom de sakkunniga tänkt sig, inom folkpensioneringslagens ram göra själva pensionsbeloppen rörliga i förhållande till en index, utan indextillägget måste konstrueras såsom en från pensionen fristående förmån. Verkningarna härav ha berörts i det föregående. Vidare måste rätten till indextillägg, för att systemet skall kunna fungera, göras beroende av huruvida folkpension utgår för den månad, då utbetalningen av tillägget skall äga rum, och tilläggets storlek måste vidare bestämmas med hänsyn till de pensionsförmåner, som utgå under utbetalningsmånaden. Det utbetalningssystem, som tillämpats för de provisoriska dyrtidstilläggen, har emellertid också varit förbundet med nu berörda konsekvenser, och några särskilda olägenheter därav synas icke ha framträtt. Jag anser därför, att indextilläggen böra utbetalas en gång om året. Liksom förut synes utbetalningen lämpligen kunna ske under november månad. Enligt vad jag inhämtat från pensionsstyrelsen föreligga icke några praktiska svårigheter härför; utbetalningen kan utan större besvär ske medelst samma postanvisning som pensionen för november.

Om den av mig förordade ordningen för utbetalning av indextilläggen genomföres, saknas anledning att fastställa pensionspristalet mer än en gång om året. Enligt min mening bör detta ske i så nära anslutning till utbetalningen som möjligt. Enligt uppgift från pensionsstyrelsen skulle den förberedelse tid, som erfordras för en utbetalning i november, bli för kort, därest pristalet fastställdes på grundval av levnadskostnaderna under tredje kvartalet. Pristalet bör därför fastställas i juli månad efter levnadskostnaderna under årets andra kvartal.

När jag härefter övergår till frågan om vilka folkpensionärer som böra er hålla indextillägg vill jag såsom bakgrund till den följande framställningen

erinra om de olika förmåner, som ingå i folkpensionen, och hur dessa kunna kombineras med varandra. I ålderspension ingår alltid en förmån, som pensionstagaren har rätt till oberoende av sin inkomst, nämligen allmän ålderspension. Denna kan förenas med blindtillägg — som ej heller är beroende av vederbörandes egen inkomst — samt i de fyra högsta bostadskostnadsgrupperna med bostadstillägg. Sistnämnda tillägg röna inverkan av inkomstens storlek och upphöra helt när inkomsten nått viss höjd. Även i invalidpension och sjukbidrag ingår städse en icke inkomstprövad förmån, nämligen grundpension. Såsom tillägg härtill kunna utgå en inkomstprövad tilläggspension samt blindtillägg och bostadstillägg. Änkepension och hustrutillägg äro helt inkomstprövade och kunna endast kombineras med bostadstillägg. Slutligen kan i vissa fall utgå särskilt bostadstillägg. Detta är helt beroende av de enskilda kommunernas beslut, och i fortsättningen bortser jag därför från det särskilda bostadstillägget.

Enligt de sakkunnigas mening bör indexregleringen omfatta alla ålderspensionärer, oberoende av huruvida bostadstillägg utgår eller icke, samt alla övriga folkpensionärer, som åtnjuta någon form av inkomstprövad förmån. Pensionstagare med enbart grundpension anses däremot böra undantagas från rätten till indextillägg. Vidare föreslås att pensionstagare med blindtillägg endast erhålla indexförhöjning på invalid- eller ålderspension men ej på blindtillägget.

I detta sammanhang må erinras om att bidrag till änkor och änklingar med barn enligt den särskilda lagen härom utgår med belopp motsvarande änkepension och bostadstillägg enligt folkpensioneringslagen samt att en indexreglering av änkepensionerna på sätt de sakkunniga föreslagit — dvs. med rörliga belopp inom ramen av folkpensioneringslagen — automatiskt skulle medföra, att även änke- och änklingsbidragen indexreglerades.

I dessa delar har de sakkunnigas förslag tillstyrkts eller lämnats utan erinran i de flesta remissyttrandena. I några yttranden har dock uttalats att även grundpensionerna och blindtilläggen borde inbegripas under indexregleringen. Vad särskilt angår blindtillägget har De blindas förening — som förklarar sig fullt medveten om de tekniska svårigheter som en automatisk höjning av blindtillägget skulle medföra — påyrkat vissa andra reformer, såsom höjning av tilläggets storlek samt sådan ändring i folkpensioneringslagen, att tillägget icke betraktas som inkomst vid fastställande av inkomstprövade förmåner.

Jag tillstyrker att indextillägg utgår till alla ålderspensionärer, oavsett huruvida de åtnjuta bostadstillägg eller icke. För ålderspensionärerna blir indextillägget sålunda oberoende av deras inkomstförhållanden, vilket helt överensstämmer med de principer, som ligga till grund för folkpensioneringslagen. Av övriga folkpensionärer böra givetvis alla som ha någon form av inkomstprövad förmån omfattas av indexregleringen. Beträffande de

återstående kategorierna, dvs. de som ha enbart grundpension eller denna förmån i kombination med blindtillägg, synes frågan mera tveksam.

Under de två senaste åren ha dyrtidstillägg utgått jämväl till folkpensionärer, som endast ha grundpension; och det skulle med hänsyn härtill kunna synas hårt att utesluta dem från rätt till indextillägg. Nämda omständighet torde emellertid icke böra tillmätas avgörande betydelse. I motsats till den allmänna ålderspensionen är nämligen grundpensionen — som uppgår till 200 kronor om året — ej på något sätt avpassad efter vederbörandes behov. Att grundpensionen lämnats utanför inkomstprövningen har sin grund uteslutande däri, att man vid folkpensioneringslagens tillkomst ej ville låta någon som erlagt pensionsavgifter enligt äldre lag gå miste om sin härigenom förvärvade rätt till avgiftspension. Tillräckliga skäl att anpassa grundpensionen efter levnadskostnaderna torde därför icke föreligga.

Ej heller blindtillägget — om 700 kronor per år — har framkommit såsom ett resultat av särskilda överbåganden rörande de blindas inkomstbehov. Det har i stället fixerats på grundval av en jämförelse med de förmåner, som vid utgången av år 1947 från pensionsstyrelsen utbetalades till blinda personer. I enlighet härmed torde även blindtillägget böra lämnas utanför indexregleringen och i stället, om så skulle anses påkallat, höjas i annan ordning. Jag är emellertid icke beredd att i detta sammanhang taga ställning till frågan vare sig huruvida en sådan höjning är motiverad eller om andra reformer, syftande till en förbättring av de blindas förhållanden, kunna finnas påkallade.

Såsom de sakkunniga framhållit medför den av dem föreslagna metoden med rörliga pensionsförmåner att änke- och änklingsbidragen automatiskt indexregleras på samma sätt som änkepensionerna. Den av mig förordade konstruktionen med fristående indextillägg har visserligen icke denna omedelbara effekt. I likhet med de sakkunniga anser jag emellertid, att även änke- och änklingsbidragen böra indexregleras.

Jag har redan förut givit tillkänna, att enligt min mening indexregleringen av folkpensionerna bör ske på grundval av en enda för hela riket gemensam pristalsserie. Därmed är emellertid icke sagt att denna serie bör utlösa lika stora indextillägg i de olika bostadskostnadsgrupperna. Spörsmålet härom har utförligt behandlats av de sakkunniga, som framhålla bl. a. att på senare år bostadskostnaden stigit endast obetydligt i förhållande till prisstegringen i övrigt och att även den sammanlagda bostads- och bränslekostnadens stegring varit relativt ringa i förhållande till levnadskostnadsstegringen i dess helhet, särskilt i de högsta bostadskostnadsgrupperna. Enligt de sakkunnigas mening torde man i fortsättningen kunna räkna med att såsom hittills allmänna levnadskostnadsstegringar inom överskådlig tid endast till en mindre del komme att bero på ökade kostnader för bostad och bränsle. Levnadskostnadernas stegring kunde med andra ord beräknas komma att i kronor räknat bli ungefär densamma i hela riket. Med hänsyn härtill och

då det syntes uppenbart, att prisutvecklingen sedan lång tid tillbaka medfört en utjämning av levnadskostnaderna mellan skilda orter kunde det icke vara lämpligt att giva indexregleringen en konstruktion, som vid stigande levnadskostnader automatiskt ökade spännvidden mellan pensionsbeloppen i de skilda bostadskostnadsgrupperna. Indextilläggen borde därför i princip vara lika stora i samtliga dessa grupper. I anslutning till vad sålunda anförts förorda de sakkunniga, att de högsta pensionsbeloppen i bostadskostnadsgrupp III läggas till grund för beräkningen av indextilläggens storlek.

Häremot har vid remissbehandlingen invänts, att förslaget innebure en underkompensation av folkpensionärerna i bostadskostnadsgrupperna IV och V samt en överkompensation av folkpensionärerna i grupperna I och II. Indextilläggen borde därför differentieras så, att tilläggen för varje bostadskostnadsgrupp beräknades på den maximipension, som fastställts för gruppen i fråga. Det har även ifrågasatts, om icke indextilläggen för pensionärer inom grupperna I—III borde beräknas på pensionsbeloppen i grupp III och tilläggen för pensionärer inom grupperna IV och V på beloppen i grupp V.

I anslutning härtill vill jag erinra om att folkpensioneringslagen utgår från att bostads- och bränslekostnaderna variera tämligen starkt inom olika delar av landet. Inom den lägsta bostadskostnadsgruppen — som omfattar en avsevärd del av landsbygden — avses bostads- och bränslekostnaden skola täckas av den allmänna pensionen. De bostadstillägg, som utgå inom övriga bostadskostnadsgrupper, äro avsedda att utgöra täckning för den merkostnad, som i förevarande hänseende ansetts föreligga i dessa grupper. Emellertid har fråga uppkommit huruvida den skillnad, som sålunda gjorts i lagen, har sin motsvarighet i verkligheten; och bostadskostnadsgrupperingen för folkpensionärerna har nyligen varit föremål för en särskild utredning (SOU 1949: 12). Enligt min mening synes det svårt att på grundval av det föreliggande materialet bilda sig någon säker uppfattning om huruvida någon omprövning av grunderna för folkpensioneringens bostadskostnadsgruppering kan vara erforderlig. Först genom en mera allmän undersökning rörande folkpensionärernas bostadsförhållanden och bostadskostnader på olika orter torde tillförlitligt och aktuellt underlag erhållas för bedömning av hithörande spörsmål. I detta läge anser jag att slutlig ståndpunkt icke nu bör tagas till frågan huruvida bostadstilläggen böra medräknas, när folkpensionerna indexregleras. Sedan sommaren 1946 ha emellertid bostadskostnaderna stigit relativt obetydligt i förhållande till övriga levnadskostnader. Med hänsyn härtill synes det befogat att nu lämna bostadstilläggen helt utanför indexregleringen. Såsom ett ytterligare skäl för denna lösning må anföras att ett stort antal ålderspensionärer i bostadskostnadsgrupperna II—V, nämligen de som på grund av egen inkomst äro uteslutna från rätt

till bostadstillägg, eljest skulle få högre indextillägg än som svarade mot levnadskostnadsökningen.

Enligt vad jag uttalat i den föregående framställningen böra indextilläggen icke röna inverkan av de variationer i pensionsbeloppens storlek, som betingas av pensionstagarens högre eller lägre inkomst, utan utgå med enhetliga belopp, oavsett om pensionen i det särskilda fallet utgår oavkortad eller reducerats på grund av inkomstprövning. Bortsett från blindtillägget — som bör lämnas helt utanför indexregleringen — utgör pensionens årliga maximibelopp i bostadskostnadsgrupp I 1 000 kronor för ensamstående ålderspensionär, invalidpensionär och sjukbidragsberättigad, 800 kronor för gift pensionstagare, som tillhör någon av de nu nämnda kategorierna och vars make åtnjuter folkpension eller till vars hustru utgår hustrutillägg, samt 600 kronor för änkepensionär och den som uppbär hustrutillägg. De sakkunniga ha för sin del ansett det skäligt, att indextillägget till änkepensionär och hustrutilläggsberättigad hustru bestämmes till samma belopp som för gift pensionstagare, vars make jämväl åtnjuter folkpension. Härigenom skulle emellertid vid stegring i levnadskostnaderna proportionerna mellan de olika förmånerna förryckas. Indextilläggen torde därför böra beräknas på nyssnämnda tre maximibelopp, som utgå till de skilda pensionärskategorierna. Enär pensionstagare med enbart grundpension eller denna förmån i förening med blindtillägg enligt vad jag förordat i det föregående skall uteslutas från rätt till indextillägg, bör dock gift pensionstagare, vars make icke åtnjuter annan folkpension än grundpension eller sådan pension i kombination med blindtillägg, erhålla lika stort indextillägg som ensamstående pensionstagare.

I enlighet med det anförda torde indextillägg böra utgå å allmän ålderspension, tilläggspension och änkepension och tilläggets storlek för år räknat bestämmas till följande belopp för varje hel mångfald av fem, varmed pensionspristalet överstiger 100, nämligen 30 kronor för änkepensionsberättigad och för hustru, som uppbär hustrutillägg, 40 kronor för gift pensionsberättigad, vars make åtnjuter ålderspension eller tilläggspension eller vars hustru uppbär hustrutillägg, samt 50 kronor för annan pensionsberättigad. Vidare torde indextillägg böra utgå till dem som uppbära änke- och änkelingsbidrag enligt samma grunder som föreslagits för änkepensionärer.

En av de sakkunniga har funnit påkallat att bestämmelserna om automatisk kompensation begränsades till att gälla en högsta levnadskostnadsstegring av 20 %. Om index skulle stiga därutöver, borde det ankomma på statsmakterna att taga upp frågan om dyrtidstilläggets beräkning till ny prövning. Denna mening omfattas av flera av dem som yttrat sig i ärendet.

I anledning härav vill jag endast uttala, att indexsystemet naturligen kan behöva omprövas vid väsentligt ändrade förhållanden. Att redan nu fastslå när en sådan omprövning bör ske, synes emellertid icke vara av behovet påkallat.

Den indexreglering av folkpensionerna, vars genomförande jag här förordat, synes böra lagfästas genom vissa ändringar i folkpensioneringslagen. Ett förslag härom har upprättats inom socialdepartementet. Därvid ha föreskrifter om de pensionsförmåner som skola indexregleras, om beräkning av pensionspristalet och om indestilläggets storlek sammanförts i en ny paragraf — betecknad 11 a § — medan övriga bestämmelser rörande indexregleringen inarbetats i 33 och 38 §§. Vissa detaljföreskrifter angående sättet och tiden för utbetalning av indestilläggen torde dock böra ha sin plats i den beträffande folkpensionerna härom utfärdade kungörelsen. Beträffande förslaget sakliga innehåll torde jag få hänvisa till det förut anförda. Här må endast påpekas att — såsom förslaget är konstruerat — det samma icke tager sikte på förhållanden, som inträda för den händelse pensionspristalet skulle nedgå till under 100.

Indexregleringen av bidragen till änkor och änklingar med barn tarvar viss ändring i lagen om bidrag till änkor och änklingar med barn. Inom socialdepartementet har upprättats ett förslag till sådan ändring. Även beträffande detta förslag inskränker jag mig till en hänvisning till den föregående redogörelsen.

De sakkunniga ha icke föreslagit någon materiell ändring i lagen om kommunernas bidrag till folkpensioneringen. Till följd härav skulle — med den konstruktion av indexförhöjningen som de sakkunniga förordat — kostnaderna för förhöjning av ålderspensioner helt stanna på statsverket, medan kommunerna skulle få bidrag till kostnaderna för förhöjning av övriga pensionsförmåner enligt de grunder som angivas i nämnda lag.

Från kommunalt håll har givits uttryck för den uppfattningen, att folkpensioneringen vore en rent statlig angelägenhet och att kostnaderna för indexregleringen därför borde bestridas helt av statsmedel. Det har i anslutning härtill även gjorts gällande att kommunerna borde befrias från skyldigheten att bidra till folkpensioneringen över huvud.

Avsikten med indestilläggen är naturligen icke att skapa några nya pensionsförmåner. Tilläggen äro till sin natur att anse såsom nominella förhöjningar av folkpensionerna, avsedda att återställa pensionernas ursprungliga realvärde. Under sådana omständigheter böra kostnaderna för tilläggen fördelas enligt samma grunder som gälla i fråga om de förmåner, varå tilläggen utgå. På grund härav och då det enligt min mening icke bör ifrågakomma att i detta sammanhang ändra dessa grunder — vilka efter ingående utredningar fastställts så sent som år 1947 — är jag ense med de sakkunniga beträffande kostnadsfördelningen. Med hänsyn till indexsystemets utformning i departementsförslaget torde det emellertid bli nödvändigt att — för genomförandet av den föreslagna kostnadsfördelningen — vidtaga viss jämkning i lagen om kommunernas bidrag till folkpensioneringen. Även härom har inom socialdepartementet upprättats ett förslag.

I årets statsverksproposition (femte huvudtiteln p. 87, 88 och 90) har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1950/51 beräkna till Dyrtidstillägg å folkpensioner ett förslagsanslag å 37 000 000 kronor och till Ersättning till postverket för pensionsutbetalningar ett förslagsanslag å 2 350 000 kronor samt att för samma budgetår till Särskilda barnbidrag till änkers och invaliders barn m. m. anvisa ett förslagsanslag å 7 000 000 kronor. Från sistnämnda anslag bestridas bl. a. kostnaderna för bidrag till änkor och änklingar med barn.

Med ledning av tillgänglig statistik har — såsom framgår av redogörelsen för remissyttrandena i detta ärende — pensionsstyrelsen beräknat antalet folkpensionärer den 31 december 1950. På grundval härav ha de årliga kostnaderna för indextillägg å folkpensionerna beräknats till ca 36 250 000 kronor för varje hel mångfald av 5, varmed pensionspristalet överstiger 100. Härav kunna ca 3 000 000 kronor beräknas falla på kommunerna och ca 33 250 000 kronor på staten. Medelsbehovet för nästa budgetår torde böra beräknas under antagande att det för indextilläggen under år 1950 avgörande pensionspristalet icke kommer att uppnå 110. Statens kostnader kunna därför beräknas till förenämnda belopp 33 250 000 kronor. Kostnaderna torde, såsom förutsatts i statsverkspropositionen, få bestridas från ett särskilt förslagsanslag. Detta bör erhålla rubriken Indextillägg å folkpensioner och uppföras med sistnämnda belopp.

På grundval av de av pensionsstyrelsen lämnade uppgifterna ha kostnaderna för indextillägg å bidrag under år 1950 till änkor och änklingar med barn uppskattats till ca 60 000 kronor. De på staten ankommande kostnaderna, som kunna uppskattas till ca 40 000 kronor, torde få bestridas från förslagsanslaget till Särskilda barnbidrag till änkers och invaliders barn m. m. Någon uppräknings av anslaget med hänsyn härtill erfordras icke.

Slutligen torde få behandlas medelsbehovet för ersättning till postverket för pensionsutbetalningar. Såsom anmälts i statsverkspropositionen har pensionsstyrelsen beräknat medelsbehovet för ändamålet till 2 150 000 kronor under nästa budgetår, varvid styrelsen icke tagit hänsyn till eventuella kostnader för utbetalning av dyrtidstillägg. Med det av mig i det föregående förordade utbetalningssättet ökas icke antalet pensionsutbetalningar på grund av indexregleringen. Vid sådant förhållande bör förslagsanslaget till Ersättning till postverket för pensionsutbetalningar beräknas det av pensionsstyrelsen angivna beloppet 2 150 000 kronor.

Föredragande departementschefen hemställer härefter, att Kungl. Maj:t måtte genom proposition föreslå riksdagen att

dels antaga inom socialdepartementet upprättade förslag till

1) lag angående ändring i lagen den 29 juni 1946 (nr 431) om folkpensionering;

2) lag angående ändring i lagen den 26 juli 1947 (nr 531) om bidrag till änkor och änklingar med barn; samt

3) lag angående ändring i lagen den 30 juni 1947 (nr 398) om kommunernas bidrag till kostnaderna för folkpensioneringen;

dels ock för budgetåret 1950/51 under femte huvudtiteln anvisa

1) till *Indextillägg å folkpensioner* ett förslagsanslag av 33 250 000 kronor; samt

2) till *Ersättning till postverket för pensionsutbetalningar* ett förslagsanslag av 2 150 000 kronor.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Ralph Sterner.

Stockholm den 30 november 1949.

Till Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Socialdepartementet.

I skrivelse den 26 juni 1948 uppdrog Ni åt de sakkunniga rörande folkpensionärernas bostadsförhållanden att i samarbete med socialstyrelsen verkställa en hushållsbudgetundersökning för folkpensionärer samt att på grundval av denna undersökning utarbета en levnadskostnadsindex för folkpensionärer.

Det ifrågavarande uppdraget har nu så till vida slutförts, som huvudresultaten från budgetundersökningen föreligga, och en preliminär indexkalkyl utförts för tiden t. o. m. september 1949. De sakkunniga få härmed överlämna en inom socialstyrelsen utarbetad vördsam promemoria, vari de nyssnämnda resultaten redovisats. För egen del få de sakkunniga framhålla följande.

Den verkställda hushållsbudgetundersökningen för folkpensionärer år 1948, som ligger till grund för beräkandet av pensionärsindex, visar att pensionärernas utgifter i väsentligt högre grad än arbetar- och tjänstemannahushållens äro koncentrerade till de båda huvudposterna livsmedel samt bostad inklusive bränsle och lyse. På en utgiftssumma (exkl. skatter) av i genomsnitt 2 290 kronor gå sålunda 1 000 kronor eller 43,7 % till livsmedel och 531 kronor eller 23,2 % till bostad, bränsle och lyse. Motsvarande utgifter enligt budgeten för levnadskostnadsindex december 1948 äro: På en utgiftssumma (exkl. skatter) av i genomsnitt 6 907 kronor gå 2 554 kronor eller 37,0 % till livsmedel och 1 187 kronor eller 17,2 % till bostad samt bränsle och lyse. Detta innebär, att pensionärernas utgifter i högre grad än arbetar- och tjänstemannahushållens påverkas av prisförändringar på livsmedel, bostad och bränsle. Utvecklingen sedan juni 1946 framgår av följande tablå.

	December 1948 (juni 1946 = 100)	September 1949 (december 1948 = 100)	September 1949 (juni 1946 = 100)
<i>Pensionärsindex</i>			
Samtliga utgifter.....	107,7	100,6	108,4
Samtliga utgifter utom bostad, bränsle och lyse..	108,3	100,8	109,1
<i>Levnadskostnadsindex¹</i>			
Samtliga utgifter.....	107,6	100,4	108,0
Samtliga utgifter utom bostad, bränsle och lyse...	108,6	100,4	109,0
¹ Siffrorna för september voro ännu icke tillgängliga, då promemorian utarbetades.			

Från juni 1946 till september 1949 har som synes såväl pensionärsindex som levnadskostnadsindex stigit med ca 8 %, eller om man bortser från posterna bostad, bränsle och lyse, med ca 9 %. Utredningens resultat ger sålunda vid handen, att fördyringen av pensionärernas levnadskostnader

sedan beslutet om folkpensioneringslagen har varit avsevärt större, än som motsvaras av dyrtidstilläggen för åren 1948 och 1949 på 5 %.

Under tiden december 1948 till september 1949, då livsmedelspriserna ha ökat relativt starkt, har pensionärsindexen stigit något mera än levnadskostnadsindex, nämligen med 0,6 % mot 0,4 % eller — om man bortser från posterna bostad, bränsle och lyse — med 0,8 mot 0,4 %.

Den här ovan refererade, särskilda indexkalkylen för folkpensionärer har utarbetats enligt samma regler, som gälla för beräkningen av levnadskostnadsindex, med den skillnaden, att budgeten hänför sig till folkpensionärerna och prismaterialet till hela riket och ej blott till städer och tätorter. Därest en särskild pensionärsindex i fortsättningen skall uträknas regelbundet, torde särskilda direktiv böra utarbetas, vilka socialstyrelsen skall ha att följa vid dessa beräkningar. De sakkunniga ha icke ansett sig redan nu böra utarbeta dylika direktiv men äro givetvis beredda härtill för den händelse ett beslut fattas om att folkpensionärsindex i fortsättningen skall utarbetas regelbundet.

På de sakkunnigas vägnar:

ERLAND VON HOFSTEN.

Elisabeth Wiberg.

V. P. M.

angående utarbetandet av en levnadskostnadsindex för folkpensionärer med redogörelse för den härför grundläggande hushållsbudgetundersökningen år 1948.

Utredningsuppdraget och tidigare beräkningar.

Provisoriska dyrtidstillägg å de från och med 1 januari 1948 gällande folkpensionerna ha utgått för åren 1948 och 1949. Riksdagens beslut om 1948 års dyrtidstillägg föregicks av en utredning inom socialvårdskommittén om levnadskostnadsökningen för folkpensionärerna från juni 1946, då beslutet om de nya folkpensionerna hade fattats, till september 1947. Det grundläggande budgetmaterialet för denna undersökning hämtades ur 1943 års undersökning om folkpensionärernas konsumtionsvanor. Beräkningarna byggde därjämte på socialstyrelsens fortlöpande prismaterial, avseende städer och andra tätorter. De framräknade ungefärliga indextalerna utvisade en prisfördyring för folkpensionärerna under tiden juni 1946—september 1947 av 4,9 %. Riksdagen beslöt, att dyrtidstillägget å folkpensionerna skulle år 1948 utgå med 5 %, vilket innebar ett godkännande av den ståndpunkten, att någon särskild kompensation icke skulle lämnas pensionärerna för de från och med 1948 avskaffade rabatterna på smör och mjölk. (Om sistnämnda kostnadsökning medräknades, steg prisfördyringen från 4,9 till 12,1 %.) Den nyssnämnda indexberäkningen avsåg levnadskostnaderna ex-

klusive bostad, bränsle och lyse, och i konsekvens härmed utgick dyrtidstillägget icke på pensionärernas bostadstillägg i bostadskostnadsgrupperna II—V.

För utredning om införande av ett indexreglerat dyrtidstillägg å folkpensionerna tillkallade chefen för socialdepartementet den 30 juni 1948 ett antal sakkunniga med generaldirektören E. Bexelius som ordförande. De sakkunniga avgåvo den 1 februari 1949 ett betänkande i ärendet (SOU 1949: 7), vilket utmynnade i ett förslag om indexreglering av folkpensionerna.

I anslutning till nyssnämnda utredning uppdrog chefen för socialdepartementet i enlighet med Kungl. Maj:ts bemyndigande den 26 juni 1948 åt de tidigare tillkallade sakkunniga rörande folkpensionärernas bostadskostnader att i samarbete med socialstyrelsen jämväl verkställa en *hushållsbudgetundersökning* beträffande folkpensionärerna samt att på grundval av denna undersökning utarbeta en *levnadskostnadsindex för folkpensionärer*. I skrivelse den 17 september 1948 framlade de sakkunniga en plan för ifrågavarande hushållsbudgetundersökning samt hemställde om medel (75 000 kronor) för bestridande av kostnaderna för undersökningen. Genom K. brev den 24 september 1948 godkände Kungl. Maj:t den i skrivelsen framlagda planen för hushållsbudgetundersökningen och föreskrev, att socialstyrelsen tills vidare skulle bestrida utgifterna för bearbetningen, medan de sakkunniga för täckande av utgifterna i övrigt erhöilo ett belopp av 20 000 kronor.

Det rätt omfattande förberedelsearbete, som bl. a. utarbetandet av den ifrågavarande folkpensionärsindexen krävde, föranledde de sakkunniga för indexreglerade folkpensioner att utgå från att den av dem föreslagna indexregleringen skulle träda i kraft först den 1 januari 1950. Samtidigt föreslogo emellertid de sakkunniga, att provisoriska dyrtidstillägg å folkpensionerna skulle utgå även för år 1949. Innan proposition om dylika tillägg avgavs till 1949 års riksdag, framlade byråchefen Erland v. Hofsten, ordförande inom de sakkunniga rörande folkpensionärernas bostadskostnader, i en VPM, daterad den 2 mars 1949, vissa beräkningar rörande ökningen av folkpensionärernas levnadskostnader under tiden juni 1946—december 1948. För den ungefärliga indexkalkyl, som gjordes för denna period, kunde preliminära resultat av den ovan berörda hushållsbudgetundersökningen utnyttjas. För indexberäkningen valdes en ur undersökningen erhållen budget, som avsåg både tätorter och landsbygd. Två alternativa beräkningar utfördes, dels utan kostnaderna för bostad, bränsle och lyse, dels med dessa kostnader inräknade. Det förstnämnda alternativet möjliggjorde jämförelse med 1947 års indexberäkning, medan det senare alternativet med bostadskostnaderna inräknade anslöt sig till den mening, som på denna punkt framförts av de sakkunniga för indexreglerade folkpensioner. Enligt det första alternativet — exklusive bostad, bränsle och lyse — befanns folkpensionärernas levnadskostnader under tiden juni 1946—december 1948 ha ökat med 8,6 %. Om kostnaderna för bostad, bränsle och lyse enligt andra alternativet medräknades, blev motsvarande siffra 7,9 %.

I det följande lämnas en kort redogörelse för den utförda hushållsbudgetundersökningen beträffande folkpensionärerna samt ett på denna undersökning grundat förslag till en fortlöpande levnadskostnadsindex för denna befolkningsgrupp med framräknade indextal avseende tiden december 1948—september 1949 samt en approximativ kalkyl för hela perioden juni 1946—september 1949.

1948 års hushållsbudgetundersökning.

Undersökningens omfattning och metodik. Undersökningen, som igångsattes under hösten 1948 och utfördes enligt intervjumetoden, planerades att omfatta ca 500 folkpensionärshushåll över hela landet, representativt fördelade på tätorter och landsbygd. För att erhålla en bild av ett egentligt folkpensionärshushålls inkomster och utgifter begränsades urvalet att gälla ensamstående eller samboende pensionärer med eget hushåll, som helt eller till större delen för sitt ekonomiska uppehälle var beroende av folkpensionen. Vad beträffar denna sistnämnda inskränkning valdes som en lämplig maximigräns för inkomst utöver folkpensionen den i Kungl. Maj:ts proposition nr 268 till 1948 års riksdag föreslagna inkomstgränsen, utöver vilken dyrtidstillägg icke skulle utgå på folkpensionen. För ålderspensionärernas del ansågs lämpligt att göra urvalet med hänsyn till om bostadstillägg utgått eller ej, när det antogs, att det stora flertalet av de äldre, vars inkomst utöver folkpensionen ej uppgått till de i ovan nämnda proposition angivna beloppen, sökt och beviljats bostadstillägg. Då inom bostadskostnadsgrupp I allmänt bostadstillägg icke förekommer, nödgades man begränsa urvalet till tilläggspensionärer enligt gamla folkpensioneringslagen. För invalidpensionärernas och änkepensionärernas del måste andra inkomstgränser fastställas.

Genom tillmötesgående från Kungl. Pensionsstyrelsen kunde urvalet göras centralt i Pensionsstyrelsens register. Urvalet skedde slumpmässigt. Riket indelades i 8 riksområden samt därinom i tätorter resp. landsbygd, och varje område tilldelades antal intervjuhushåll efter sin andel av totalbefolkningen. För att koncentrera urvalet av hushåll till vissa orter och härader företogs ett slumpmässigt urval av tre tätorter (städer, köpingar eller municipalsamhällen) samt två härader inom varje riksområde. Med ledning av tidigare erfarenheter beräknades, att ca 1 500 hushåll måste primärt utväljas för att ett slutligt urval av ca 650 självständiga pensionärshushåll skulle erhållas.

Undersökningen, som kom att omfatta 679 hushåll, utfördes med hjälp av 107 intervjuare, vilka anställdes genom Arbetsmarknadsstyrelsens försorg. Intervjuarna utgjordes till största delen av arbetsförmedlingstjänstemän, socialvårdare, kommunala förtroendemän o. dyl.

Undersökningen utfördes i 2 etapper, varvid bilagda intervjublanketter användes.¹ Tillhoppa 498 av de 679 utvalda hushållen lämnade detaljerade uppgifter beträffande inkomster och utgifter under tiden 1 januari 1948 till den 31 augusti 1948. Samtidigt ombads hushållen föra bok över sin livsmedelskonsumtion under tiden den 22—28 november 1948. Resultat från undersökningens första etapp framlades i ovan nämnda VPM den 2 mars 1949, varvid även en indexberäkning beträffande folkpensionärers levnads-kostnader under tiden juni 1946—december 1948 gjordes.

Under januari—mars 1949 kunde undersökningens andra etapp fullföljas, varvid 468 bearbetningsbara intervjuer erhöles, avseende tiden september—december 1948. Dessa intervjuer tillsammans med samma hushållsintervjuer för första etappen utgöra materialet för en helårsundersökning. Pensionärerna var i allmänhet mycket villiga att lämna uppgifter, blott 15 fall av vägran förekom. Största delen av bortfallet förorsakades av att

¹ Här uteslutna.

de utvalda hushållen ej kunde intervjuas på grund av flyttning eller ändrade familjeförhållanden (75 st.). Bortfallsprocenten var störst i Stockholm, Göteborg och Norrland.

Materialens representativitet. Det är givet att bortfall något förrycker ett materials representativitet, men i det homogena material, som folkpensionärshushåll måste beräknas vara, kan dock undersökningens resultat, i synnerhet med hänsyn till intervjuklienteletets genomsnittligt höga ålder och undersökningens utförande i två etapper, anses tillfredsställande: 68,9 % av de ursprungligen utvalda hushållen deltog.

I tabell 1 jämföres hushållsurvalets samt de fullföljda intervjuernas relativa fördelning inom riksområdena samt inom tätorter resp. landsbygd med motsvarande fördelning av rikets totala folkmängd. Stockholm har i likhet med Bohusläns och Vänerlänens landsbygd samt Norrland blivit något underrepresenterat. Om jämförelse sker mellan de i undersökningen ingående hushållens resp. den totala folkmängdens fördelning på tätorter och landsbygd, är överensstämmelsen emellertid god. Pensionärernas relativa andel av de olika områdenas befolkning kan dock förväntas vara olika, i synnerhet vad gäller tätorter resp. landsbygd, men då någon aktuell statistik över antalet folkpensionärer inom olika geografiska områden ej föreligger inom Pensionsstyrelsen förrän senare i höst har en dylik jämförelse ej nu kunnat göras.

Hur det bearbetningsbara materialet fördelas på familjetyp inom varje riksområde framgår av tabell 2. De 22 »övriga» hushållen utgöra en synnerligen heterogen grupp av familjer, invalidpensionärer med barn, folkpensionärshushåll med minderåriga barn, samboende åldriga syskon o. dyl. Materialet är alltför litet för medeltalsberäkning, och dessa hushåll ha icke ansetts böra medtagas i nedan redovisade del av undersökningen.

Enligt Socialvårdskommitténs representativa undersökning år 1944 utgjordes bland pensionärshushåll med egen bostad 54,1 % av ensamstående och 45,9 % av makar. Motsvarande tal för 446 ensamstående och makar i 1948 års undersökning är 56,3 och 43,7 %.

I tabell 3 redovisas de 446 hushållen, bestående av ensamstående och makar, fördelade efter pensionskategori och förekomst av bostadstillägg. Antal hushåll bestående av ålderspensionärer är övervägande.

Bostadens upplåtelseform, storlek och bekvämligheter. En utpräglad olikhet föreligger mellan landsbygd och tätorter beträffande bostadens upplåtelseform (se tabell 4). Av tätortshushållen har 19 % eget hem, av landsbygdshushållen 53 %. I tätorterna är den dominerande upplåtelseformen förhyrd lägenhet, 54 % mot 26 % i landsorten. Ett rum och kök är den mest förekommande bostadstypen hos ensamstående, medan hos makar 1 rum och kök resp. 2 rum och kök förekomma i ungefär lika utsträckning. Bostaden synes vara något rymligare på landsbygden, men uppvisar där i stället lägre kvalitet. 18 % av bostäderna på landsbygden företer inga som helst bekvämligheter. I nedanstående tablå jämföres förekomsten av vissa bekvämligheter hos pensionärshushållen med motsvarande siffror för det totala bostadsbeståndet enligt 1945 års bostadsräkning. Här framgår, att sådana bekvämligheter som vattenledning och centralvärme hos pensionärshushållen förekomma i mindre utsträckning än vad som är det vanliga på landsbygden.

	Tätorter		Landsbygd	
	Bostads- räkningen 1945	Pensionärs- undersök- ningen 1948	Bostads- räkningen 1945	Pensionärs- undersök- ningen 1948
Procentuell andel av hushållen med:				
vattenledning.....	89,9	77,7	37,8	18,6
elektricitet.....	99,8	95,0	86,5	80,9
gas.....	42,1	43,4	—	—
centralvärme.....	61,2	33,9	24,1	8,8

Hushållens konsumtionsutgifter. Vid intervjun erhöles detaljerade uppgifter om pensionärshushållens inkomster och utgifter under år 1948. I tabell 5 jämföras resultaten från 1948 års undersökning med motsvarande resultat från 1943 års pensionärsundersökning, utförd inom Socialstyrelsen. En nominell fördubbling av totalutgiften synes ha ägt rum. Beträffande den procentuella fördelningen, har bostadens vikt i budgeten ökat något, medan andelen för livsmedel, kläder och skodon sjunkit med någon enhet. Som tecken på en standardhöjning kan den ökade andelen för övriga utgifter tolkas, från 19,4 till 25,0 % hos samtliga hushåll. Om pensionärsbudgeten för år 1948 jämföres med indexbudgeten för december 1948, beräknad för en arbetare- eller lägre tjänstemannafamilj med 2 barn i tätort, framträder tydligt bostads- och livsmedelsutgifternas stora vikt i en pensionärsbudget.

I tabellerna 6 och 7 redovisas detaljerade årsbudgeter i absoluta och relativa tal för ensamstående och makar i tätorter och på landsbygd. Bostadskostnaderna äro såväl nominellt som relativt dubbelt så stora i tätorterna som på landsbygden, medan utgifter för bränsle och lyse härvidlag ej förete någon större skillnad. Ehuru ej i så hög grad som beträffande bostadskostnaderna är utgiften för livsmedel högre i tätorter än på landsbygd. Även utgifter för läsning och telefon, förenings- och försäkringsavgifter samt lottsedlar och tips förete högre belopp hos tätortshushållen än hos landsortshushållen, medan däremot å landsbygden utgifter för egna odlingar såsom väntat är större. En relativt stor post i en pensionärsbudget är omkostnader för grav och gravvård. Variationen hos medeltalen under »övrigt» är beroende av att häri ingår större utgifter i samband med begravning (begravningskaffe, annonsering o. dyl.), som förekommit hos ett fåtal av hushållen. Inbegripes även skatter i budgeten, är totalutgiften genomsnittligt för ensamstående och makar i tätorter 2 088 resp. 3 179 kronor samt för ensamstående och makar på landsbygden 1 580 resp. 2 553 kronor.

Förekomst av naturaförmåner. I tabellerna 8 och 9 redovisas förekomsten av de naturaförmåner, som i undersökningen varit föremål för värdering. Vid intervjun erhöles uppgifter om hushållens naturaförmåner, i allmänhet kvantitetsuppgifter. Värderingen av naturaförmåner i form av produkter från egna odlingar, större klädgåvor o. dyl. skedde på grundval av det pris varan betingade på respektive ort. Beträffande värdering av förmånen av egen eller fri bostad beräknades ett nettohyresvärde enligt i SFS 1947 nr 574 angivna normer med avdrag för hushållets faktiska bostadsomkostnader, dock ej bränslekostnader, under året. Vidare förekom värdering av regelbundna, fria måltider, medan förmåner som fri sjukvård eller medicin ej värderades. Främst hos landsbygdshushållen är naturaförmåner i form

av hyresvärde av egen bostad samt produkter från egna odlingar av betydelse. Hos ensamstående på landsbygden utgjorde värderade naturaförmåner sålunda 6,8 % av den totala konsumtionen; motsvarande tal för makar på landsbygden var 9,2 %.

Hushållens livsmedelskonsumtion. För att en detaljerad uppdelning av livsmedelsposten skulle erhållas anmodades de i undersökningens första etapp deltagande hushållen att föra bok över sin livsmedelskonsumtion under tiden 22—28 november 1948. Dylika uppgifter erhöles från 278 ensamstående och makar med fördelning på tätort och landsbygd enligt nedanstående tablå:

Hushåll, som fullföljt veckobokföring.

	Tätort		Landsbygd		Samtliga
	Ensamstående	Makar	Ensamstående	Makar	
Antal.....	76	78	58	66	278
%.....	27,3	28,1	20,9	23,7	100,0

Absolut och procentuell medelutgift under veckan hos samtliga hushåll redovisas i tab. 12. Större andelen av pensionärshushållens livsmedelskonsumtion utgöres av mjöl, gryn, bröd, kött, mjölk samt potatis.

Medelutgiften för dessa pensionärshushåll under en vecka var 26 kr. Om veckoutgift beräknas med ledning av den totala årliga livsmedelsutgiften hos samtliga hushåll erhålles en lägre veckoutgift, vilket delvis kan hänföras till att årsmedeltalet förutom av säsongvariationer även påverkas av hushållsmedlemmars frånvaro från hemmet någon tid av året för vistelse hos släktingar, sjukhusvistelse o. dyl.

Hushållens inkomster. I tab. 10 och 11 redovisas medeltal för inkomsterna hos de olika familjetyperna i tätorter och på landsbygd samt förekomsten av olika slag av inkomst och deras genomsnittliga andel av totalinkomsten.

Hos samtliga hushåll är folkpensionens andel av totalinkomsten 68,5 % (tab. 11). Det genomsnittliga folkpensionsbeloppet för ensamstående är i tätorter 1 429 kr, på landsbygden 1 052 kr samt för makar 1 986 resp. 1 580 kr (tab. 10). Enär landsbygdshushållen i allmänhet hänföres till bostadskostnadsgrupp I, förekommer hos dem i de flesta fall ej något bostadstillägg.

Inkomst av eget arbete, som förekommer hos 46 % av hushållen och i större utsträckning på landsbygden än i tätorter, är den näst största inkomstkällan, 10,8 % av totalinkomsten. Annan pension än folkpension förekommer med i medeltal 86 kr om året. Medeltalet för gåvor, är hos samtliga hushåll 100 kr och förekommer hos 40 % av hushållen.

I medeltal överstiger konsumtionsutgifterna totalinkomsten med 126 kr, som sålunda utgör den genomsnittliga *kapitalförtäringen* hos hushållen. Främst har pensionärshushållen för att täcka sina konsumtionsutgifter gjort uttag på sina banktillgodohavanden med i medeltal 76 kr men även upptagit lån, i medeltal 21 kr. Försäljning av fast egendom, andel i rörelse e. dyl. uppgår till ca 30 kr. Även utfallna livförsäkringssummor förekomma i ett fåtal fall, men de ha upptagits under inkomst av kapital.

Beräkningen av en pensionärsindex.

Huvudsyftet med den hushållsbudgetundersökning, för vilken här ovan lämnats en redogörelse, var att skaffa fram material för en levnadskostnadsindex för folkpensionärer, för den händelse en permanent indexreglering av folkpensionerna skulle beslutas och en särskild indexserie därvid finnas erforderlig. Vid sidan härav har givetvis denna undersökning liksom alla dylika konsumtionsundersökningar även ett mera allmänt värde som källa till studium av ifrågakvarande befolkningsgrupps levnadsförhållanden. På grundval av undersökningens resultat och inom Socialstyrelsen tillgängligt prismaterial m. m. har här sammanställts en grundval för en pensionärsindex och företagits vissa indexberäkningar fram till september 1949.

Indexbudgeten. Vid sammanställningen av det grundläggande viktsystemet har man utgått från den i undersökningen redovisade årsbudgeten för 446 hushåll (ensamma pensionärer och makar), varvid i första hand värdet av pensionärernas totala konsumtion beaktats, utan hänsyn till huruvida det rört sig om kontant inköpta varor och nyttigheter eller någon form av naturaförmån. Till den inverkan, som naturaförmånernas medräknande haft på indexberäkningarna, återkommer man i det följande. För specifikation av livsmedelsposten på olika varuslag har utnyttjats den under en novem-bervecka företagna hushållsbokföringen inom en grupp av de för den allmänna undersökningen intervjuade hushållen. Med hänsyn till att ett nytt prismaterial för landsbygden finnes tillgängligt från och med december 1948 ha de vid undersökningen funna utgiftsposterna, som i stort sett kunna anses avspegla prisläget i medeltal under 1948, omräknats till att avse prisnivån i december 1948. De därvid framkomna värdena för de olika huvudposterna framgå av följande tablå:

	Indexbudgeten i december 1948			
	Pensionärsindex		Levnadskostnadsindex	
	Kr	%	Kr	%
Livsmedel.....	1 002: 79	43,4	2 553: 86	37,0
Bostad.....	344: 17	14,9	850: 64	12,3
Bränsle och lyse.....	188: 19	8,1	336: 24	4,9
Beklädnad.....	230: 41	10,0	972: 35	14,1
Övriga utgifter.....	544: 31	23,6	2 194: 16	31,7
Summa utgifter	2 309: 87	100,0	6 907: 25	100,0
S:a utgifter utom bostad, bränsle o. lyse	1 777: 51	—	5 720: 37	—

I tablåen här ovan har även medtagits den utgiftsfördelning, som framkommit vid beräkningen av den allmänna levnadskostnadsindexen i december 1948. Att märka är, att denna index endast avser städer och andra tätorter och att den tillhörande budgetens högre utgiftsläge delvis har sin grund i detta förhållande.

I fråga om de olika huvudposternas procentuella storlek får pensionärsbudgeten, som framgår av tablåen, sin prägel av den relativt stora vikten för posterna livsmedel och bostad.

De olika posterna i den uppgjorda pensionärsbudgeten ha givetvis specificerats på sedvanligt sätt med ett stort antal särskilda varuslag (s. k. repre-

sentantvaror) och undergrupper. I jämförelse med levnadskostnadsindexens budget är dock pensionärsbudgeten något mindre detaljerad.

För den approximativa indexberäkningen avseende tiden juni 1946—december 1948 har budgeten för folkpensionärer omräknats efter den genomsnittliga prisnivån för de olika huvudposterna vid den nämnda periodens början och slut. De använda prisrelationerna ha beräknats på delindex talen i den allmänna levnadskostnadsindexen. En svaghet i kalkylen ligger däri, att den tillämpade prisutvecklingen i detta fall endast avser städer och tätorter. Något annat prismaterial står emellertid för tiden före december 1948 icke till buds. I anslutning till den tidigare indexberäkningen (mars 1949) för detta tidsavsnitt och den ställning statsmakterna kan anses ha tagit till frågan om kompensation för de upphävda prisrabatterna på mjölk och smör har prisnivån för livsmedel i juni 1946 kalkylerats med bortseende från de då utgående rabatterna. På detta sätt har erhållits en ungefärlig bas för en jämförelse av levnadskostnadsförändringen från den tidpunkt, då beslutet om de nya pensionerna fattades.

Prismaterialet. Som redan antytts har socialstyrelsen från och med december 1948 tillgång till vissa fortlöpande prisuppgifter från 35 ombudsor ter på landsbygden. Dessa uppgifter avse emellertid endast livsmedel samt bränsle och lyse och inhämtas blott en gång i kvartalet. Materialet utnyttjas för den allmänna konsumtionsprisindexen och har här använts för pensionärsindexen för tiden efter december 1948. I båda fallen har landsbygdspriserna vid uträknandet av riksmedel tal fått väga hälften mot stadspriserna, insamlade för den allmänna levnadskostnadsindexen. Detta motsvarar en något lägre vikt för landsbygdspriserna än vad som motiveras av folkmängden på rena landsbygden, men hänsyn torde även böra tagas till landsortsbornas varuinköp i närmaste stad eller tätort av annat slag.

De beräknade indextalen. Beräkningsbasen för en eventuell pensionärsindex synes bl. a. med hänsyn till prismaterialet böra bli december 1948. De framräknade indextalen med denna bas för senaste prisinsamlingstillfälle, september 1949, anföras i efterföljande tablå. Vid sidan därav ha beräknats motsvarande indextal med juni 1946 som bas. Dessa senare ha karaktär av en kedjeindex, där de, enligt vad ovan framhållits, ej fullt jämförbara länkarna för perioderna juni 1946—december 1948 och december 1948—september 1949 multiplicerats med varandra.

Levnadskostnadsindex för pensionärer.

	December 1948 (juni 1946 = 100)	September 1949 (december 1948 = 100)	September 1949 (juni 1946 = 100)
Livsmedel.....	108,9	100,9	109,9
Bostad.....	104,9	100,0	104,9
Bränsle och lyse.....	107,7	100,4	108,1
Beklädnad.....	107,5	101,0	108,6
Övriga utgifter.....	107,4	100,4	107,8
Samtliga utgifter	107,7	100,6	108,4
S:a utgifter utom bostad, bränsle och lyse	108,3	100,8	109,1

I enlighet med vad ovan sagts har beräkningen av livsmedelsposten gjorts utan hänsyn till de i juni 1946 utgående rabatterna.

Levnadskostnadsstegringen för ett genomsnittligt pensionärshushåll har enligt dessa beräkningar under tiden juni 1946—september 1949 stigit med 8,4 %, om man medräknar samtliga utgiftsposter, och med 9,1 % om utgiftsposterna bostad samt bränsle och lyse ej medräknas.

Till jämförelse kan nämnas, att om Socialstyrelsens levnadskostnadsindex för juni 1949 (septembertalet föreligger ej ännu) omräknas med juni 1946 som bas med bortseende från rabatterna, erhåller man indextalet 108 för samtliga utgifter och 109, om bostads- och bränslekostnaderna ej medräknas. Även enligt denna serie skulle således kostnaderna sedan juni 1946 ha stigit med omkring 8 resp. 9 %. De olika vägningstalen och det avvikande prismaterialet sedan december 1948 ha således under de relativt små prisrörelserna under jämförelseperioden icke gjort utslag, som påverkat de till hela tal avrundade indextalen.

Ovanstående indexberäkningar ha, som förut antytts, utförts på basis av budgettal, som innefatta även naturaförmåner av olika slag. Härigenom kommer indexberäkningarna att riktigare avspegla den genomsnittliga standard, på vilken folkpensionärerna leva.

För de pensionärer, som icke alls eller endast i obetydlig mån åtnjuta naturaförmåner — och dessa äro det övervägande antalet — måste detta beräkningssätt betraktas såsom det mest rättvisande. För pensionärer med mera avsevärda naturaförmåner kan ett avräknande av dessa förmånens värde sägas vara riktigare, om det gäller att mäta växlingarna i kostnaderna för de kontant inköpta förnödenheterna.

Som framgår av redogörelsen för hushållsbudgetundersökningen spela naturainkomsterna största rollen ifråga om bostad och livsmedel. Om dessa och även övriga naturaförmåner icke medtagas i resp. budgetposter, skulle detta emellertid under perioden juni 1946—september 1949 icke inverka med ens $\frac{1}{10}$ enhet av indextalet för såväl samtliga utgifter som i fråga om kostnaderna utom bostad, bränsle och lyse.

Carl Öberg.

Tabell 1. Hushållens fördelning på riksområden.

R i k s o m r å d e	% av rikets befolkning ^{31/12} 1947	Utvalda hus- håll		Fullföljda inter- vjuer för helårs- undersökningen	
		Antal	%	Antal	%
Stockholm.....	10,3	65	9,6	34	7,3
Mälardalen: tätorter.....	9,1	59	8,7	40	8,5
landsbygd.....	7,5	51	7,5	37	7,9
Östra Götaland: tätorter.....	7,0	45	6,6	39	8,3
landsbygd.....	8,4	53	7,8	43	9,2
Skåne, Blekinge o. Halland: tätorter....	8,8	67	9,9	49	10,5
landsbygd..	7,7	61	9,0	42	9,0
Bohuslän o. Vänerlän: tätorter.....	6,3	46	6,8	32	6,8
landsbygd....	9,3	58	8,5	37	7,9
Göteborg.....	4,9	41	6,0	24	5,1
Dalarna o. Nedre Norrland: tätorter....	4,2	27	4,0	22	4,7
landsbygd...	9,8	62	9,1	43	9,2
Övre Norrland: tätorter.....	2,1	15	2,2	8	1,7
landsbygd.....	4,6	29	4,3	18	3,9
Summa	100,0	679	100,0	468	100,0
Därav samtliga tätorter.....	52,7	—	53,8	—	52,9
” ” landsbygdsområden....	47,3	—	46,2	—	47,1

Tabell 2. Fullföljda och bearbetningsbara intervjuer i helårsundersökningen, fördelade på familjetyp och riksområde.

R i k s o m r å d e	T ä t o r t			L a n d s b y g d			S a m t l i g a
	Ensam- stående	Makar	Övriga	Ensam- stående	Makar	Övriga	
Stockholm.....	24	10	—	—	—	—	34
Mälardalen.....	23	17	—	14	23	—	77
Östra Götaland.....	17	22	—	20	20	3	82
Skåne, Blekinge o. Halland	29	19	1	26	14	2	91
Bohuslän o. Vänerlän ..	18	11	3	20	13	4	69
Göteborg.....	16	7	1	—	—	—	24
Dalarna o. Nedre Norrland	10	12	—	23	18	2	65
Övre Norrland.....	3	4	1	8	5	5	26
Summa	140	102	6	111	93	16	468
%	29,9	21,8	1,3	23,7	19,9	3,4	100,0

Tabell 6. Budget för år 1948 hos 446 pensionärshushåll i tätorter och på landsbygd.

Budgetpost	Tätorter		Landsbygd		Samtliga (446)
	Ensamstående (140)	Makar (102)	Ensamstående (111)	Makar (93)	
<i>Absolut fördelning (kr)</i>					
Bostad.....	447: 39	507: 41	173: 53	213: 44	344: 17
Bränsle, lyse.....	155: 17	230: 93	167: 58	208: 66	186: 74
Livsmedel.....	822: 91	1 463: 95	653: 72	1 171: 13	1 000: 02
Sprit, tobak.....	30: 80	113: 67	41: 66	94: 82	65: 80
Kläder, skodon.....	165: 39	219: 90	145: 98	233: 35	187: 20
Tyg, sybehör o. dyl.....	39: 11	41: 87	29: 98	51: 09	39: 97
Möbler.....	11: 89	37: 29	18: 74	28: 83	22: 94
Hushållstextilier.....	26: 18	35: 62	26: 80	49: 31	33: 32
Köksutrustning.....	5: 12	6: 80	6: 26	12: 02	7: 23
Övrig hemutrustning.....	6: 25	8: 73	10: 02	19: 75	10: 56
Sjukvård.....	58: 27	76: 44	40: 46	62: 43	58: 86
Kroppsvård, rengöringsmedel....	60: 84	68: 92	36: 59	54: 18	55: 27
Läsning, telefon o. dyl.....	58: 85	71: 61	36: 21	55: 35	55: 40
Gåvor.....	50: 48	62: 87	59: 36	63: 44	58: 23
Nöjen och förströelser.....	16: 61	17: 72	12: 82	20: 46	16: 72
Förenings- o. försäkringsavgifter.	19: 87	41: 72	8: 81	22: 00	22: 56
Resor.....	31: 66	43: 83	28: 56	48: 57	37: 20
Utgifter för egna odlingar.....	1: 65	25: 82	29: 21	73: 37	28: 99
<i>Övriga utgifter</i>					
Klockor, portföljer.....	5: 10	6: 84	4: 01	3: 35	4: 86
Arbets hjälp i hemmet.....	17: 03	11: 69	16: 41	12: 83	14: 78
Lottsedlar, tips.....	18: 21	28: 23	6: 95	13: 38	16: 69
Omkostnader för grav.....	17: 15	15: 18	11: 90	4: 28	12: 71
Övrigt (blommor, ränta).....	14: 75	3: 69	6: 85	13: 27	9: 94
Summa konsumtionsutgifter	2 080: 68	3 140: 73	1 572: 41	2 529: 31	2 290: 16
Skatter	7: 28	37: 89	7: 32	23: 74	17: 72
Totalutgifter	2 087: 96	3 178: 62	1 579: 73	2 553: 05	2 307: 88

Tabell 7. Budget för år 1948 hos 446 pensionärshushåll i tätorter och på landsbygd.

Budgetpost	Tätorter		Landsbygd		Samtliga
	Ensamstående	Makar	Ensamstående	Makar	
<i>Procentuell fördelning</i>					
Bostad.....	21,5	16,2	11,0	8,4	15,0
Bränsle, lyse.....	7,5	7,4	10,7	8,3	8,2
Livsmedel.....	39,6	46,6	41,6	46,3	43,7
Sprit, tobak.....	1,5	3,6	2,6	3,8	2,9
Kläder, skodon.....	7,9	7,0	9,3	9,2	8,2
Tyg, sybehör o. dyl.	1,9	1,3	1,9	2,0	1,7
Möbler.....	0,6	1,2	1,2	1,1	1,0
Hushållstextilier.....	1,3	1,1	1,7	2,0	1,5
Köksutrustning.....	0,2	0,2	0,4	0,5	0,3
Övrig hemutrustning.....	0,3	0,3	0,6	0,8	0,5
Sjukvård.....	2,8	2,4	2,6	2,5	2,6
Kroppsvård, rengöringsmedel....	2,9	2,2	2,3	2,1	2,4
Läsning, telefon o. dyl.	2,8	2,3	2,3	2,2	2,4
Gåvor.....	2,4	2,0	3,8	2,5	2,5
Nöjen o. förströelser.....	0,8	0,6	0,8	0,8	0,7
Förenings- o. försäkringsavgifter.	1,0	1,3	0,6	0,9	1,0
Resor.....	1,5	1,4	1,8	1,9	1,6
Utgifter för egna odlingar.....	0,1	0,8	1,9	2,9	1,3
<i>Övriga utgifter</i>					
Klockor, portföljer.....	0,2	0,2	0,3	0,1	0,2
Arbets hjälp i hemmet.....	0,8	0,4	1,0	0,5	0,6
Lottsedlar, tips.....	0,9	0,9	0,4	0,5	0,7
Omkostnader för grav.....	0,8	0,5	0,8	0,2	0,6
Övrigt (blommor, räntor).....	0,7	0,1	0,4	0,5	0,4
Summa konsumtionsutgifter	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Tabell 8. Förekomst av olika naturaförmåner hos 446 pensionärshushåll.

Antal = antal hushåll med natura av resp. slag

% = procentuell andel av hela antalet hushåll inom gruppen.

Naturaförmåner	Tätort				Landsbygd				Samtliga	
	Ensamstående		Makar		Ensamstående		Makar			
	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%
Bostad.....	43	30,7	36	35,3	54	48,6	55	59,1	188	42,2
Bränsle.....	12	8,6	3	2,9	25	22,5	27	29,0	67	15,0
Lyse.....	4	2,9	2	2,0	4	3,6	—	—	10	2,2
Fria måltider.....	11	7,9	5	4,9	9	8,1	1	1,1	26	5,8
Mjök.....	—	—	1	1,0	13	11,7	20	21,5	34	7,6
Ägg.....	2	1,4	6	5,9	15	13,5	34	36,6	57	12,8
Potatis.....	11	7,9	39	38,2	49	44,1	73	78,5	172	38,6
Grönsaker.....	5	3,6	20	19,6	26	23,4	35	37,6	86	19,3
Odlade bär, frukter.....	8	5,7	21	20,6	23	20,7	37	39,8	89	20,0
Övrigt.....	8	5,7	17	16,7	16	14,4	30	32,3	71	15,9

Tabell 9. Värdet av olika slag av naturaförmåner i medeltal hos 446 pensionärs-hushåll. Absoluta tal (kr) och i % av totala konsumtionsvärdet för resp. budgetpost.

Slag av naturaförmåner	Tätort		Landsbygd		Samtliga
	Ensamstående	Makar	Ensamstående	Makar	
a) <i>Värde i kronor</i>					
Bostad.....	51	81	34	70	57
Livsmedel.....	14	47	51	128	55
Bränsle, lyse.....	7	4	19	35	15
Kläder.....	1	4	3	—	2
Summa kronor	73	136	107	233	129
b) <i>Rel. andel (%) av resp. budgetpost</i>					
Bostad.....	11,4	16,0	19,5	32,7	16,8
Livsmedel.....	1,8	3,2	8,0	10,9	5,5
Bränsle, lyse.....	4,3	1,7	10,2	14,7	7,5
Kläder.....	0,6	1,8	2,0	—	1,1
Summa konsumtionsutgifter	3,5	4,3	6,8	9,2	5,6

Tabell 10. Olika slag av inkomster och deras förekomst hos 446 pensionärs-hushåll.

Inkomststart	T ä t o r t				L a n d s b y g d				S a m t l i g a	
	Ensamstående		Makar		Ensamstående		Makar		Medel-tal kr	Före-komst %
	Medel-tal kr	Före-komst %	Medel-tal kr	Före-komst %	Medel-tal kr	Före-komst %	Medel-tal kr	Före-komst %		
Folkpension.....	1 429	100,0	1 986	100,0	1 052	100,0	1 580	100,0	1 494	100,0
Annan pension....	74	17,1	173	29,4	28	8,1	78	15,1	86	17,3
Ink. av eget arbete	146	29,3	371	48,0	154	51,4	317	63,4	235	46,2
Ink. av kapital...	74	25,7	118	35,3	89	41,4	82	43,0	89	35,4
Understöd från so-cialvårdsorganet	12	5,0	28	11,8	2	4,5	26	7,5	16	7,0
Gåvor.....	175	48,6	97	46,1	44	34,2	55	26,9	100	39,9
Övriga inkomster..	51	33,6	32	27,5	7	26,1	32	31,2	32	29,8
Summa inkomster	1 961	100,0	2 805	100,0	1 376	100,0	2 170	100,0	2 052	100,0
Naturainkomster..	73	47,9	136	60,8	107	69,4	233	92,5	129	65,5
Totalinkomst	2 034	100,0	2 941	100,0	1 483	100,0	2 403	100,0	2 181	100,0

Tabell 11. Olika slag av inkomst och deras andel i % av totalinkomsten hos 446 pensionärshushåll.

Inkomst art	Tätort		Landsbygd		Samtliga
	Ensamstående	Makar	Ensamstående	Makar	
Folkpension.....	70,3	67,5	71,0	65,7	68,5
Annan pension.....	3,6	5,9	1,9	3,3	3,9
Inkomst av eget arbete.....	7,2	12,6	10,4	13,2	10,8
Inkomst av kapital.....	3,6	4,0	6,0	3,4	4,1
Understöd från socialvårdsorganet.....	0,6	1,0	0,1	1,1	0,7
Gåvor.....	8,6	3,3	3,0	2,3	4,6
Övriga inkomster.....	2,5	1,1	0,4	1,3	1,5
Summa inkomster	96,4	95,4	92,8	90,3	94,1
Naturainkomster.....	3,6	4,6	7,2	9,7	5,9
Totalinkomst	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Tabell 12. Livsmedelskonsumtionen hos 278 pensionärshushåll i tätorter och på landsbygd enligt bokföring under 7 dagar i november 1948 (22—28 november).

Varuslag	Kvantitet, medeltal	Kostnad i medeltal, kr	Procent
Mjök.....	l	7,9	10,27
Grädd.....	dl	2,7	2,47
Ost och mesost.....	hg	2,4	3,18
Matfett.....	»	5,5	9,80
Smör.....	»	4,0	8,08
Margarin och annat fett.....	»	1,5	1,72
Ägg.....	»	3,3	5,41
Kött, fläsk m. m.....	»	14,4	19,93
Fisk.....	»	9,1	7,41
Mjöl, gryn och bröd.....	»	40,4 ¹	17,40
Potatis.....	kg	3,9	3,10
Morötter och andra rotfrukter.....	hg	3,0	0,59
Grönsaker.....	»	4,5	1,61
Frukt och bär.....	»	8,6	5,56
Specerier.....	»	14,2	10,18
Socket, sirap och honung.....	hg	10,0	3,76
Karameller, choklad o. andra sötsaker.....	»	0,1	0,35
Kaffe.....	»	2,1	4,66
Te och kakao.....	»	0,2	0,82
Salt, kryddor m. m.....	»	1,8	0,59
Färdiglagad mat.....	»	2,3	1,25
Öl, pilsner, porter (kl. II).....	fl.	0,4	0,47
Svagdricka o. andra måltidsdrycker m. m.	l	1,0	1,37
Summa	—	25,51	100,00

¹ Brödet omräknat till mjöl i relationen 1 hg hårt bröd = 1,25 hg mjöl och 1 hg mjukt bröd = 0,77 hg mjöl.